

Et eget rom

IDENTITETSARBEID PÅ EN NORSK-PAKISTANSK NETTSIDE

Masteroppgave i kulturhistorie av Liv Bjørnhaug Johansen

Institutt for Kulturstudier og Orientalske Språk

Universitetet i Oslo

Vår 2007

CULCOM

Kulturell kompleksitet
i det nye Norge

1.1 INNLEDNING	1
1.2 OPPGAVENS PROBLEMSTILLING	3
1.3 OM DEN PAKISTANSKE BEFOLKNINGEN I NORGE	4
1.4 TIDLIGERE FORSKNING	5
OM MATERIALET	9
2.1 DEN NORSK-PAKISTANSKE NETTSIDEN	9
2.2 MITT UTVALG	10
2.3 INTERNETT.....	12
2.4 REGELVERK FOR INTERNETTFORSKNING OG ETISKE VURDERINGER	18
2.5 KILDEKRITIKK	21
TEORI OG METODE	27
3.1 TEORETISKE PERSPEKTIVER	27
3.2 METODE OG ANALYTISKE REDSKAPER.....	31
3.3 BEGREPSAVKLARINGER OG LITT TEORI.....	33
ANALYSE.....	45
4 KULTUR OG RELIGION.....	45
5 TO NEDSLAG I FORUMET	50
5.3 ”IKKE LIKESTILLING, MEN...” - EN DISKUSJON OM KJØNN	51
5.2 ”MEN DET ER IKKE EN LITEN KRIG Å UTKJEMPE HELLER ” – EN DISKUSJON OM PAKISTANSKE BRYLLUPSTRADISJONER	64
5.4 OPPSUMMERING	75
6 KOMPLEKSE IDENTITETER	77
6.1 NORSK IDENTITET.....	79
6.2 PAKISTANSK IDENTITET	85
6.3 MUSLIMSK IDENTITET.....	91
6.4 OPPSUMMERING:	97
AVSLUTNING	99
7 OPPSUMMERING OG KONKLUSJONER	99
APPENDIX	I
LITTERATUR.....	I
OVERSIKT OVER MATERIALET	V
OM INFORMANTENE.....	VII
SAMMENDRAG.....	IX

Innledende del

1.1 Innledning

Denne oppgaven har fått sin form som en følge av to litt tilfeldige funn. Det første var den utrolig interessante norsk-pakistanske nettsiden jeg kom over da jeg surret rundt på nettet for å forsøke å forberede meg til intervjuene jeg trodde jeg skulle gjøre til masteroppgaven jeg trodde skulle handle om nasjonal identitet hos norsk-pakistanere. Lengre enn denne nettsiden kom aldri feltarbeidet mitt, for da jeg begynte å rote i arkivene og følge med i debattene som stadig utviklet seg skjønnte jeg at dette materialet var for spennende til å la ligge, både i kraft av sitt innhold og i kildekvalitet. Jeg hadde funnet et levende materiale som gikk sine egne veier uavhengig av hva jeg måtte tenke og mene. Et materiale som tydelig viser at et kollektiv består av en samling individer, men *er* noe mer. Et av målene med denne oppgaven er å vise at nettfelleskap utgjør en kildekategori som er fantastisk godt egnet til å belyse kulturhistoriske perspektiver.

Det andre funnet var en unnselig og litt støvete doktoravhandling som fant meg i Folklivsarkivet under min utveksling til Lunds Universitet vinteren 2005. Jeg var der for å ta et fenomenologisk teorikurs mest for moro skyld. Jeg trodde ikke jeg skulle kunne bruke disse teoriene på mitt så tekstlige materiale, før jeg fant Åke Sanders avhandling som viste meg vei inn i Alfred Schutz multiple virkeligheter, og ga denne oppgaven sine teoretiske rammer. Også Schutz teorier er gode kulturhistoriske redskaper – de gir begreper til å beskrive mangfoldet og fleksibiliteten i menneskets fortolkning av virkeligheten. Jeg håper med denne oppgaven å smitte leseren med min entusiasme.

Mange kloke hoder har underveis i prosessen lest og kommentert ideer, utkast og manus. Først og fremst en stor takk til veileder Bjarne Hodne som både har inspirert med sin tro på prosjektet og utfordret med sin sokratiske veiledning. Takk skal også Orvar Löfgren og Jonas Frykman ha for å oppmuntre meg til å ta med meg nettsiden inn i fenomenologiens verden, og for sin smittende glede over leken omgang med teoretiske perspektiver. Jeg har vært tilknyttet forskningsprosjektet ”Kulturell kompleksitet i det nye Norge” (culcom) som masterstipendiat det siste året – det har

vært utbytterikt. Takk til bi-veileder Oddbjørn Leirvik spesielt og alle på culcom generelt for å gi meg innblikk i det store bildet som dette prosjektet er en liten bit av. Takk til Sara, Guro og særlig Ida (som også har lest korrektur og kommentert førsteutkast) for kollokviering i de innledende rundene av oppgaveskrivingen. Takk til alle masterstipendiatene på culcom for givende diskusjoner, lærerik tverrfaglighet og kloke kommentarer på skriveseminarene. Takk til mamma for gjennomlesning og kommentarer og generell tro på min fortreffelighet. Og til Ragna som har blitt til parallelt med dette prosjektet og som har oppført seg uklanderlig både inni og utenfor magen. Og til Sverre og Gaute som er så fine å leve med.

Til slutt en stor takk skaperne av det fantastisk materialet som ligger til grunn for denne oppgaven: forumdeltakerne på den norsk-pakistanske nettsiden.

Alle oversettelser er av Faisal Siddiq dersom ikke annet er nevnt.

1.2 Oppgavens problemstilling

Denne oppgaven er en studie av identitetsarbeid på en norsk-pakistansk nettside. Problemstillingen for studiet tar utgangspunkt i fenomenologen Alfred Schutz begreper livsverden og multiple virkeligheter. Etterkommere av innvandrere vokser opp omgitt av flere kulturer og flere måter å tolke virkeligheten på. Identitetsarbeid hos disse vil ikke bare innebære å *finne seg sjæl*, men å finne et orienteringspunkt å tolke virkeligheten fra. Mitt spørsmål er: *Hvordan kommer dette identitetsarbeidet¹ til uttrykk i nettsidens diskusjonsforum?*

For å kunne belyse dette spørsmålet vil jeg først ta for meg gruppas migrasjons- og kulturbakgrunn. Videre vil jeg gi en oversikt over utviklingen av felleskap på internett og den humanistiske forskningen på disse. Jeg har også gitt plass til en grundig kildekritikk av materialet. Dette gjør oppgaven noe fortung, men er nødvendig da denne type kilder har vært lite brukt i kulturhistorie, men etter min mening, er svært godt egnet til å besvare problemstillinger innen dette fagfeltet. Etter dette følger en teori- og metodedel hvor jeg først tar for meg hvordan jeg har gått fram i kildearbeidet og i analysen for så å gå nærmere inn på de teoriene som ligger til grunn for problemstillingen min.

Analysedelen er tredelt. En redegjørelse for informantenes bruk av begrepene religion og kultur innleder analysedelen av oppgaven. Etter dette går jeg inn i analysen av materialet på to måter: Først analyserer jeg to enkeltstående diskusjoner; jeg presenterer først diskusjonen med henblikk både på meningsinnhold og på interaksjonen deltakerne i mellom, for så å sette stoffet i kontekst og analysere det. I siste del går jeg inn i materialet tematisk på tvers av diskusjonene og forsøker å beskrive hvordan den norske, pakistanske og muslimske identiteten framtrer på forumet.

---

¹ Dette begrepet diskuteres mer inngående sammen med problemstillingen på s. 35

1.3 Om den pakistanske befolkningen i Norge

I 1969 kom en buss med ti pakistanere som hadde kjørt helt fra Karachi for å søke jobber i Norge. Dette var fortroppen til en innvandringsbølge av ikke-vestlige arbeidsimmigranter som kom til å vokse eksplosivt utover syttitallet. Motivet for innvandringen var i hovedsak et midlertidig opphold for å tjene penger til familien. De fleste hadde tenkt seg å bo periodevis i Norge for så å bosette seg fast i hjemlandet.

I det Norge fikk de betegnelsen fremmedarbeidere og ble ikke i utgangspunktet ansett som noe problem. Avisene fra denne tiden uttrykker positive holdninger. Det var imidlertid et svært presset boligmarked innvanderne skulle inn i, og tungvint regelverk og språkproblemer gjorde startfasen vanskelig for mange. Situasjonen forverret seg utover syttitallet. I 1975 ble det innført en innvandringsstopp. Denne ble også støttet av den innvandringsvennlige venstresiden for å gi de som allerede var kommet anstendige levekår. Innvandringsstoppen ble aldri opphevet og er fortsatt virksom. Det har ført til at pendlingen mellom Norge og hjemlandet som mange hadde sett for seg, ble vanskelig å gjennomføre. 86 prosent av de som kom på syttitallet valgte derfor å bosette seg her. Innvandringsøkningen i denne gruppa etter 1975 skyldes familiegjennforening, fødsler og nyinngåtte ekteskap.

Pakistanerne som kom til Norge kom i hovedsak fra relativt gode kår i hjemlandet, mange hadde høyere utdanning enn gjennomsnittet og opplevde et statusfall når de etablerte seg i Norge. Her fikk de gjerne de tyngste og dårligst betalte jobbene i industrien og servicesektoren. De bosatte seg i de største byene, ofte samlet i drabantbyer eller sentrale bydeler (Brochmann og Tjelmeland 2003:115ff).

De fleste pakistanerne i Norge har røtter til Punjabdistriktet. Dette området har lange tradisjoner for periodevis arbeidsmigrasjon blant menn i den jordeiende kasten. Sosialantropolog Aase mener forklaringen er å finne i kastesystemet: Det er bare arbeid knyttet til jordbruk som regnes som passende for den jordeiende kasten. Det er imidlertid begrenset hvor mye slikt arbeid som er å gjøre, og i tillegg trenger familiene midler for å betale *kammier* – folk fra arbeiderkasten for å gjøre annet forefallende arbeid. Dermed sendes ofte sønner ut til byene, eller i senere år også ut av landet for å gjøre betalt arbeid der. I migrasjon kan også arbeid som hjemme ville vært upassende anses som akseptabelt, fordi det å migrere i seg selv gir status (Aase 1991: 46ff). Den pakistanske innvandringen til Norge er i så måte bare en forlengelse

av en tradisjon. Nytt er bare at de fleste på grunn av innvandringsstoppen har valgt å bosette seg mer fast her og hente familien hit.

Båndene til slekt og hjemland er for mange norsk-pakistanere sterke. Penger investeres i eiendom i Pakistan, ekteskap arrangeres med pakistanske slektninger og de døde begravnes gjerne i Pakistan. De fleste har tilhørighet til en *biraderi* – en større slektskapsgruppe som omtaler hverandre som brødre og søstre og inkluderer alle som kan spore sin relasjon til hverandre tilbake til et felles opphav (Døving 205:29).

Biraderiet utgjør et sikkerhetsnett, et felles omdømme og ikke minst en viktig identitetsfaktor. Det vever pakistanere sammen uavhengig av bosted (Aase 1991:79, Lien 1997:128).

Pakistanske ekteskaps- og begravelsskikker er to kulturtrekk som bidrar til å opprettholde tett kontakt med familie og slekt i hjemlandet. Det er vanlig å velge ektefelle innen biraderiet, gjerne fetter og kusine. Dermed gifter den norskfødte andregenerasjonen seg ofte med en ny førstegenerasjon. Det er også vanlig å frakte døde tilbake til hjemstedet for å gravlegges der. De fleste norsk-pakistanske familier sender penger hjem til slekt i Pakistan og mange har investert i hus der, ofte med tanke på en retur i alderdommen (Lien 1997:141ff, Døving 2005:51f).

Av de 27 700 med pakistansk bakgrunn i Norge er 12 200 født i Norge og tilhører den såkalte andregenerasjonen (Forgaard og Dzamarija 2006:21). Disse har gått på norske skoler og forholdt seg til norsk media, norske lekekamerater og norske samfunnsforhold, men de har også beholdt kontakten med det pakistanske gjennom foreldrenes oppdragelse, religion og jevnlige besøk i hjemlandet gjennom oppveksten (Østberg 2003:33ff).

1.4 Tidligere forskning

Da pakistanere er en av de større minoritetsgruppene i Norge er det skrevet en del om dem særlig på samfunnsvitenskapelig hold. Jeg vil her trekke fram noen arbeider som er relevante som bakgrunn for denne oppgaven. Sosialantropologer Tor Halvdan Aase og Inger Lise Lien har begge feltarbeidet i Punjab, der brorparten av norsk-pakistanerne har opprinnelse. Aase viser at det er lange tradisjoner for migrasjon i Punjabprovinsen og forklarer dette med sosiale strukturer. Lien har i sin doktoravhandling beskrevet *moral og emosjoner i Punjab* og har gjort feltarbeid både her og der. I Boka *Ordet som stempler djevelen* diskuterer hun pakistansk kultur i

møte med nordmenn i relasjon til rasismebegrepet. Religionshistoriker Nora Ahlberg har i boka *New Challenges Old Strategies* undersøkt førstegenerasjonens religiøse tilpasning. Religionshistoriker Cora Alexa Døving har skrevet om norsk-pakistanske begravelser og viser i sin avhandling hvordan organisering av ritualer og hjemssending av døde virker integrerende og institusjonaliserende. Sosialantropolog Anja Bredal har intervjuet unge med sør-asiatisk bakgrunn om arrangerte ekteskap og viser i boka *Vi er jo en familie...* et bredt spekter av press, frivillighet, autonomi og tillit til foreldrenes valg.

Religionshistoriker Sissel Østberg har i sin doktoravhandling fokusert på andregenerasjonen. Hun har feltarbeidet i fem ulike norsk-pakistanske familier med fokus på barnas islamske oppdragelse og egen identitetsdefinering. Hun beskriver barnas identitet som *integrert plural identitet* – den er både skiftende og stabil. Hun påpeker at deres kompetanse til å endre *koder* i ulike miljøer gjør at de ikke nødvendigvis skifter identitet (Østberg 2003a:221f). Boka *Muslimere i Norge* er basert på et nytt feltarbeid blant samme informanter fem år etter. Hun er opptatt av å vise at disse ikke er så forskjellige fra andre ungdom og at forskjellene som finnes ikke er til hinder for integrering (Østberg 2003b:12).

Sosialantropolog Christine Jacobsen har i boka *Tilhørighetens mange former* studert medlemmer av to muslimske ungdomsorganisasjoner med tanke på *identitetsprosesser i migrasjonskontekst med spesielt fokus på religion, generasjon og kjønn* (Jacobsen 2002:15f). Også hun vektlegger kulturelle kompetanser og identitetsmangfold framfor ”mellom-to-kulturer”-perspektivet. Mange av hennes informanter tar aktivt i bruk islam i identitetsarbeidet og det å skille mellom etnisk og religiøs identitet og religiøse og kulturelle tradisjoner blir viktig. Organisasjonene hun har studert prøver aktivt å overkomme etniske og nasjonale grenser i det muslimske miljøet og formulere en norsk-muslimsk identitet (Jacobsen 2002:226ff). Hun følger samme gruppe i sin doktor-avhandling fra 2006.

Forskningsfeltet har i Norge hovedsakelig blitt dominert av samfunnsvitere og religionshistorikere. I Sverige har etnologifaget siden midten av syttitallet vist en jevn interesse for innvandrede minoriteter og det svenske i møtet med disse (Daun og Ehn 1995:9) og for innvandrenes etterkommere, den såkalt andregenerasjonen (se Daun

og Klein 1996). I norsk etnologi og folkløristikk² har det ikke vært den samme interessen, til tross for at faget gjennom sitt fokus på identitet, kulturmøter og kulturelle prosesser har analytiske redskaper og perspektiver til å analysere feltet.

---

² Når jeg til tider bruker betegnelsene folkløristikk, etnologi og kulturhistorie om hverandre skyldes det at de to første fagene ved Universitetet i Oslo nylig har blitt slått sammen til det siste. I Sverige omtales begge disipliner som etnologi.

Om materialet

2.1 Den norsk-pakistanske nettsiden

Det er et faktum at den norsk-pakistanske minoriteten i Norge har blitt en egen liten etnisk gruppe med et unikt forhold til både den norske og den pakistanske kulturen.

Den norsk-pakistanske nettsiden er et dedikert nettsted for nettopp denne gruppen, med et konsekvent norsk-pakistansk profil og relevant innhold.

I tillegg til å markedsføre pakistansk kultur og underholdning blant Norsk-Pakistanere selv, så bør nettstedet også tjene som et vindu ut mot resten av det norske samfunnet .

Slik beskriver redaktørene av nettsiden selv nettsidens profil. Jeg kom over denne nettsiden første gang da jeg saumfarte relevante nettsteder for å finne intervjuinformanter til mitt masterprosjekt om identitet hos norsk-pakistanere. Jeg la ut noen spørsmål i forumet som et forstudie til feltarbeidet og fikk raskt svar. Da jeg begynte å lese i nettsidens debattarkiver fikk jeg øynene opp for hvor omfattende og unikt material denne nettsiden faktisk rommer og bestemte meg for å droppe intervjuene og konsentrere meg om nettopp denne nettsiden.

Hovedinnholdet av nettsiden er et svært omfattende diskusjonsforum delt inn i ulike kategorier. Her kan brukerne stille hverandre spørsmål, be om råd, diskutere aktuelle saker og problemstillinger de støter på i hverdagen og i nyhetsbildet. Alderen på brukeren vil jeg anslå til å være mellom midten av tenårene til midten av tjueårene, kjønnsfordelingen er ganske jevn og de aller fleste har pakistanske foreldre, men er vokst opp i Norge. Kommunikasjonen forgår for det meste på norsk. Administratoren beskriver bakgrunnen for nettsiden slik i en e-post:

Den het [navn] før ja. Da hadde siden en såkalt desi profil a la desi.no ³(som ble lansert omtrent to uker etter oss). Vi var 4 stykker til å begynne med og siden begynte som ren business. Dette selskapet ble oppløst, men jeg og en annen overtok siden. Etterhvert satset vi heller på en ren norsk-pakistansk profil da dette var mer i harmoni med den type verdier som stod oss nærmest. Vi mente vi da også villetil trekke oss litt mer voksent publikum, stolt av sine norsk-pakistanske (og islamske) røtter. Samtidig beveget det seg fra å være business i retning idealisme.

---

³ Desi betyr *fra hjemlandet* og betegner alle og alt som har opphav i India og Pakistan. Desi.no er en kommersiell nettside for ungdom med røtter i India og Pakistan med chatkanal, debattforum og kommersielle tjenester.

Siden ble døpt til den norsk-pakistanske nettsiden [...] I disse tider startet også post 9/11 hendelsene, med usedvanlig negativ mediedekning av alt som hadde med muslimer å gjøre. Alle norske medier fulgte sine amerikanske kolleger i å skrive lite gjennomtenkte artikler uten basis i fakta. På den norsk-pakistanske nettsiden gjorde jeg da det motsatte, ved linke opp artikler som gikk på tvers av denne tendensiøse journalistikken, noe jeg pr. idag også prøver på. Denne ivrigheten i begynnelsen var nok med på drive siden en god del den første tiden hvor vi hadde størst tilstrømning av nye medlemmer.

Den norsk-pakistanske nettsiden skulle brukes til å føre seriøse debatter og markedsføre norsk-pakistansk relaterte aktiviteter, samt diverse konkurranser osv. Men nå er det primært forumet som driver siden grunnet mangel på tid. Konseptet som sådan har vært den samme fra begynnelsen av, og har ikke blitt forandret som sådan. Noen konkurranser, avstemninger osv har kommet og gått alt ettersom hva brukerne har ønsket. Har fortsatt mange ideer. Forhåpentligvis vil vi få implementert dem etterhvert.

Nettsiden har i dag 1846 registrerte medlemmer og det er blitt postet 106 574 innlegg i diskusjonsforumet siden åpningen i september 2001. Aktiviteten på siden svinger veldig, men av daglig og ukentlig aktive brukere er det en kjerne på ca 20. Mange av brukerne frekventerer flere sider og bruker heller disse i perioder med lite aktivitet på den norsk-pakistanske nettsiden, men de er fort på plass igjen når aktiviteten tar seg opp. Mange av kjernebrukerne har vært med siden begynnelsen og er selv moderatorer⁴ for ett eller flere av greinene i forumet.

2.2 Mitt utvalg

Materialet som finnes på nettsiden er enormt omfattende. Alt som noensinne er skrevet i forumet lagres i et tilgjengelig arkiv. Jeg har valgt ut 29 diskusjoner eller *tråder* som de kalles, og det er disse som utgjør mitt materiale. Alle disse 29 berører på ulike måter min problemstilling. En del av dem artikulerer direkte identitetsproblematikk og tanker om kultur, andre handler mer indirekte om disse spørsmålene og enkelte er eksempler på samhandlinsformen. En del av dem har jeg hentet fra arkivene og har utspilt seg før mitt feltarbeid på nettsiden, resten har blitt til i løpet av den tiden jeg daglig har vært innom nettsiden. Det siste gir visse fordeler som at jeg selv kan se hva som foregår i de andre trådene samtidig, er oppdatert i nyhetsbildet og annet som måtte påvirke diskusjonene. Selv om slikt er vanskeligere å følge i de arkiverte trådene har jeg allikevel valgt å bruke dem som direkte berører problemstillingen min. Alle de utvalgte trådene er listet opp i appendiksen.

---

⁴ En moderator er en som har ansvar for en avdeling av forumet med myndighet til å slette og redigere andres poster samt utestenge uønskede brukere.

Den delen av nettsidens diskusjoner jeg har valgt å behandle er det som mer eller mindre direkte artikulere feltene kultur, religion, etnisitet og identitet. Det vi si at de eldste, best utdannede, mest reflekterende og skriveføre brukerne er overrepresentert. Det betyr også at mitt materiale rommer mye mer av de temaene som er spesielt for minoriteter enn det nettsiden som helhet gjør. Min inngang til nettsiden er styrt av min problemstilling og min fagbakgrunn. Jeg gir ikke noe helhetlig bilde av nettsiden som fenomen, men belyser noen aspekter av identitetsarbeidet slik det arter seg i utvalgte tråder i forumet. Det er viktig at leseren har dette i bakhodet gjennom oppgaven. Brukerne av nettsiden snakker ikke bare om kultur og religion. De diskuterer filmer, selger mobiltelefonene sine, diskuterer hvilke partier de skal stemme på, utveksler vitser og dikt og småsnakker som alle andre ungdommer gjør. Særlig i de trådene der de yngste dominerer er det ofte bare innslagene av urdu som skiller dem fra diskusjoner hos etnisk norske ungdommer. Et studie som dette vil alltid vekke det som er spesielt for gruppa og en bivirkning av det er at det lett gir et eksotiserende inntrykk.

Jeg har valgt å ikke supplere materialet med intervjuer eller andre kilder. Dette er fordi jeg ønsker at denne oppgaven også skal være en utforskning av nettfelleskapet som kilde. Å bli bevisst hva denne kilden kan og hva den ikke kan svare på er en del av undersøkelsen min.

Jeg har ikke rettet skrivefeil eller annet i sitatene. Da kommunikasjonen i utgangspunktet er skriftlig må ikke materialet gjennom noe genre-skifte slik det er med transkriberte muntlig materiale, og dermed syns jeg det beste er å gjengi bokstavrett. Der sitatene er forkortet er dette markert med [...] der den utelatte teksten har stått. En [...] mellom to sitater betyr at det har vært flere innlegg mellom disse som er utelatt. I parentes etter sitatene står tittelen på tråden sitatet er hentet fra dersom dette ikke kommer fram av teksten.

For å unngå å rive utsagn ut av sammenhengen har jeg valgt å klippe forholdsvis lite i de enkelte sitatene. Det innebærer at noe informasjon i sitatene ikke blir fulgt opp i min tekst. Sitatene må derfor leses i sammenheng med temaet for analysen. Om dette krever litt av leseren tror jeg likevel det belønnes med en bedre innsikt i samhandlingsformen, kildetypen og gruppa enn hva en mer korthugget og saklig sitatredigering hadde gitt.

2.3 Internett

Internett ble i første omgang laget for vitenskapelige og militære formål, men ble raskt tatt i bruk til underholdning og sosialisering til tross for strenge begrensinger (Hannemyr 1999:11f). Utviklingen har vært eksplosiv: I 2005 ble det anslått at ca en milliard mennesker har tilgang til internett. Thomas Hylland Eriksen betegner internett som et uforutsigbart og særdeles variert fenomen; desentralisert og ukontrollerbart og svært mangfoldig i bruksområder (Eriksen 2005: 8ff). En vesentlig del av disse bruksområdene er sosial samhandling. Den amerikanske nettveteranene Howard Rheingold beskriver det med en metafor: som mikrober med lovmessighet alltid danner kolonier vil mennesker med teknologi alltid danne virtuelle felleskap (Rheingold 1995:6).

Felleskap på nettet

En definisjon av virtuelle felleskap som brukes mye er Rheingolds:

Virtual communities are social aggregationsthat emerge from the Net when enough people carry on those public discussions long enough, with sufficient human feeling, to form webs of personal relationships in cyberspace. (Rheingold 1995:5)

Diskusjonsforumene fantes allerede i internetts spede begynnelse, da som oppslagstavler eller bullentin-boards (BBS). I begynnelsen var disse stort sett laget for teknologiske problemer, spørsmål og tips, men de ble snart løst fra sitt eget medium og tok alle tenkelige retninger. I begynnelsen var disse koblet opp til lokale universitetsnett, først på nitti-tallet ble koblet opp på internett. Kort tid etter BBS så *usenett* dagens lys. Dette er fortsatt et av de største nettverkene for nettgrupper. Her er et utall ulike grupper innordnet i et hierarki med åtte kategorier. Nå legges 1,5 millioner artikler daglig ut i disse gruppene. I 1981 kom de første chatkanalene på interne universitetsnett og noen år seinere på internett (Liestøl og Rasmussen 2003:97ff). Disse har stor appell blant ungdom og har mer preg av småprat enn drøftning av bestemte temaer.

Hvor tette felleskap disse gruppene danner varierer selvfølgelig mye, men Rheingold betegner limet som binder det sammen for *collective goods*. Mange bruker enormt mye tid på å hjelpe andre på nettet, man deler sjenerøst av egne erfaringer og bruker tid og ressurser på andres problemer eller spørsmål. På The Well som er et av de eldste store nettsamfunnene ble det foreksempel dannet en egen støtteside da

barnet til en av brukerne fikk leukemi (Rheingold 1993:13f).

Mange debattforum struktureres i all hovedsak av at en bruker ber om informasjon eller erfaringer fra andre brukere. Det er lett å forstå hvorfor noen ber om informasjon, men hvorfor bruker folk mye av sin tid på å svare uten å få noe igjen for det? Altruisme trekkes ofte fram som en forklaring, men det er også viktig å huske på at psevdonymiteten på nettet ikke er det samme som anonymitet. Gjennom å bidra til fellesskapet danner du deg et nett-omdømme og befester din rolle og posisjon i fellesskapet og knytter bånd til de andre (Donath 1999: 31). De kollektive godene på the Well mener Rheingold er sosial nettverkskapital, kunnskapskapital og fellesskap (Rheingold 1993:15). Det er gjennom deltakelse at disse godene blir tilgjengelige.

Nettforskeren Susan Bastani deler brukere av nettgrupper inn i tre kategorier: *aktive*, *passive* og *lurkers*. De aktive er senter i gruppa og poster ofte innlegg, de passive poster sjeldnere og lurkerne leser, men poster ikke (Bastani 2001:6). Kategoriene hennes er treffende, selv om jeg vil reise innvendinger mot å bruke begrepet *passive* på brukere som faktisk jo deltar aktivt, om enn bare forholdsmessig mindre. En lurker på den norsk-pakistanske nettsiden trenger ikke å være registrert som medlem, det er derfor umulig å vite hvor mange det er av dem. Ofte kan disse være journalister, forskere og andre som er interessert i denne gruppas gjøren og laden. Jeg vil i tillegg til Bastanis tre kategorier tilføye *slenger*. Det er brukere som er innom siden ved en anledning eller en kort periode. På den norsk-pakistanske nettsiden er slike slengere ofte islamkritiske røster som vil provosere eller få utløp for aggresjon, studenter som vil ha hjelp til en oppgave eller andre nysgjerrige. Slengerne kommer sjelden tilbake til siden, men ellers er disse rollene ikke statiske. Ofte vil en karriere som forumsdeltaker begynne med lurking. Når lurkeren har blitt kjent med sjargongen og reglene i gruppa blir han gjerne aktiv. Medlemmer som har vært aktive kan også seinere bli passive for så å lurke, eller i perioder lurke av tidsnød eller manglende interesse for de pågående diskusjonene.

Selvpresentasjon i nettfellesskap

På nettet har du prinsipielt kontroll over all informasjon og identitetsformende inntrykk du gir fra deg. Du former ditt eget bilde. Det har derfor blitt fokusert mye på internetts muligheter til frihet fra kategorier som kjønn, klasse og etnisitet og utprøving av alternative selvpresentasjoner. Men det later faktisk til at de færreste

lyver om seg selv på nettet. Frakoblede identiteter og maktstrukturer blir med inn i den tilkoblede tilværelsen (Bergquist et al. 2003:27).

Det er likevel slik at uten kropp, stemme og ansikt må selvpresentasjonen i et nettforum bli annerledes enn i en frakoblet situasjon. De fleste velger seg et alias – et nikknavn de benytter i nettfelleskapet ofte sammen med et ikon og en signatur. Nikknavnet er brukernavnet ditt, det navnet du går under på nettstedet. Her velge mange å gi fra seg et hint om hvor de er fra, religion, kjønn, alder, sosial situasjon eller egenskaper de ønsker å forbindes med. På en nettside for gravide kan nikknavnene for eksempel fortelle om termin “septembermamma” eller alder og familie “tobarnsmamma78”. På den norsk-pakistanske nettsiden har ofte nikkene religiøse eller pakistanske referanse, men slett ikke alltid. Nikket kan være ledsaget av et ikon – et bilde eller en eller annen illustrasjon. Signaturen er en liten tekst man kan legge inn slik at den etterfølger hvert innlegge du poster i forumet. I yrkesrelevante og teknologiske grupper er det vanlig å undertegne med tittel eller yrke. På mer sosiale forum er signaturen ofte typisk nett-folklore: et motto, et sitat eller et lite vers. Både signaturene og nikkene er ofte på engelsk. Til sammen danner disse elementene et slags ansikt folk gjenkjenner deg ved.

Det siste som danner identiteten din er selvfølgelig det du skriver, hvordan du skriver og hva du skriver om. Gjennom ordvalg og skrivestil skaper brukerne veldig individuelle stemmer, men skrivestil avslører også tilknytning til nettfelleskapet. Det er særlig på de synkrone chatkanalene at forkortelser, veldig muntlig stil, lydherming og handlingsherming utvikles. Å beherske disse kodene er en kulturell kompetanse som krever innsats og tid og det viser at du er erfaren og tilhører kjernebrukerne (Svenningson 2001:18ff). Men hvert nettsted utvikler sin egen språkkode og omgangstone, også de mer seriøse diskusjonsforumene. Du har til en viss grad kontroll over hvilke ord du skriver, men du kan ikke utgi deg for å ha mer kulturell kompetanse enn du faktisk har. På den norsk-pakistanske nettsidens forum er en av de distingverende språk-kompetansene urdu. Nesten alle brukerne fletter inn småord og uttrykk på urdu. De som ikke gjør det framstår som tvetydige og før eller siden kommer det spørsmål som prøver å plassere dem. I forumet er også godt og riktig norsk en verdi som gir status. På andre nettsteder er det etikette å se bort ifra skrivefeil og dårlige formuleringer og muntlighet og forkortelse er ofte godtatt, men her kommenteres ofte slikt. Om noen skriver utydelig kommenteres det - dårlig norsk

gir lav status. Urduinnslagene er med på å befeste medlemmenes identitet som pakistaner, men om det blir for mye av det kommenteres det som negativt.

I de fleste asynkrone fora arkiveres alle tråder. Det vil si at en bruker får en historie og identiteten dannes som i vanlige relasjoner over tid. Det spesielle her er at også nye brukere kan gå tilbake å bli kjent med de andre brukerne gjennom å lese kommunikasjon som er flere år gammel. Med et enkelt søk kan jeg også følge samme bruker over all den tid hun har brukt det samme nickket. Brukerne kan også gå tilbake og redigere tidligere poster. Dette gjør nok at folk er mer bevisste på hvordan de formulerer seg og kommunikasjonen er mindre impulsiv enn den ofte kan se ut som.

Virtualitet

I forbindelse med nettsamfunn snakker vi ofte om virtuell identiteter, virtuell kommunikasjon og virtuelle felleskap. En leksikondefinisjon av dette begrepet *er (av lat. 'styrke, kraft') bevegelse eller tilstand som tenkes å oppstå som resultat av en mulig, men ikke virksam kraft eller evne* (www.storenorskeleksikon.no). Noe virtuelt er altså noe tenkt, noe ikke reelt. Dette begrepet har formet eller eventuelt uttrykker også de forestillingene mange har om kommunikasjon og relasjoner på nettet: som noe ikke helt virkelig og ikke helt sant. Jeg blir ofte møtt med spørsmål om hvordan jeg kan vite om det forumistene skriver er sant og at de er den de utgir seg for å være, når jeg forteller folk at jeg skriver om et nettforum. Jeg returnerer ofte spørsmålet: ”Hvordan vet du at jeg er den jeg framstår som nå? At det jeg sier er sant?” Som i ansikt til ansikt kommunikasjon reguleres kommunikasjon på nettet av normer, såkalt nettikette. At denne brytes er det ingen tvil om, men som i vanlig kommunikasjon er det unntaket mer enn regelen og brudd blir sanksjonert og dermed synliggjort for forskeren. Den virtuelle kommunikasjonene er ikke mindre ekte eller reell enn vår vanlige teknologiløse.

Liestøl og Rasmussen legger til at ordet virtuelt kommer av *dyd* som i antikken ble regnet som ikke-materialet eller åndelig (Liestøl og Rasmussen 2003:107). Virtuelle kommunikasjon er altså ikke-materiell kommunikasjon. Jeg mener også denne betydningen tilslører fenomenets natur. Den er ikke ikke-materiell eller åndelig: den er utført av kroppar som bruker avanserte teknologiske, materielle redskaper til å kommunisere. Nettopp det materielle er i denne typen kommunikasjon avgjørende for rammene og mulighetene som former kommunikasjonen og

omgangsformene.

Det er altså flere gode grunner til å la virtualitetsbegrepet ligge, og jeg vil i det følgende bare bruke det der jeg parafraserer andre som gjør det. Selv foretrekker jeg begrepene *online* og *offline*. Dette er ganske enkle begreper som ikke drar med seg flere konnotasjoner enn det enkle; om man er pålogget internett eller ikke. Disse har jeg valgt å oversette til tilkoblet og frakoblet. Jeg vil altså snakke om tilkoblet og frakoblet kommunikasjon, identiteter og felleskap.

Forskningshistorie

Fra midten av 1990-tallet var internett tilgjengelig for et stadig økende antall privatpersoner og deltakelse i nettfelleskap ble stadig vanligere. Humanister og samfunnsvitere hadde vært interessert i internettutviklingen hele tiden, men nå endret forskningen seg fra teoretiske og generelle prosjekter til empiriske nærstudier. Der 80-tallsforskningen hadde bidratt med dystopiske eller utopiske ideer om internett som arve for den post-strukturalistiske identitetsoppløsningen og globaliseringen, viste 1990-tallets empiriske studier at identiteter som kjønn, rase, etnisitet, nasjonalitet, alder, og til og med sted også er sentrale for aktører som kommuniserer på nettet (Berg et al 2003: 11ff). Denne relativt banale innsikten har vært viktig i forskning på internettkultur fordi den gjør det mulig å forstå hva det egentlig er alle disse menneskene gjør der ute på nettet.

Folkloristen Dagny Stuedahl kommer i sitt empiriske studie av kjønnsroller på en chatside fram til at disse ikke oppløses, men representeres i tråd med de tradisjonelle mønstrene. Hun analyserer dette med tenkesett hentet fra sosiologisk mikro-interaksjonisme og tolker det som et tegn på at de sosiale formene konstrueres for å styrke følelsene av felleskap og dermed bare presenterer det aksepterte og dermed ikke kan sies å reflektere ytrernes identitet (Stuedahl 1999:212ff). Et problem med denne argumentasjonen er at den naturlig antar at teorier dannet for ansikt-til-ansikt kommunikasjon lar seg overføre til datamediert kommunikasjon. At samhandling som skal underbygge felleskap ikke har noe med identitet å gjøre har jeg vanskelig for å forstå. Konklusjonen framstår først og fremst som et forsøk på å forklare hvorfor post-modernistenes teorier ikke lar seg gjenfinne i empirien.

Jodi O'Brien forklarer det samme fenomenet litt annerledes. Hun skriver at vi gir et sted mening gjennom å kartlegge det etter kjente distinksjonskategorier. Vi vet

ikke hvordan vi skal oppføre oss i en kjønnsløs gruppe, for det har vi ingen erfaringer med, derfor blir det viktig å understreke og ofte tydeliggjøre kjønn og andre identitetstrekk ved stereotypifisering (O'Brien 1999: 94ff).

På den norsk-pakistanske nettsiden er det særlig tydelig at den frakoblede virkelighetens identiteter blir med inn på nettet og faktisk spiller en hovedrolle som grunnleggende rammeverk om fellesskapet. Kommunikasjonen på denne nettsiden er ikke en flukt fra vanlige identiteter, men en fordypning og drøftning av noen aspekter av brukernes identitet; etnisk, kulturell og religiøs. Sammen diskuterer de hva de er stolte av ved den pakistanske kulturen, hva som er vanskelig og hva som er religiøst og moralsk problematisk. Ofte blir ting satt på spissen og stereotypisert, men dette er uten tvil identitetsarbeid med betydning for deres frakoblede tilværelse og identitet.

De empiriske undersøkelsene minner oss om kompleksiteten internett rommer. Å generalisere over hva og hvordan mennesker samhandler på internett er like umulig som å generalisere over hva en samtale handler om. Om din forsknings arena er en diskusjonsgruppe om akvariehold, en chatkanal på en pornoside eller et interaktivt rollespill er selvfølgelig av grunnleggende betydning for hvordan brukerne presenterer seg selv, lever identiteten sin og former felleskap. Et tilbakevendende problem for internettforskningen har vært ønsker om å generalisere store og enhetlige teorier om hva internett er og gjør med folk når det i virkeligheten er snakk om et hybridmedium som rommer veldig mange svært ulike fenomener som kun har teknologien til felles (Bergquist et al. 2003:14f).

Svenningsson, Lövhelm og Bergquist oppsummerer tre ulike retninger som tegner seg ut i humanistisk og samfunnsvitenskapelig internettforskning:

En tanke om a) at internett fører med seg en kulturell globalisering som fører til åpenhet og toleranse for det som er annerledes, konkurrerer mot b) ideen om at internett som domineres av vestlig og amerikansk kultur fører til en ytterligere kolonisering som igjen utfordres av c) ideen om at internett utvikler en tredje kultur som kjennes av alle, men eies av ingen (Bergquist et al. 2003:16f).

Et fenomen så omfattende som internett vil alltid romme empiri som kan underbygge hver og en av disse hypotesene like mye som det rommer empiri som motsier disse hypotesene. Sosialantropolog Thomas Hylland Eriksen påpeker at det er lite som tyder på at internett svekker gruppeidentitet og lokal tilhørighet eller åpner for en global bevissthet. Han hevder at viktigere enn utviklingen av globale felleskap

og kultur er utviklingen av lukkede, lokale, men ikke stedsbaserte fellesskap – *stedløse lokaliteter* (Eriksen 2005:14). Det er i dette perspektivet det er mest relevant å forstå den norsk-pakistanske nettsiden.

2.4 Regelverk for internettforskning og etiske vurderinger

Åpne internettfora befinner seg i en etisk gråsonerom for forskeren. Per definisjon er nettstedet uten adgangsbegrensning offentlig informasjon, men svært ofte er det som meddeles i slike rom av privat karakter. Ofte er det uklart om vi lytter til en taler på et torg eller om vi overhører en intim samtale mellom to på en benk. Den Nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har utarbeidet forskningsetiske linjer for internettforskning. Her slår de fast at informasjon meddelt i åpne fora i hovedregel fritt kan benyttes til forskningsformål uten å innhente samtykke fra de involverte (www.etikkom.no/retningslinjer/internett 2003:1). Det er allikevel en del hensyn som bør tas, og NESH anbefaler informering av respekt for deltakere ved systematisk registrering av åpne fora. Videre må det tas hensyn til at nålevende personer har krav på å kontrollere om sensitiv informasjon om dem brukes i forskningssammenheng. Komiteen påpeker også at internetts psevdonymisering ikke er det samme som anonymisering og at mange knytter interesser til hvordan deres digitale identitet behandles.

Det er altså ikke så enkelt at det er helt fritt fram, til tross for at dette materialet er offentlig tilgjengelig for alle som ønsker det. Jeg kontaktet Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste- personvernombudet for forskning for å høre deres vurdering. De var selv usikre og ønsket å diskutere saken for å utarbeide en generell praksis, og kom etter hvert fram til at nikknavn skal regnes for personopplysninger og at mitt prosjekt dermed var konsesjonspliktig. Konsesjon ble gitt såfremt ikke nikknavn og navn på nettsiden ble nevnt og at nettsidens brukere blir informert. Det er mange gode argumenter for dette og jeg ville antakelig ha gjort det selv om NSD ikke hadde krevd det.

Som jeg har vært inne på tidligere er nettfellesskapenes psevdonymisering slett ikke det samme som anonymisering. Et redskap jeg selv ofte har brukt for å bli bedre kjent med brukerne er å ”google” nikkene for å se hvilke andre forumer og kanaler de er aktive i. Dette kan hjelpe meg til å anslå alder, politisk ståsted, religiøs orientering og deres meninger og holdninger om en mengde ulike temaer. Dette har

fått meg til å mene at den tilkobla identiteten også har krav på beskyttelse.

Et annet poeng er at det ofte er vanskelig å vite hva som er indirekte identifiserbare opplysninger i et miljø man selv ikke kjenner inngående. Tilkoblet og frakoblet liv er ikke to ulike verdener og det pakistanske miljøet er ikke større enn at mange vet hvem hverandre er og også møtes frakoblet.

Å betrakte nikknavn som personopplysninger har flere praktiske konsekvenser. Det innebærer at informantene må anonymiseres og at nettsiden må få et annet navn.

Informert samtykke er også et krav til et forskningsprosjekt som behandler personopplysninger. I mitt tilfelle ville et aktivt samtykke vært nærmest umulig å gjennomføre, jeg har derfor måttet nøye meg med passivt samtykke. Det vil si at de som ønsker å reservere seg tar kontakt, og de som ikke gjør det inkluderes i undersøkelsen. Praktisk løste jeg dette ved å først ta kontakt med administratorene av siden for deretter selv å legge infoskrivet mitt ut i forumet. På forsiden i forumet er det kun de ti sist besvarte innleggene som står listet opp og det er disse folk gjerne leser når de er innom siden. I perioder med mange nye brukere sørger jeg for å få infoskrivet mitt opp på denne listen slik at flest mulig til enhver tid er informert. Jeg har ikke mottatt noen ønsker om reservasjon, men stort sett bare fått positiv tilbakemelding.

Den etiske praksisen hos internettforskere varierer veldig, fra full til ingen anonymisering, ikke bare fra land til land, men også fra forsker til forsker. Dette til tross for at temaene ofte er av det som karakteriseres som sensitiv informasjon.

Jeg har valgt å anonymisere materialet på samme måte som jeg ville gjort om det var et frakobla miljø jeg skrev om. Dels fordi jeg mener forskeren har et større ansvar for å ivareta personvernet enn det de vi forsker på selv har. Nettrommene oppleves som intime, lukkede rom og forskerens tilstedeværelse er ofte helt usynlig. Vi må ta høyde for at brukerne kan glemme seg bort og gi fra seg mer enn de egentlig ønsker. Ofte er informantene yngre enn vi tror, de kan være beruset eller av andre grunner ikke være i stand til å ta ansvar for eget personvern. Når vi forsker på miljøer vi selv ikke er en del av har vi heller ikke oversikt over gjennomskinneligheten i miljøet og forholdet mellom frakobla og tilkobla miljøer. Alt dette er argumenter som taler for at internettforskere bør utøve den samme varsomheten og respekten som frakobla feltarbeidere gjør.

Jeg har anonymisert ved å bytte ut alle nikknavnene med navn fra en nettside med islamske navn. Jag har valgt det første navnet listet på hver bokstav. Slik har jeg fått navn som er islamske, men ikke særlig pakistanske og på den måten ønsker jeg å bevare inntrykket om at dette ikke er deres virkelige navn i frakoblet liv, men egne navn som kanskje bare brukes i dette rommet. Navnet på nettsiden er enkelt og greit erstattet med *den norsk-pakistanske nettsiden*.

2.5 Kildekritikk

Det er gjort flere studier av nettsteder for etterkommere av innvandrere. Alle disse jeg har kommet over har supplert nettmaterialet med intervjuer av nettsidebrukerne og/eller feltarbeid i målgruppa for nettsiden for å bekrefte og utdype funnene (Goel 2006, Brouwer 2004). Feltarbeidmaterialet konsoliderer gjerne funnene fra nettsiden, om enn noe mer spissformulert⁵. De sammenfallende funnene mellom de to kildetypene brukes som bekreftelse på at nettkildene ikke er villedende eller ”falske”. Denne typen kildekritikk forteller oss at tilkoblet liv og identitet ikke er løsrevet fra frakobla liv og identitet, men kan være egnet til å fortelle noe om menneskers liv, tanke og identiteter. Men en slik kildekritikk forteller oss heller ikke noe mer enn det, til det er den for lite kildespesifikk. Den hjelper oss ikke til å bruke kilden på egne premisser og for alt den er verdt. Jeg ønsker i det følgende å utarbeide en mer skreddersydd kildekritikk ved å ha mer fokus på rammene for kommunikasjonen og dermed betingelsene for materialets tilblivelse.

For først å nevne det kilden ikke er spesielt egnet til å besvare: Materialet gir varierende kunnskap om den enkelte deltakeren og lite kvantitativt sammenliknbart materialet. Informasjon om kjønn, alder, bosted og sosial bakgrunn finnes, men er vanskelig å systematisk kartlegge da informasjonen dukke opp i ulike, litt tilfeldige sammenhenger.

Kulturhistorie har tradisjoner for grundige, kildekritiske refleksjoner (Eriksen 1999:173). For å fastslå hva man kan forvente at kilden skal kunne svare på må man vite en del om kildens tilblivelse og kvaliteter. Bjarne Hodne argumenterer for at hvorvidt minner er kommunisert i et miljø eller ikke gir kildekritiske implikasjoner. Materiale som traderes i et miljø vil bli preget av miljøets korrigering. Miljøet vil virke modererende på det som fortelles dersom det avviker fra det miljøet mener er den rette framstillingen. Dette forringer ikke det traderte materialets kildeverdi, men det gjør at kommunisert materiale i stor grad vil reflektere miljøets oppfatning. (Hodne1981:35ff). Individets minne brytes med og tilpasses kollektivets i traseringsprosessen.

---

⁵ Etter samtale med Lenie Brouwner da hun var i Norge henholdvis på culcoms mandagsseminar og på NOVA samme uke mai 2005 og Urmila Goels mandagsseminar 16. april 2007

Nettforumets poster traderes ikke på samme måte som muntlige fortellinger gjør. De endrer ikke form i tradisjonskjeder, men kollektivets påvirkning på materiale er allikevel viktig for den kildekritiske refleksjonen av det nettopp fordi dette materiale blir til i et kollektiv og ikke finnes løsrevet fra det. Miljøet avgrenser, korrigerer og kommenterer materialet og former det både innholdsmessig og formmessig. Det er derfor nødvendig å gjøre seg opp noen tanker om hva slags miljø det er materialet blir til i for å vite hva det er former det, hvordan det bør forstås og hva det kan fortelle noe om. Etter å ha lest mye forskning på ulike nettforumer og fulgt med på ulike sider selv har jeg utarbeidet seks spørsmål som jeg mener berører temaer man bør ha reflektert over for å analysere materiale fra nettfelleskap:

- 1) Hva er limet i gruppa? Hva gjør at de søker sammen?
- 2) Hvor tett er identitetsfelleskapet i gruppa?
- 3) Råder det en bestemt sjargong eller måte å uttrykke seg på?
- 4) I hvor stor grad er brukerne anonyme? Kjenner mange hverandre også frakobla?
- 5) Finnes det noen tredje nærværende som påvirker?

Det første spørsmålet berører selve grunnlaget for fellesskapets eksistens, nemlig det de har felles og som oppleves som viktig nok til å bruke tid på å samhandle og utveksle erfaringer og tanker. Vi møter sjelden hele personer i nettfora, men vi møter det Alfred Schutz kaller sub-selv. Begrepet refererer til bildet av selvet som bestående av et antall mer eller mindre velintegreerte og kommuniserende sub-selv knyttet til ulike livs- og aktivitetssfærer (Sander 1988: 246).

Det er nødvendig å være bevist på at i et nettforum møtes mange mennesker i beslektede sub-selv og at de kan ha mange andre sider og interesser vi aldri vil få vite noe om. Det som samler dem avgrenser også hvem de framstår som. På den norsk-pakistanske nettsiden er det sub-selvet som er kjernen for deres deltakelse i forumet grunnet i en delt kulturell identitet som personer vokst opp i Norge, med foreldre av pakistansk migrasjonsbakgrunn. At de deler dette betyr at de også har felles kulturelle og språklige kompetanser, samme religion og befinner seg omtrent i samme aldersgruppe. Det finnes deltakere på forumet som ikke deler dette, men de er unntak og oppfører seg og behandles som nettopp det.

Hvor tett er identitetsfelleskapet i gruppa er har betydning for hvor mye diversitet det er plass til. Dersom temaet for forumet er akvariehold vil kanskje en 70

år gammel mann og en tretten år gammel jente begge kunne være likeverdige og integrerte brukere. Her vil man forvente at man skal dele interesse for og kunnskap om akvarier og fisk, men man vil ikke forvente at man skal like samme type musikk eller ha samme politiske orientering. Annerledes vil det være i et nettfelleskap der man forventer å dele måten å se verden på. Den norsk-pakistanske nettsiden er et eksempel på et nettfelleskap med ganske tett identitetsfelleskap. Diversitet finnes selvfølgelig også på denne siden, men det forventes at man deler mange grunnleggende oppfatninger og perspektiver. Dette kommer tydelig til uttrykk i trådene der det råder uenighet – her er det tydelig at de strever for å bli enige, for å overbevise hverandre eller finne kompromisser og dermed gjenopprette *viet*. Et tett identitetsfelleskap vil føre til et ønske om stadig å bekrefte likhet og det vil i sin tur være med på å forme materialet.

Det tredje spørsmålet handler om språkbruk og form. Nettsteder utvikler ofte en egen språkbruk som det gir status som *innenfor* å beherske. Hvilke språktrekk som blir dominerende forteller noe om hvem de ønsker å framstå som og hva som er viktige verdier i fellesskapet. Preges stilen av forkortelser, interne koder og smilefjes eller av normal syntaks og fagtermer?

På den norsk-pakistanske nettsiden er urdu-innslagene en kompetanse som skiller de kvalifiserte medlemmene fra de som ikke egentlig har legitimt medlemskap i gruppa. Ellers bærer debattene lite preg av typisk nettspråk og -sjargong, med noen unntak for de trådene der bare de yngste brukerne opererer. I forhold til andre nettsteder bærer postene preg av gode formuleringer og lite skrivefeil. God språkbeherskelse berømmes ofte. Dette tolker jeg som signaler om at modenhet er en sterkere verdi enn ungdommelighet i fellesskapet til tross for at de fleste brukerne kan kategoriseres som ungdom.

Bånd mellom frakobla og tilkobla liv og identitet vil også være formende på materialet. Dersom mange kjenner hverandre også utenfor vil det i større grad binde dem til å agere i samsvar med slik andre kjenner dem fra det frakoblede livet. Man kan også anta at det gjør at de i mindre grad vil diskutere ting som er følsomme og betente hos seg selv og andre og at man har større terskel mot å hevde upopulære meninger. Det norsk-pakistanske miljøet er ikke så stort og det kommer ofte fram at mange kjenner hverandre og til og med omgås daglig på skolen og i nærmiljøet. De møtes også gjennom arrangementer og organisasjonsliv. Dette kan være årsak til at

diskusjonene på den norsk-pakistanske nettsiden ofte er generelle og hypotetiske framfor erfaringsnære og jeg-orienterte slik det er på mange andre netttfora?

Til sist er spørsmålet om tredje nærværende. Begrepet tredje nærværende bruker etnologen Oscar Pripp for å beskrive at et møte mellom intervjuer og intervjuobjekt preges ikke bare relasjonen av disse to, men også av hvordan intervjuobjektet er vant til å bli identifisert. Dette gjelder særlig når den intervjuede tilhører en minoritet og dermed ofte blir tilskrevet kollektive egenskaper i kraft av sin etnisitet. Pripp som intervjuet syriske butikkeiere i Sverige opplevde at informantene hans svarte på spørsmål han ikke hadde stilt som forsikringer om at butikken var hygienisk, at de hjalp sine koner i hjemmet, var opptatt av å gi barna svensk oppdragelse og viktigheten av å beherske svensk språk (Pripp 1999: 43f). Slike tredje nærværende må vi kunne anta også finnes på nettsiden, særlig med tanke på nettsideredaktørenes ønske om at siden skal tjene *som et vindu ut mot resten av det norske samfunnet*.

De fleste netttforumer er åpne nettsider der enhver kan gå inn og lese det som står uten å registrere seg. Alle åpne nettsider har lurkere som leser men ikke selv gir seg til kjenne. Ofte kan slike lurkere som sagt være journalister, forskere eller meningsmotstandere som ønsker å bruke det som sies i andre sammenhenger. Det er verdt å spørre seg om brukerne av forumet tar hensyn til denne muligheten eller om de føler at de fritt kan ordlegge seg. Noe som flere ganger har overrasket meg underveis i feltarbeidet er at når det har hendt dramatiske ting i det pakistanske miljøet som har gitt stor presseoppmerksomhet, har disse hendelsene så å si ikke blitt nevnt i forumet. På andre nettsider med samme målgruppe, som www.desi.no har dette derimot vært store temaer. Dette har jeg tolket dit hen at de er bevisst nettsidens funksjon som ”vindu ut mot resten av det norske samfunnet”. De går kanskje heller til andre nettsteder for å diskutere kontroversielle temaer med stor nyhetsverdi, for å skjerme nettsiden fra for eksempel kritisk, journalistisk oppmerksomhet.

I spørsmål om tredje nærværende må man også være bevisst på om en selv som forsker påvirker samhandlingen. Ved å lese eldre tråder i arkivene kan man finne ut om brukerne unngår noen temaer eller om tonen er en annen etter at du som forsker ga deg til kjenne. Jeg var spent på om min tilstedeværelse i forumet ville endre aktiviteten der inne på noen måte. Ville de unngå noen temaer? Ville de gå tilbake å endre gamle poster som kunne misbrukes? Jeg passet på å formulere infoskrivet mitt

slik at fagets interesse for enkeltmenneskets egen forståelse av sin virkelighet kom tydelig fram og gjorde rede for etiske retningslinjer for å unngå unødvendige motforestillinger. Jeg fikk heller ingen negative reaksjoner og har ikke klart å spore noen endringer på forumet i etterkant. Det skyldes nok mye at jeg bevisst har valgt en tilbaketrukket observatørrolle der jeg kun er tilstede i den ene tråden der jeg først presenterte infoskrivet mitt. Her svarer jeg på spørsmål og stiller iblant spørsmål selv. Jeg deltar aldri i deres diskusjoner ellers i forumet og er sånn sett ”en flue på veggen”.

Jeg har imidlertid tydelig fått se at enkeltmenneskers tilstedeværelse i perioder kan endre forumet. Flere etniske nordmenn har i perioder frekventert siden. De som holder en lav profil skaper ikke synlige endringer. Islamkritikere som åpner en tråd får svar der og endrer lite i resten av forumet. Annerledes var det med den konfronterende islamkritikeren Mathias som i en periode var innom siden daglig, gravde i arkivet og postet svar i alle virksomme tråder. Han konstante tilstedeværelse førte til at de yngre brukerne trakk seg unna og de gjenværende framsto som mer samlet enn ellers. Dyder som imøtekommenhet og høflighet ble praktisert og artikulert til tross for de stadige angrepene. Etter en tid ignorerte de oftere innleggene hans, men det var langt mindre av de kulturkritiske og impulsive innleggene som ellers jevnlig dukker opp på siden.

Oppsummering

Jeg har her argumentert for at det er behov for å utarbeide en egen kildekritikk til materiale fra nettfellesskap og presentert en liste over spørsmål jeg mener det er nødvendig å reflektere over for å ha best mulig kunnskap om betingelsene materialet har blitt til under. Kunnskap om nettstedets omgangsformer og interesser er nødvendig for å avgjøre kildekvaliteten for et materiale som formes i en gruppe. Rommet er åpent for alle som har teknologi til å gå inn i det i og medlemskap fås ved å handle slik et medlem handler. Da all handling er tekst, er individets vei inn i gruppa en prosess som er tilgjengelig og lesbar for forskeren. I møtet mellom individet og kollektivet artikuleres nettfellesskapets grunnverdier på stadige nye måter. Dette gjør nettfellesskap til et sted der kollektiv identitet kan studeres i et nyansert og fasettert materiale.

Teori og metode

3.1 Teoretiske perspektiver

Mitt teoretiske utgangspunkt er farget av mitt opphold ved Etnologiska Institutionen ved Lunds Universitet vinteren 2005 der jeg ble møtt med og inspirert av fenomenologiske tekster og tenkemåter. Men det er dermed ikke til å komme utenom at min faglige tilnærming i langt større grad er preget av den hermeneutiske tradisjonen Oslo-folkloristikken står i, der å forstå forskningsobjektet i kontekst er sentralt (Eriksen 1999:180). Å krysse disse to perspektivene har jeg ikke opplevd som problematisk, men derimot som givende. Dels har jeg ønsket meg vekk fra hermeneutikkens hang til å se alt som tekster. En tekst er noe avsluttet og fortidig, jeg ønsket å se materialet som noe aktivt og levende. Fenomenologien gir i større grad redskaper til å se kulturhistorisk materiale som praksis og handling og ser mer på konsekvenser og hva som skjer enn på hva i fortiden som har formet det (Frykman og Gilje:8f). Dette passet meg godt, men materialet mitt er av skriftlig karakter og fenomenologiske kulturforskere og filosofer fokuserer gjerne opplevelsen, erfaringen og det kroppslige som sentralt for forståelse, ting som er manglende eller lite tilgjengelig i mitt materiale.

Fenomenologi

Fenomenologi er ikke en skole eller en samlet filosofisk retning, men arven og etterdønninger etter den tyske filosofen Edmund Husserls arbeider (Helenius 1990:39). Husserls filosofi var en reaksjon på den sterke positivistiske og naturvitenskapelige idealene i vitenskapene rundt forrige århundreskifte. Husserl advarer mot en slik tenkning som han mener vil føre vitenskapen vekk fra hverdagsvirkeligheten og føre til en dehumanisering av samfunnet. Husserl mente all vitenskap må utgå fra menneskets hverdagsvirkelighet, ved å gå ”zu den Sachen selbst”- til tingene selv skulle den erfarte hverdagsvirkeligheten ytes full rettferdighet. Det etterhvert så berømte uttrykket ”Zu den Sachen selbst” forklarer Dahlberg, Drew og Nyström på denne måten:

The things of which Husserl spoke, and which are the objects of all research, are not to be understood as existing solely in themselves (the main idea of realism). Nor can they be reduced to mere aspects of the subjects conceptual worlds (the main idea of idealism). Things, rather, are things of experience. The term experience denotes the relationships we have with the world in which we are engaged. Phenomenology, which can be said here to function as a link between realism and idealism, turns to the world as it is experienced.

(Dahlberg et al 2002:94)

Med å gå til saken selv oppfordres vi til å ta forskningen til saken slik den finnes i menneskets erfarte virkelighet. Begrepet fenomen uttrykker det samme: Et fenomen er fra gresk *phainomenon* – noe som viser seg, eller manifesterer seg for oss (Dahlberg et al 2001:42ff). Fenomenologien undersøker virkeligheten slik den viser seg for mennesket. Vitenskapelige teorier, sunn fornuft og andre synspunkter skal ikke tas for gitt, men full rettferdighet skal ytes de objektene som er gjenstand for undersøkelsen. Erfaringen er vår eneste tilgang til objektene. Teorier og begreper har alle opphav i erfaringen og er forsøk på å tankemessig og språklig beherske de erfarte realiteter (Bengtsson 1993, 25f). Den svenske filosofen Jan Bengtsson skriver:

Det är detta som fenomenologien går ut på, att i någon betydelse få grepp om om de sakerna så som de visar sig i erfarenheten, begreppslägga dem, men utan att våldföra sig på dem. Tvärt om fordras en öppenhet, följsamhet och sensibilitet till skillnad från en burdus subsumering eller klassifikation under fasta kategorier. (Bengtsson 1993:26)

Nettopp åpenhet i møte med fenomenet er et av grunnelementene i fenomenologien. Når mennesket normalt erfarer noe er møtet mellom det erfarende mennesket og fenomenet alltid ladet med *intensjonalitet* – det erfares alltid *som noe*, det har en betydning. Et hus er et hus for meg fordi betydningen hus finnes i min erfaring. Jeg vet at bak fasaden skjuler det seg rom der mennesker bor, trapper, dører og tak. Dette er egenskaper ved fenomenet som ikke er direkte erfarte, men *appresentasjoner* som overskrider det umiddelbart gitte. Slik er subjektet og objektet sammenflettet (Bengtsson 1993:27f). For dermed virkelig å kunne erfare fenomenet mener Husserl at vi må parentessette all vår egen subjektive erfaring og observere objektet som ren bevissthet. Dette kalles *transcendental* eller *eideisk reduksjon* og er selvfølgelig svært omdiskutert om det er mulig å gjennomføre. Mange inntar en mellomposisjon: ved å være bevisst sine egne erfaringer og forsøksvis parentessettende vil man i det minste kunne strekke seg mot idealet (Dahlberg et al 199:62).

Det er Husserl som er mannen bak det siden så berømte og mye brukte begrepet *livsverden*. Han beskriver det som den konkrete, erfarbare virkelighet som vi daglig lever våre liv i og tar for gitt i alle våre aktiviteter. Husserl var opptatt av å

undersøke livsverden i vitenskapsfilosofiens navn fordi den danner utgangspunkt for alle empiriske teorier og all vitenskapelig virksomhet. Men begrepet har fått videre liv og utvidet bruk i arbeidene til en rekke filosofer som Maurice Merleau-Ponty, Martin Heidegger, Jean-Paul Sartre og Alfred Schutz (Bengtsson 1993:43f).

Det er den tyske filosofen Alfred Schutz fenomenologi slik den er presentert i den svenske filosofen Åke Sanders doktoravhandling *En tro-en livsvärd* jeg henter de fenomenologiske begrepene fra i denne masteroppgaven. Schutz overtar Husserls livsverdenbegrep, men knytter begrepet til hverdagslivets verden. Han understreker at selv om vi i vår hverdags naturlige innstilling tar virkeligheten for gitt og suspenderer tvilen, trer vi stadig ut av denne og ser virkeligheten på andre måter. Schutz begreper hjelper oss å se hvordan vi veksler mellom ulike virkeligheter og hvordan de ulike virkeligheter skiller seg fra hverandre, men også er knyttet sammen.

Å knytte identitetsbegrepet til Schutz livsverden-begrep har jeg opplevd som svært fruktbart. Identitetsbegrepet får ny dybde, og handler ikke bare om å posisjonere seg selv i forhold til andre, men det handler om å finne et sted å se virkeligheten fra.

Hermeneutikk

”Hvordan skal vi tolke og hva innebærer det å tolke?” Slik kan vi formulere hermeneutikkens interessefelt. Ralf Helenius ramser opp intuisjon, innlevelse, streven etter ny kunnskap, forholdet mellom del og helhet, tolkning og forståelse som hermeneutikkens kjennetegn (Helenius 1990:64ff).

Friedrich Schleimacher introduserte for tohundre år siden hermeneutikken som metode for systematisk tolkning. Hans hermeneutikk var basert på tre hovedprinsipper: Den første vektlegger betydningen av konteksten, den andre en pendling mellom del og helhet, og den tredje oppfordrer tolkeren til å forstå forfatterens psykologi (Dahlberg et al 2001:71f).

Til tross for at Schleimachers prinsipper snart fyller to hundre år, er de fortsatt et godt utgangspunkt for å beskrive hermeneutikk. I folkloristikken har det kontekstuelle vært sentralt siden fagets vending på syttitallet. Fra å tidligere hovedsakelig studere tradisjonstekster, ble det nå en større interesse for de kulturelle prosessene bak tekstene (Eriksen: 1999:170). En tekst må alltid leses som et produkt av sin kontekst, som en del av en historisk prosess. Dette er ikke bare et prinsipp for forståelse, men også en forutsetning for å bruke en tekst som kilde til kulturhistorie;

den må forstås historisk og den forteller historie. Kunnskap om konteksten er nødvendig for å få teksten til å ”snakke”. Å stadig søke kunnskap om og orientere meg i feltet har vært en kontinuerlig prosess parallelt med skrivingen.

Pendlingen mellom del og helhet fungerer på flere nivåer i tolkningen. Å sette egne funn opp mot andres handler ikke bare om å underbygge egne resultater, men også om å se mitt felt som en del av en større helhet. Det er altså en pendling mellom materialet og annen forskning. Innad i materialet har denne del/helhet-pendlingen vært viktig i mellom individ og kollektiv. Ingen grupper er helstøpte og tilgangen til kollektivets reaksjon på individets utsagn og omvendt har vært av utrolig stor verdi i denne forståelsesprosessen. Materialet har også gitt meg mulighet til å del-helhet-pendle på individnivå. Ved å følge brukerne gjennom ulike diskusjoner markerer de seg på en rekke felter og jeg kan sette det enkelte utsagnet opp mot denne helheten av hvem de fremstår som i forumet. Dette har gitt mye kunnskap om situasjoner og gruppedynamikk.

”Å forstå forfatterens psykologi” er ikke lengre moteord i humanistisk akademia. Den psykologiske terminologien har blitt skiftet ut med ord som kultur, identitet og i dette tilfelle livsverden. Utgangspunktet er kanskje likevel ikke så ulikt: til grunn for den kulturhistoriske hermeneutiske undersøkelsen ligger gjerne et ønske om å forstå hvordan forskningsobjektet tenker, ser verden og forstår seg selv.

Å kombinere

Det finnes få rene fenomenologiske studier i vår fagkrets. Det er særlig innen svensk etnologi fenomenologien har vært brukt som teoretisk rammeverk om empiriske kulturstudier. Det har imidlertid vist seg vanskelig å adaptere fenomenologisk filosofi til konkret analyse av empiri. Ofte har resultatene stått på grensen til å si trivialiteter på ugjennomtrengelige måter (Frykman og Gilje 2003:9). Med boka *Beeing there* tar etnolog Jonas Frykman og filosof Nils Gilje initiativ til å revitalisere og diskutere hvordan man kan analytisk adaptere denne filosofiske retningen som ligger så nær de empiriske kulturfagene i innenfraperspektiv, fokus på livsverden og det enkelte individets opplevelse av verden. Det må sies at ikke alle forsøkene i boka er like vellykkede, men mange interessante perspektiver reises.

Fenomenologien slik Frykman og Gilje presenterer den fokuserer kultur og identitet som noe vi *gjør*. Fenomenologien er like interessert i konsekvenser som

årsaker, like interessert hva i mennesket i konsumverdenen gjør med tingene og hvordan vi gir ting liv og innhold som hva tingene gjør med oss. Svaret på spørsmålet om hvordan mennesker skaper sitt eget i et kompleks samfunn ligger like mye i hvordan identiteter er levd som i hvordan de er konstruert. Vi oppfordres til å fokusere på handlinger, praksis, på miljøet identitetene fungerer i og på den veien hvert individ selv finner for seg (Frykman og Gilje 2003: 7ff).

Jeg oppfatter dette som en oppfordring til å i stedet for å stille seg foran materialet og nøste trådene bakover, stiller man seg bak det, der aktørene selv står for å se hva som skjer der og hvilke konsekvenser det skaper; hvem *blir* de i diskusjonene på nettsiden? Slik blir diskusjonene på nettsiden mer enn et uttrykk for identitet, de blir handling, skaping av identitet og det er *der* det skjer.

Fenomenologiske ideer om forskning går ofte på tvers av hva hermeneutikken anser som kriterier for etterprøvbart forskning. Den transcendentale fenomenologien søker å nullstille seg og møte forskningsfeltet uten hypoteser eller fordommer, men søke forståelse gjennom innlevelse og gjennom å søke perspektivet til det opplevende subjektet ved å frigjøre seg fra teoretiske og empiriske bindinger (Helenius 1990:49). Om dette bare er et tenkt ideal eller om det faktisk lar seg gjøre er omdiskutert og det er i alle fall ikke noe jeg føler egnet til å prøve ut innen rammene av en masteroppgave. Jeg har dermed latt den transcendentale reduksjonen ligge til fordel for en mer hermeneutisk tilnærming der jeg har møtt materialet med et forsøksvis åpent sinn og dannet hypoteser som så har blitt prøvd og “diskutert” med materialet og annen litteratur på feltet. Denne tilnærmingen blir mer etterrettelig og etterprøvbart. Den fenomenologiske filosofiens måte å se mennesker og menneskelig samhandling på er derimot en kjerne i mitt teoretiske utgangspunkt. Problemstillingen springer ut fra fenomenologisk teori og begrepene defineres innen denne sfæren.

3.2 Metode og analytiske redskaper

Vier og spalter

Fenomenologien har vektlagt at menneskets verden er *en verden med andre* (Dahlberg et al. 2001:64). Som jeg senere skal argumentere for er både livsverden og identitet helt avhengig av støtte fra og gjenkjennelse i andre. Når jeg omgås mennesker som oppfører seg på en måte som er forståelig for meg styrkes min tolkning av verden og

min identitet, omvendt blir den usikker når det motsatte skjer (Sander 1981:281f). Kollektiv identitet, følelsen av å forstå hverandre og å tenke likt har stor betydning for den enkeltes identitet og livsverden. Enhver gruppe er sammensatt av mange ulike mennesker som aldri vil kunne smelte sammen til et homogent kontinuum. Det vil alltid finnes forskjeller mellom de ulike individene. Ingen er helt like og ingen tenker likt eller lever i samme virkelighet. Når vi allikevel søker sammen med akkurat de menneskene vi gjør og hevder en viss kollektiv identitet er det gjerne fordi vi føler at akkurat disse menneskene har en livsverden som sammenfaller så stor grad og på så viktige områder at det gir mening for oss å forestille seg et *vi*.

Ordet *vi* ser jeg som en indikator på at vi har med en eller annen form for kollektiv identitet å gjøre. Men *vi* er ikke en konstant størrelse. Det rommet ulike grupper i ulike sammenhenger. Hvert *vi* avdekker et lag av identitet. Av *vier* inne på den norsk-pakistanske nettsiden finner vi for eksempel ”vi pakistanere”, ”vi norsk-pakistanere”, ”vi medlemmer på den norsk-pakistanske nettsiden”, ”vi norsk-pakistanske jenter”, ”vi fjortiser” og ”vi muslimer”.

Innad i dette *vi*et råder en intersubjektivitet, som innebærer at man gjerne overvurderer likhet og antar at andre mennesker forstår meg slik jeg forstår meg selv, og at deres handlinger kan forstås som om de var mine egne (Katz: 1999:323). Når noen i gruppa gjør eller sier noe som for meg er uforståelig eller uakseptabelt skaper det en åpning, eller en *spalte* i gruppa. Å tette igjen eller å lære å leve med denne spalten er så en del av den stadig forhandlingen om de konstituerende områdene i kollektiv identitetsprosess. Denne prosessen er diskusjonene på forumet er enormt godt egnet til å følge. Forskeren kan pendle mellom fugle- og froskeperspektiv, mellom nåtid og fortid og kan følge linjer og se mønstre i interaksjonen.

Å følge disse *vi*ene har vært et viktig redskap i analysen av materialet mitt. Hvor og hvorfor spaltene oppstår gir viktig informasjon om hva fellesskapet kan romme og hva det ikke kan. Dette forteller igjen om hvilke verdier, vurderinger og tankesett som er forutsetninger eller premisser for den kollektive identiteten som konstituerer gruppa.

Dobbel hermeneutikk

En svakhet ved fenomenologien, skriver Ralf Hellenius er at den opererer med en enkel hermeneutikk da den bare opererer i aktørens verden, dermed tilsidesetter den

miljøfaktorer aktørene ikke er bevisst på (Helenius 1990:43). Anthony Giddens begrep dobbelt hermenutikk innebærer derimot at forskeren må operere på to nivåer: hun forstå aktørenes beskrivelser og oppfatninger om verden, men hun må også rekonstruere disse fortolkningene ved hjelp av teoretiske begreper. Det skilles mellom erfaringsnære og erfaringsfjerne begreper- begreper aktører selv bruker og spesialistenes begreper (Gilje og Grimen 1995:145ff).

Som Lauri Honko nevner har identitetsstudiet vært en vei ut av elfenbenstårnet og identitet, kultur og liknende ord er begreper det moderne individet selv bruker som selvrefleksive redskap (Honko1988:8). Mine informanter og jeg bruker i stor grad de samme begrepene. Desto viktigere for meg å se på hva disse begrepene har av meningsinnhold - både mine og deres. Dermed har jeg gått igjennom materialet mitt for se på bruken av ord som kultur, identitet, religion, pakistansk kultur og norsk kultur. Jeg har både sett på hva de betyr i ulike situasjoner og hvordan, til hva og av hvem de brukes og hva de ofte står i motsetning til. Dette har gitt meg muligheten til å se retninger og premisser i mitt ellers utpreget polyfone materiale.

3.3 Begrepsavklaringer og litt teori

Kultur i kulturhistorie

Da de to fagene folkloristikk og etnologi for få år siden ble slått sammen på Universitetet i Oslo falt navnevalget på *kulturhistorie*. Kulturbegrepet hadde siden paradigmeskiftet på 70-80- tallet satte fokus på kulturelle prosesser framfor kulturelle produkter, vært av sentral betydning i fagene (Hauan 1999: 37, Pedersen 26).

Instituttets hjemmesider beskriver kulturens plass i faget slik:

Den *kulturelle* dimensjonen kommer til uttrykk i hvordan for eksempel språk, symboler og vurderinger preger menneskers handlinger og holdninger. Tradisjon, endring, innovasjon og spredning er eksempler på kulturelle og historiske prosesser som faget er opptatt av å studere.

(<http://www.hf.uio.no/ikos/studier/fag/kulturhistorie/index.html>, 2007).

Noen klar kulturdefinisjon kan vanskelig utledes av dette, men vi forstår at kultur er noe som innebærer tanke, språk og praksis og at det må være snakk om noe kollektivt og kontinuerlig som er i endring.

Det er imidlertid en rekke kulturbegrep i omløp. Morgenavisens kulturseksjon opererer med det vi kan kalle et smalt, universalistisk kulturbegrep. Begrepet har

opprinnelse i jordbruket; å kultivere naturen. Deretter har det blitt overført til også å kunne betegne et menneskes utvikling – kultur og dannelsen blir synonymt. Kulturen består av de ting vi danner oss ved. På en del felter inkluderes også folkelig kultur og massekultur i dette begrepet, men det avgrenses fortsatt av å være en utskilt aktivitetsform. Kultur er i denne betydningen artefakter vi produserer eller konsumerer.

I vitenskapelige omgivelser møter vi oftere på det relativistiske eller antropologiske kulturbegrepet: *the whole way of life*. Kultur betegner *sammenfatningen af hele dets (menneskets) socialt bestemte og overleverede virkelighed, sådan som den kommer til udtryk i de enkelte kulturer* (Jensen 1988:s. 158ff). Eller som Thomas Hylland Eriksen kortfattet definerer det: *det som er lært* (Eriksen 2003:40).

Johannes Fjord Jensen tar med seg skillet mellom kultur som produseres og kultur som *the whole way of life* med begrepene *ekspressiv* og *konsensuell* kultur (Jensen 1988:s. 170f). For kulturhistorien var utgangspunktet en interesse for den ekspressive kulturen, men har gjennom årenes løp mer og mer også involvert seg med den konsensuelle kulturen. Gjerne går veien til å forstå mønstre og utviklinger i den konsensuelle kulturen gjennom analyser av den ekspressive.

Å snakke om kulturer i flertall er på mange måter problematisk. Hva inneholder egentlig et begrep som *norsk kultur*? Hvor slutter en kultur og hvor begynner den neste? Kultur er ikke enhetlige, klart avgrensede fenomener. Å snakke om kulturer i flertall er upresist, hevder Thomas Hylland Eriksen (Eriksen 2003:44f). Jeg er helt enig i dette resonnementet: kultur er dynamiske prosesser og ikke fikserte gjenstander. Jeg synes likevel det er vanskelig å komme utenom å omtale norsk og pakistansk kultur som to kulturer. Dels er dette nødvendig for meg fordi informantene mine gjør det, og dels er det å generalisere slik et nyttig redskap til å tegne opp konteksten for materialet. Det jeg gjennom informantene mine eller litteraturen min beskriver som norsk eller pakistansk kultur må forstås som typiske kulturtrekk i et landskap preget av variasjon mer enn grensedragende karakteristikk.

Religion i kulturhistorien

I akademisk etnografi er religion en av alle tingene som sorterer under kulturbegrepet.⁶ I Oslofolkloristikken var det en periode studiet av folkelig religiøsitet som dominerte forskningen. Studiet har ofte tatt utgangspunkt i sedvaner og forestillinger knyttet til livs- og årshøytider og sett på holdninger og endringer av holdninger. Det har også vært et poeng å ikke se religionen isolert, men i sammenheng med det som hender i omgivelsene både på lokal- og makroplan.

Først fra syttitallet ble dette feltet forsket på som en helhet – uten å forsøke å skille overtro fra religion. Nå ble feltet definert som *menneskets trosforestillinger* uavhengig om de samsvarte med kirkens lære eller ikke. Å fjerne skillet mellom overtro og tro var et viktig poeng i forskningen (Gustavsson 1999: 109ff). Kultur, tradisjon og religion ses som en sammenvevd helhet uten egentlige grenser.

Identitet

Identitet har vært et av de store begrepene de siste tjue årene i samfunnsfagene og humaniora. Ordet identitet kommer fra latinsk *idem* som betyr *det samme* (Bokmålsordboka 1997). At man har en identitet innebærer at man tenker seg at man er lik, eller det samme som noen. I det ligger også det at man tenker seg forskjellig fra noen andre. *There is no self without others*, er et i sammenhengen ofte gjengitt sitat fra folkloristen Alan Dundes; uten gruppe A finnes det heller ingen gruppe B. Identitet handler like mye om annerledeshet som om likhet (Dundes 1989: 6).

En definisjon av identitet har Bjarne Hodne formulert slik: det *faktum at man er seg bevisst at man er den man er* (Hodne 2002: 18). For en litt grundigere behandling av begrepet siterer han Niedermüller:

The notion of identity means the psychological-cultural process during which an individual or group becomes part – creator and practioner – of his or hers or its own lifeworld. It means he/she or it can fit into a given lifeworld without difficulty and can easily use the shared knowledge as essence of his lifeworld. Identity reflects the relation between the individual or group and the surrounding lifeworld created by them. (Hodne 2002: 18)

---

⁶ Her må det påpekes at religionssosiologien med begrepet differensiering har en debatt gående om religion som avgrenset sektor i samfunnet, og kan sies å operere med et analytisk skille mellom religion og kultur. (se Furuseth og Repstad 2003: s.70, 77 og 104)

Identitet er altså ikke noe gitt eller statisk, men en prosess. Det er ikke noe passivt, men noe man selv aktivt skaper og utøver. Den er basert på delt kunnskap og den er uløselig knyttet til ens livsverden. Det handler om forholdet til ens virkelighet.

Identitet er ikke noe fast. Den varierer med omgivelser og situasjon (Oring 1986: 28). Ulike situasjoner vil fremkalle ulike identiteter. Nye inntrykk, situasjoner og påvirkning vil kreve at identiteten hele tiden tilpasser seg. Men identitet må ikke sees som et abstrakt begrep som har med intellektuell selvforståelse å gjøre. Identitet er praksis, den blir til når vi handler. Den finske folkloristen Tuula Kopsa-Schön har studert identitet hos sigøynere. Hun argumenterer for at identitet kan sees som performance, det handler om oppførsel og utøvelse av tradisjon. Det å være sigøyrer er å være en som utfører sigøyrer-skikker (Kopsa-Schön 1986:176f).

Kollektiv identitet er identitet delt av flere, altså av en gruppe. Vi kan omformulere Bjarne Hodnes definisjon og si at kollektiv identitet vil si: *Det at en gruppe er seg bevisst at den er det den er*. Et individ vil alltid være del av flere kollektive identiteter. Kollektiv identitet er ikke det motsatte av individuell identitet. Niedermüllers definisjon påpeker at essensen i den enkeltes livsverden er den delte kunnskapen (Hodne 2002:18). Det kollektive og det individuelle er uløselig sammenvevd.

Den finske folkloristen Lauri Honko betegner utviklingen identitetsbegrepet førte med seg i faget som en vei ut av elfenbenstårnet. Identitetsperspektivet endret informantenes rolle fra å være leverandører av materiale til vitenskapelige studier til samtalepartnere i forskningsprosesser som forutsetter aktiv dialog med informanter som selv er engasjert i definisjonen av sin gruppes kulturelle identitet. Identitet er et begrep som ikke bare har blitt viktig i forskningen, men det har også blitt viktig for folk (Honko1988:7ff).

Også politisk har identitetsbegrepet blitt viktig. Å kunne hevde og få legitimitet for en kulturell identitet gir rettigheter og beskyttelse. Identitetsbegrepet gjenfinnes og har betydning på individ-, gruppe- og samfunnsnivå. Identitetsarbeidet til den enkelte er dermed ikke bare et spørsmål om å finne seg selv, men om å finne og skape plass i grupper og i samfunnet for øvrig (Jacobsen 2006:32). Identitetsforskningen er dermed en vei ut av det folkloristiske elfenbenstårnet på flere måter: den tar den kvalitative kulturforskningen inn i folks egen verden, men den tar den også ut i storsamfunnet og inn i politiske debatter.

Livsverden

Den tyske filosofen Edmund Husserl regnes som fenomenologiens grunnlegger (Bengtsson 1993:9) og det var også han som i 1936 introduserte begrepet livsverden. Livsverden er den konkret erfarbare virkeligheten vi lever våre liv i og tar for gitt i alle våre aktiviteter. Den er pre-refleksiv. Alle våre refleksjoner og alt vårt tankearbeid springer ut ifra livsverden. Husserls poeng i en filosofisk-metodologisk sammenheng var at all vitenskap også må springe ut fra livsverden for å ha relevans og mening og for å øke forståelse og ikke føre til fremmedgjøring (Bengtsson 1993:43ff). Begrepet har imidlertid blitt anvendt og videreutviklet i mange andre sammenhenger og har blant annet blitt et sentralt begrep i hermeneutikken.

Slik forklarer Frykman og Gilje livsverden:

[...] – the human and material environment where meaning is created in a continuous activity.
[...] It is not the frame around your life, rather it is the strokes of the brush that make the things in the picture hang together. (Frykman og Gilje 2003: 36f)

Den normale, ureflekterte tilstanden vi er i verden i kalles hos Husserl for *natural attitude* - den naturlige holdningen. Den naturlige holdningen er en naiv tilnærming til verden, i den tar vi for gitt at verden er som vi oppfatter den og at andre oppfatter den på samme måte som oss.

Livsverden er knyttet like mye til andre som til meg. Dermed er *intersubjektivitet* et annet sentralt begrep i denne sammenhengen. Vi er i verden med andre, det er ikke noen motsetning mellom individ og kollektiv, vi kan ikke tenke vekk de andre, for det er slik; *med andre* verden er. Merleau-Ponty snur på Meads gamle begreper og sier at den andre er en generalisert *jeg*. Om en annens handling er forståelige for oss antar vi at den gir samme mening for dem som for oss. Det vi kjenner igjen tolker vi som likhet, og omvendt; det vi ikke kjenner igjen framstår som uforståelig. Merleau-Ponty ser kommunikasjon som resiprok; han sammenlikner oss med marionetter som skaper handling, følelser og ord hos hverandre. Vi overskrider hverandres verdener og danner infinite kontinuiteter mellom oss (Dahlberg et al: 2001:45ff).

Vi fødes inn i en fysisk så vel som kulturelt ferdig verden. Naivt og ureflektert tar vi som regel over dens virkelighets- og situasjonsdefinisjoner. Disse danner grunnlaget for våre tolkningsmønstre (appresentasjoner og intensjonalitet) og dermed for vår virkelighet. Livsverden avhenger av intersubjektivitetens delte, usynlige

trosoforestillinger. Disse muliggjør at man kan snakke om fakta og ha vellykket kommunikasjon.

Finite meningsprovinser

Mennesket er imidlertid i stand til å veksle mellom ulike virkeligheter – livsverden består av *mangfoldige virkeligheter*. Så lenge noe fanger vår aktive oppmerksomhet opplever vi det som virkelig. Det som da ikke passer inn for å bekrefte objektet som konsistent og enhetlig settes i parentes. Det vi oppfatter som virkelig, er virkelig så lenge vi befinner oss i den bevissthetstilstanden vi gjør erfaringen. En slik bevissthetstilstand kaller Schutz for finitt meningsprovins. Schutz velger ordet meningsprovins fordi *det er den betydning våre erfaringer har [...] der konstituerer virkeligheten* (Schutz 2005:108). Provinsene er finite ved at erfaringer er konsistente og forenlige innefor provinsene, men ikke nødvendigvis på tvers.

En meningsprovins karakteriseres ved tilstedeværelse og innesluttelse av noe og fravær og utelukkelse av noe annet; epoché. Epoché-begrepet er sentralt i fenomenologien. Epoché er fransk og betyr parentes. Data som ikke stemmer med den finitte meningsprovinsen en person lever (i) settes i parentes. Det som blir igjen utenfor parentesene er det vi naivt tar for gitt og er de konstituerende elementene i meningsprovinsen. Typiske eksempler på slike provinser kan være vitenskapelig tankemåte og religion. Men også når du ser et teaterstykke setter du parentes rundt det som ikke har relevans for den virkeligheten oppmerksomheten din er engasjert i, og trer inn i teaterets meningsprovins. Det varierer hvor solide parentesene er og hvor virkelige virkelighetene oppleves som. Alle har en overordnet virkelighet, en *arbeidss verden* eller *hjemstedsprovins*. Denne har solide parenteser og dras sjelden i tvil. Alle andre virkeligheter må ses som modifikasjoner av denne. Denne virkeligheten er vårt grunnleggende hjemsted. Det innebærer ikke at man ikke også kan ha andre meningsprovinser som hjemsted for en kort tid. Eller til og med skifte hjemsted mer eller mindre permanent som ved en religiøs omvendelse eller liknende. For eksempel kan jeg i min *hjemstedsprovins* være ateist og materialist og mene at vi blir til jord når vi dør, men likevel ligge våken og lytte etter skritt på loftet i et gammelt hus etter en kveld med spøkelseshistorier. Vi forsøker å tro på det vi får forelagt oss, og om fenomenet foran oss ikke ar seg tilpasse vår hverdagsprovins tolkningsskjema skifter vi rett og slett provins. Slike skifter skjer mange ganger hver

dag og ofte er vi ikke selv oppmerksomme på det. Ulike provinser har ulik grad av virkelighetsstatus. Under en kino eller et spill vil du kunne veksle lettere og være bevisst at du pendler mellom virkeligheter, omvendt har virkeligheter som psykoser, rus og hverdagsprovinsen sterkere status som eneste virkelighet (Sander 1988:227ff, Schutz 2005:108ff).

Schutz sammenlikner de ulike finitte meningsprovinsenes parallelle eksistens som et musikkstykke der flere temaer er sammenflettet. Når vi lytter til musikken velger vi et av temaene og følger det som et overordnet tema, de andre er der fortsatt, men som sub-temaer (Sander 1988: 205).

Seks elementer kjennetegner meningsprovinsen. Til sammen danner disse elementene meningsprovinsens kognitive stil:

- 1) en bestemt bevidsthedsspænding, nemlig lysvågenhed, der udspringer fra en uindskrænket opmærksomhed på livet;
- 2) en bestemt *epoché*, nemlig opphævelsen av tvivl;
- 3) en fremherskende form for spontanitet, nemlig virksomhed (en meningsfuld spontanitet baseret på et projekt og karakterisert ved intensjonen om at framkald den planlagte tingenes tilstand ved hjælp af kroppsbevægelser, der griber ind i omverdenen);
- 4) en bestemt fom for erfaring av ens selv (det virksomme selv som et helt selv)
- 5) en bestemt form for socialitet (den fælles intersubjektive verden av kommunikation og sociale handlinger);
- 6) et bestemt tidsperspektiv (standardtiden, der oppstår i krydsfæltet mellem *durée*⁷ og kosmisk tid og utgjør den intersubjektive verdens universelle tidsstruktur.).
(Schutz 2005:109f)

Eksistens av alternative tolkningsskjemaer utgjør en potensiell trussel mot et gitt samfunns tradisjonelle virkelighetsoppfatning. Virkeligheten vår invaderes av en annen virkelighet og det oppstår et legitimeringsproblem: det må i ettertid kunne tolkes slik at det kan forstås ut ifra tolkningsskjemaet i hjemstedsprovinsen. Som regel vil ikke et slik legitimeringsproblem være et reelt problem. En svoren ateist vil for eksempel forklare en historie om et mirakel psykologisk, som massesuggesjon eller liknende. Skrittene på loftet forklares som fukt i gammelt treverk eller vinden utenfor. Problematikken blir først alvorlig når hjemstedsprovinsens status som

---

⁷ *Durée* er selvopplevd, indre tid (Schutz 2005:15).

overgripende utfordres, når opphevelsen av tvil trues. Hjemstedsprovinsen styrkes intersubjektivt, den har en sterk *plausibilitetsstruktur* – den bekreftes stadig av dem rundt oss. Når denne plausibilitetsstrukturen svekkes er det mye vanskeligere å opprettholde sin virkelighetsdefinisjon. Om dette skjer foreligger et alvorlig problem intra- og interindividuell hevder den svenske filosofen Åke Sander. Den som bryter med sitt fellesskaps vedtatte virkelighet blir mer eller mindre brutalt gjort oppmerksom på dette (Sander 1988: 290ff).

Livsverden hos etterkommere av innvandrere

Etterkommere av innvandrere som vokser opp med en kultur hjemme og en annen ute i samfunnet er i en situasjon der to virkeligheter kan konkurrere om domene som hjemstedsprovins. Hjemmet og miljøet rundt familien gir plausibilitetsstruktur til en definisjon av virkeligheten, mens det norske materielle miljøet de beveger seg i daglig og det norske sosiale miljøet de lever i bl.a. på skolen gir plausibilitetsstruktur til en annen virkelighetsdefinisjon. Når to virkelighetsdefinisjoner konkurrerer blir det tydelig at ingen av dem er virkelige; begge kan ikke parentessette tvilen. Det som normalt er usynlig og immanent blir synlig kan stilles spørsmål ved. Ingenting er lenger selvsagt og ingenting kan tas for gitt. Det sier seg selv at en slik situasjon er en påkjenning for ens orientering i verden og for ens identitet og at den er uholdbar i lengden.

Identitetsarbeid og livsverden

Niedemüller knytter i sin identitetsdefinisjon som jeg siterte ovenfor identitetsprosessen til livsverden. Det er verdt å ta en ekstra titt på sitatet:

The notion of identity means the psychological-cultural process during which an individual or group becomes part – creator and practioner – of his or hers or its own lifeworld. It means he/she or it can fit into a given lifeworld without difficulty and can easily use the shared knowledge as essence of his lifeworld. Identity reflects the relation between the individual or group and the surrounding lifeworld created by them. (Hodne 2002: 18)

Ved å koble identitetsbegrepet til livsverden ser vi at identitet ikke bare handler om et jeg som skal finne en plass i verden, men om et jeg som er i verden med andre.

Niedemüller nevner delt kunnskap som essens i livsverden. Vi er i verden med andre og vi er avhengig av plausibilitetsstruktur for å kunne opprettholde en stabil hjemstedsprovins. Vi er ikke fri til å forme vår egen verden, ei heller vår egen

identitet; identitet og livsverden er to parallelle prosesser som utspiller seg i samspillet mellom individet, kollektivet og verden.

Bildet Sander med Schutz teorier tegner av en identitetskrise er ikke et empirisk funn, men en teoretisk utledning. I den senere identitetsforskningen om transkulturelle, flerkulturelle, 2.generasjons innvandrere, bindestreksborgere eller hva man velger å kalle dem er kriseperspektivet forlatt til fordel for et fokus på kulturelle kompetanser og kreativ adaptasjon (Jacobsen 2002: 32). Når jeg allikevel velger å forholde meg til hjemstedskrisen er det som en teoretisk mulighet som kanskje aldri vil oppstå fordi vi vil ty til ulike strategier for å unngå den. Krisen blir enden på en line som aldri – eller svært sjelden, vil få løpe ut. Sanders livsverdenkrise er tenkt, hypotetisk og kanskje umulig, den er allikevel god å tenke med fordi den kan hjelpe oss til å knytte identitetsbegrepet til livsverdenbegrepet. Den beskriver den umulige situasjonen som identitetsarbeidet stadig navigerer vekk fra og den viser oss at identitetsarbeid ikke handler om moderne individualisering og selvrealisering, men er helt nødvendig for å kunne forholde seg til verden på en meningsfull måte.

Undersøkelsen av materialet i denne oppgaven springer ut fra dette synet på identitetsarbeid og på denne problemstillingen: *Hvordan kommer dette identitetsarbeidet til uttrykk på nettsiden?*

Nettsiden som finitt meningsprovins

Med disse begrepene kan vi tegne nettsidens kognitive stil slik: Den spesifikke bevissthetsspenningen er som i hverdagsprovinsen våken og aktiv. Den spesifikke epochéen danner en parentes rundt det romslige, temporære og kroppslige og skaper et forestilt rom i to dimensjoner som oppleves som et samlingssted, til tross for at kroppene aldri er der og at kommunikasjonen ikke er simultan. Parentesene er ikke tette, ingen tror at dette er den eneste virkeligheten, nyheter og hendelser i andre virkeligheter diskuteres jevnlig og det er mange referanser som peker ut av provinsen. Den rådende form for spontanitet er handling gjennom å sette sammen bokstaver og tegn på en todimensjonal skjerm. Den er ikke impulsiv, eller behøver i hvert fall ikke å være det. Opplevelse av selvet må vi anta at preges av at kroppen er parentessatt og utvasket. Den er kun et redskap for kommunikasjonen og har ingen plass i selvpresentasjonen. Men et annet trekk ved denne meningsprovinsen som har betydning for opplevelsen av selvet er det Schutz kaller for sub-selv: at et aspekt av

identiteten løftes fram som identitetsgivende (Sander 1988:246). Inne på den norsk-pakistanske nettsiden er alle først og fremst norsk-pakistanere. Den spesifikke formen for sosialitet er det Schutz kaller en Vi-relasjon. Vi-relasjonen preges av at deltakerne er *stilt inn* på hverandre, de deltar i hverandres erfaringsstrøm og deler levende tid. Gjennom samhørighet som et "Vi"⁸ får den andres atferd mening (Schutz 2005:242f). Antagelsen om intersubjektivitet, altså troen på at andre ser det jeg ser fra min synsvinkel, er sterk på nettsiden fordi utgangspunktet for fellesskapet er en antakelse om at de deler erfaringer og måte å se verden på. Fraværet av kroppen innebærer for denne gruppa at kjønnene kan sosialisere fritt uten å tenke på at de overskrider den ellers foreskrevne regulering av omgang mellom kjønnene.

I nettsidens spesifikke tidsperspektiv er tiden ikke simultan. Replikkene i en samtale kan ha timer og dager i mellom seg. Ofte kan en "samtale" gå over flere år. Når man leser den framstår den allikevel som "tett". I dette tidsperspektivet er kronologi det sentrale, ikke temporalitet.

Å se nettsiden som finitt meningsprovins gir redskaper til å se den som noe annerledes og atskilt fra hverdagen uten at det av den grunn er mindre virkelig eller virtuelt. Nettsiden er en finitt meningsprovins blant mange. En virkelighet blant mange virkeligheter med sine tolkninger og sine parenteser.

Oppsummering

Livsverden er den materielle og sosiale verden slik den enkelte opplever den. I tolkningen av verden hopper vi mellom ulike virkeligheter, eller finnitte meningsprovinser, med ulike tolkningskjemaer og ulike parenteser. En finitt meningsprovins har imidlertid forrang som hjemstedsprovins, som den *virkelige* virkeligheten. Jeg ønsker å koble identitetsbegrepet til livsverden ved å si at identitet handler om å finne et sted å se verden fra- altså å bygge og opprettholde en stabil hjemstedsprovins. Vanligvis skjer dette ved at den får plausibilitetsstruktur når man gjenkjenner sin egen virkelighetstolkning hos andre (intersubjektivitet). Denne prosessen er imidlertid mer kompleks hos etterkommere av innvandrere som hver dag må fungere i provinser med sterk plausibilitetsstruktur som begge parentessetter

---

⁸ Jeg gjør leseren oppmerksom på at det ikke nødvendigvis er likhetstegn mellom Schutzs "Vi" og mitt eget *vi*.

tvilen. Med to konkurrerende hjemstedsprovinser må de utarbeide en slags mellomposisjon som kan fungere som orienteringspunkt for begge virkeligheter. I mellom det norske og det pakistanske må de etablere et eget rom; et ståsted der de kan finne bærekraftig identitet og en stabil hjemstedsprovins. Nettsiden representerer et slikt rom.

Min metodiske inngang til materialet er å se nettsiden som en finitt meningsprovins der brukerne kan forvente å møte et *vi* med intersubjektiv forståelse og plausibilitetsstruktur for sin mellomromsposisjon. Ved å koble identitet og livsverden til hverandre blir identitetsarbeidet synlig andre steder enn der de direkte formulerer det: den blir å lese i deres tolkninger av den levde virkeligheten og i deres reaksjoner på hverandres innspill. Ved å se på hva som spalter og hva som samler *viet* får jeg informasjon om hvilke verdier, perspektiver og tenkemåter de samler identitetsarbeidet om og hva det tas avstand fra.

I analysen bruker jeg disse perspektivene, supplert med hermeneutisk kontekstualisering, til å se på hvordan de posisjonerer seg i forhold til det norske og det pakistanske og på hva slags rolle islam spiller i dette identitetsarbeidet.

Analyse

4 Kultur og religion

I dette første kapittelet av analysedelen har jeg undersøkt hvordan begrepene kultur og religion brukes i materialet, og diskuterer hva slags konsekvenser det får for min tilnærming og hva slags betydning begrepene har i samhandlingen på forumet. Det er nødvendig å drøfte disse begrepene, dels fordi de berører kjernen av identitetsarbeidet jeg skal undersøke, og dels fordi aktørenes definisjoner av begrepene ikke harmonerer med kulturhistoriefagets.

4.1 Kultur og religion på den norsk-pakistanske nettsiden

Et av svarene på mitt infoskriv var en liste over ti gode råd fra Bahir. Det var råd om kosthold, oppgaveskriving og ikke minst påminnelser om at norsk-pakistanere også er mennesker. Hans tredje og mest ettertrykkelige råd til meg var:

3. Ikke BLAND KULTUR OG RELIGION, DU SOM ER AKADEMIKER BØR FORSTÅ AT DET ER 2 HEEELT FORSKJELLIGE TING...

(I: Til alle i forumet. Masteroppgave om dere April 2005)

Her påpeker han en begrepsforståelse som er grunnleggende ikke bare i diskusjonene på forumet, men som er et gjennomgående tema i diskursen om islam i vesten (se Ramadan 2005:215). At han velger store bokstaver, som er nettets ekvivalent til å rope, for å formidle dette budskapet til meg er også helt på sin plass. Som kulturhistoriker er jeg nemlig tilbøyelig til nettopp ikke å se kultur og religion som to helt forskjellige ting, men snarere tvert imot se på religion og religiøs utøvelse som kultur. Det antropologiske kulturbegrepet som nå stort sett anvendes av alle kulturforskere inkluderer “the whole way of life” og dermed også unektelig religion. I folkløristiske studier av folkelig religiøsitet er religion og religiøs utøvelse ikke på noen måte sett på som noe annet enn kultur, men nettopp som det. Bahir påpeker at for denne gruppa er ikke kulturbegrepet brukt slik anvendelig, det vil ikke være egnet til å belyse eller forstå hvordan de selv ser på forholdet mellom kultur og religion. I slike sammenhenger må man anvende dobbel hermeneutikk. I tillegg til å bruke de

akademiske kategoriene må jeg se hvordan deltakerne selv bruker begrepene og gir dem mening.

Kompleksiteten i kulturbegrepet gjenfinnes på nettsiden. Forumistene bruker også ofte et kulturbegrep som inkluderer skikker, væremåter og mentalitet i tillegg til kulturelle artefakter som klær, mat og poesi. Noen steder betyr kultur væremåter som er typisk for en avgrenset gruppe og peker på atferd og skikker i dette miljøet, andre steder brukes det om nasjonalkultur og da kan det inkludere både matvaner, tradisjoner og natur. Andre steder igjen betegner begrepet en individuell verdenshorisont. Gjennomgående er det at kultur omtales som noe kvalitativt annerledes enn religion.

Badia:

[...] angående surma⁹ det er sunnah¹⁰. skal finne hadith¹¹ så fort som mulig men det er slik at Profeten Muhammed (fvmh) brukte surma når han pleide å legge seg...så det er ingen tvil om at det ikke er tradisjon. 😊 [...]

(I: Deler av pakistansk kultur er noe DRITT. August 2001)

Badia påpeker at øyesminken *surma* ikke er tradisjon fordi den nevnes i en hadith og er dermed å klassifisere som religion. I dette eksempelet er kultur/ tradisjon og religion komplementære størrelser, de er gjensidig utelukkende kategorier. Her ser vi tydelig at folkloristikkens helhetlige syn på tradisjon og kultur ikke samsvarer med kategoriene i materialet. Vi ser det også i skillet mellom tro og overtro:

Da'wud:

Jeg lurte bare på om det egentlig er grunnlag i islam for følgende:

Sølingen av melk/olje/salt bringer ulykke?

-

Hvis en svart katt krysser veien, gå tilbake 10 steg eller ta en annen vei for å komme frem?

-

klippingen av negler etter solnedgang?

-

ikke la janamaz¹² ligge uten å vrenge rundt en hjørnet, eller blir det uten barkat namaz?

-

---

⁹ øyensminke

¹⁰ Profetens ord og gjerninger, som er islamsk autoritet på linje med Koranen (Vikør 2002: 76)

¹¹ Traderte, korte fortellinger om profetens utsagn/praksis, finnes i varianter og troverdighet er ofte et diskusjonstema blant lærde (Vikør 2002:76).

¹² bønneteppe

Dette er vanlige ting som vår eldre generasjon aksepterer og utfører uten å gi oss fornuftig en forklaring. Er dette bare overtro eller har dette noe hold i islam?

[...]

Ehan:

Ingen av de tingene har med islam å gjøre. Alle er overtro. Hvorfor skulle sheytan komme på janimaz ? og hvorfor skulle han forsvinne hvis man bretter janimaz ?

Det er en del folk der ute som tror at man ikke kan gjøre ditt eller datt på den og den ukedagen, eller før solnedgang eller etter solnedgang, osv. men dette har ikke basis i islam. F.eks sier noen at det ikke er lov til å rydde etter at sola har gått ned...men dette er selvfølgelig bare tull. Har overhodet ingenting med islam å gjøre. (Nå snakker jeg om vanlige dager, ikke ramadan o.l.)

Det vi som muslimer bør gjøre er at neste gang vi hører noe som høres rart ut, be dem som forteller det om å fortelle en ayath¹³ fra Koranen, eller en hadith som backer up det de sier. Kan de ikke det, bør de vente til de finner ut om det er sant eller ikke, før de sprer det videre.

Da'wud:

Hvorfor er det ingen som lurar på hva Islam er for noe? Så fort man har litt av dette forsvinner alt om overtro. LÆR DERE OM ISLAM SÅ MYE DERE KAN, HELST VED Å LESE QURAN OG HADEES BØKER. IKKE HØR HVA FORSKJELLIGE VERDSLIGE "GUBBER" SIER. BARE FØLG QURAN OG HADEES. INSHALLHA ALT KOMMER TIL Å GÅ BRA.

[...]

(I:Overtro i islam. August 2001)

Da'wud uttrykker her en skepsis til foreldrenes tradisjonelle forestillinger og ønsker å vite om disse har religiøst grunnlag. Når de ikke har det klassifiseres de som overtro som må bekjempes med kunnskap om skriftene. Å skille overtro og andre ikke-teologisk elementer fra folketroen har ikke vært sentralt i folkloristiske studier av folkelig religiøsitet. Det skyldes nok først og fremst at det ikke har vært fruktbart fordi menneskene som utgjorde forskningsobjektene ikke var opptatt av det. Det er som dialogen over viser, et tema i miljøet jeg undersøker, og det må dermed få konsekvenser for mitt perspektiv. Jeg må la informantenes ideer om kultur og religion forme mitt religionsbegrep og avgrense islam og religion til å gjelde de holdninger og den praksis som kan utledes (eller som informantene mener kan utledes) fra tekstene. Dermed må jeg skille mellom religiøs og kulturell praksis, til tross fra at det bryter med fagtradisjonen. Anders Gustavssons ord kjennes imidlertid

---

¹³ Vers/sure

passende også for dette prosjektet: *Folkloristens främsta intresse är vilken roll som religionen spelar för människor i gemen inom olika grupperingar[...]* (Gustavsson 1999:131). Jeg undersøker ikke teologiske aspekter og har heller ikke gått inn i *hva* slags islam de praktiserer, men ser etter deres definisjoner, vurderinger og bruk av religionen. Som kulturhistoriker er min interesse for religion i dette prosjektet knyttet til dens *rolle* i forumdeltakernes identitetsarbeid og livsverdenskonstituering.

4.2 Islam som underliggende diskusjonspremiss

Islam er styrende prinsipp for mye av aktiviteten på nettsiden. I denne sekvensen kan vi se at i møtet med etnisk norske og islamkritiske Mathias blir premissene for forumistenes diskusjoner synlige:

Parsa:

Det virker som det er full krig her.

For å hjelpe litt her;

Jisp du ønsker ikke argumenter fra Quran, eller Sunnah siden du ikke svarer eller bare latterliggjør folk som referer til tekstene?

I så fall, har diskusjonen ingen hensikt, mener jeg. Ikke interessert i hva folk tenker, men interessert i hva "islam" sier.

Parsa:

Beklager.

Forsto nå at Mathias ikke er muslim.

Mathias:

Jeg vil gjerne ha svar og argumenter fra de menneskene som diskuterer her på forumet. Litt vanskelig å diskutere når noen legger fra en tekst og henviser til at de har rett for det er gud som har skrevet teksten. Og argumenterer jeg mot hva jeg mener om teksten så blir jeg beskyldt for å argumentere mot GUD. [...]

Parsa:

Hei,

Beklager, men som jeg nevnte istad, jeg hadde misforstått litt.

Jeg trodde at du allerede var en muslim, derfor jeg ikke skjønnte poenget med å sette spørsmål tegn ved de mest fundamentale tingene i islam, som f.eks. "antagelsen" av at koranen er guddommelig. Det virket for meg som du motsiet deg selv flere ganger i dine argumenter.

Det er helt greit å spørre. Det får også oss, som er født muslimer til å stille spørsmål tegn ved ting og finne ut av hva vår religion sier og mener.

Ingen ting er skjult i islam. Tekstene ligger åpne for enhver til å studere dem, uavhengig av ætt, legning, tro og nasjon. Alle kan bli lærd i islam.

Vi her, alle sammen går jeg ut ifra alle også talebe-ilm/Seekers of knowledge/studenter, og kan sikkert ikke alltid svare korrekt eller på en riktig, anstendig og høflig måte som du har krav på. [...]

(I: Jenter og ekteskap. Januar 2005)

Parsa anså Mathias argumentering som meningsløs fordi den ikke godtok koransitater som vektige argumenter. Han går utifra at alle i forumet er inneforstått med denne måten å tenke på, når han forstår at Mathias ikke er muslim endrer han tilnærmingsmåte; han henvender seg til en utenfor *vi*et og forsøker å forklare hvorfor de argumenter som de gjør - alle kan bli lærd i islam.

Mathias uttrykker frustrasjon over å ikke nå igjennom med sine argumenter. Men slik er det i alle trådene han deltar i: hans argumenter beveger seg alltid mot de grunnleggende prinsippene for meningsfull kommunikasjon og han får aldri innflytelse. I møtet med Mathias framstår forumistene som et samlet *vi* han ikke har medlemskap i. Dette skyldes ikke bare at han er etnisk norsk, andre etniske nordmenn har frekventert sidene uten at deres manglende medlemskap har vært så synlig og konsekvent. Det skyldes først og fremst at han ikke forholder seg til de grunnleggende premissene om forkjørsrett for islamsk argumentasjon, eller metaforisk: at spillereglene gir det islamske argumentet trumfkraft.¹⁴ Badia artikulere det i en diskusjon i kjølvannet av drapet på Theo van Gogh:

Hva jeg syns og mener har i grunn er irrelevant...Jeg vil vite hva islam sier om det, og det er DET jeg er enig i!

Faaiz:

OK.....

så du mener at du godtar hva som helst som er godtatt i Koranen uten å gidde å tenke over det?

Badia:

---

¹⁴ Uttrykket ”religion som trumf” lanserte teolog Oddbjørn Leirvik i en paneldebatt om begrepet ”kulturell kompleksitet i det nye Norge” på culcoms juleseminar 2006. Hans innlegg diskuterte forholdet mellom kultur og religion i sammenhengen.

Ting som er usikkert, må man diskutere litt frem og tilbake..og se hva store alim¹⁵ ar sagt...og deretter danne en mening... men fakta opplysninger trenger man ikke å tenke...Allah swt veit best!

(I: Hvor langt...? November 2004)

Det er interessant og viktig å legge merke til at Badia bruker uttrykket *faktaopplysninger*. Det som står i koranen og andre godkjente tekster har status som noe uomtvistelig rett. Det er dermed et problemløsende redskap å diskutere hva islam sier om det ene og det andre og nettsiden brukes som en ressurs til å få svar på spørsmål og løsning på problemer. Dette er ikke unikt for denne nettsiden. Muslimer over hele verden bruker aktivt nettet til nettopp dette formålet; på internasjonale engelskspråklige nettsider diskuterer de religiøse erfaringer og problemstillinger så vel som intrikate teologiske spørsmål. Kunnskap spres horisontalt ikke vertikalt fra lærer til elev, og på tvers av nasjonale og etniske grenser (Naguib 2003:118).

Oppsummering:

Vi har her sett at der kulturhistorikeren ikke er opptatt av å skille mellom religion og kultur, tro og overtro er det av stor betydning for informantene å finne og tydeliggjøre disse skillene. De to fenomenene er kvalitativt forskjellige ved at islam ses som sann, evig om omtales som faktaopplysninger, mens kulturen ses som foranderlig, mindre autentisk og forstyrrende fordi den kan forveksles med religion. Som kulturhistoriker er jeg interessert i aktørenes eget perspektiv, og dermed er dette noe jeg må ta hensyn til videre i analysen. Vi skal i det videre se at nettopp dette skillet mellom religion og kultur, er av sentral betydning for identitetsarbeidet på nettsiden.

5 To nedslag i forumet

I dette kapittelet vil jeg gå nærmere inn på to tråder fra materialet mitt. Den første har tittelen *Jenter og ekteskap*, den andre heter *Hvordan vil du at ditt bryllup skal være?*. Disse to er valgt ut fordi de er tråder som har fått bred oppslutning i forumet og de berører begge temaer jeg oppfatter som sentrale i det norsk-pakistanske identitetsarbeidet. Den første viser hvordan islam på ulike måter brukes i

identitetsarbeidet til å forhandle mellom norske og pakistanske virkelighetsdefinisjoner, i dette tilfellet oppfatningen av kjønn. Den viser også hvordan den kollektive identiteten deler seg når intersubjektiviteten slår sprekker. Den andre tråden kan fortelle noe om det spesielle med identitetsarbeid i nettfelleskap. De enes om en virkelighetstolkning inne i nettfellesskapet, men vi får se at den er ikke alltid er appliserbar til realitetene i det frakoblede livet. Tilkoblet og frakoblet virkelighet er to ulike meningsprovinser med ulike betingelser.

Ved å gå inn i to enkeltstående tråder ønsker jeg å gå inn i selve samhandlingssituasjonen og vise nettsidens bygging av kollektiv identitet på mikronivå. Jeg vil først gi en fenomenologisk-inspirert lesning i form av et sammendrag av diskusjonene. Dette for både å gjengi hovedinnholdet i tråden og beskrive dynamikken og væremåtene i forumet. Det sosiale samspillet og samhandlingsformene er også et nivå av identitetsarbeidet på nettsiden med relevans for problemstillingen min. For å gi et best mulig inntrykk av omgangsformene og atmosfæren i forumet har jeg i sammendraget noen steder gitt plass til sitater med temaer som kanskje ikke blir med videre i analysen. Sammendraget av trådene vil jeg kontekstualisere og analysere i henhold til problemstillingen min.

5.3 "Ikke likestilling, men..." - en diskusjon om kjønn

Med dette innlegget åpner Qaadir en tråd som skal bli en av de mest intense diskusjonene jeg har vært vitne til i løpet av mitt feltarbeid i forumet; på bare fem dager fikk diskusjonene 19 deltakere og over 80 innlegg:

Jenter og ekteskap

Salaam,

Jeg har hatt dette lenge på hjertet, men føler nå at tiden er moden for å dele med andre. Jeg har gjennom bred erfaring sett at ofte er det problemer hos jenta som bidrar til at pakistansk-islamske forhold går i oppløsning her i Norge. Hva har skjedd med jentene og deres holdning til ekteskap? her er noen momenter:

- Jenter i den postmoderne verden snakker veldig ofte i likestillingens navn og ønsker et egalitetsforhold i et ekteskap - noe som strider med Islam.
- Jenter skjønner ikke at gutten de er gift med også har et ansvar overfor sine foreldre, både økonomisk og sosialt.
- Jenter viser sine krefter gjennom økonomisk uavhengighet og av den grunn likestiller seg med mannen.
- Utdanning har bidratt at jenter bedre vet om sine rettigheter enn plikter overfor mannen.

- Jenter flest vil heller sitte og se på en film enn å dra på en islamsk dars¹⁶.

Hvor har ting gått gærnt? vil noen kommentere? kanskje er folk av annen erfaring enn meg?!

Synet på kjønn i muslimske miljøer svært omstridt og har over lengre tid blitt heftig debattert i norske medier (Bredal 2006:29). Dette temaet har tidligere vært forholdsvis lite eksplisitt diskutert på nettsiden. Qaadir peker på postmoderne kvinners likestillingsidealer, økonomisk uavhengighet, utdanning og populærkultur gjør norsk-pakistanske kvinner lite egnet for ekteskapet.

De to første svarene han får er begge fra gutter som sier seg enig i deler av innlegget. Abaan skriver blant annet at ”feminismen dyrker fram en mindreverdighetsfølelse og man prøver å bøte på denne ved å konkurrere med mannen”. Videre påpeker de begge at mannen også kan være kilde til ekteskapsproblemene. Badia innvender at i husholdninger der begge kjønn er i arbeid må begge delta i husarbeidet: ”Her er det ikke snakk om likestilling, men å hjelpe hverandre”, skriver hun. Flere slutter opp om hennes betraktninger men etter Kaamils innlegg stiger temperaturen:

Jeg er stort sett enig med Badia.

Ellers må jeg si at de fleste norsk-pakistanske jenter sliter med et stort identitetsproblem. Deres opptreden er derav usikker og forvirrende. Usikkerheten gjør at de må prøve seg frem i terrenget. Mange lever i drømmeland etter å ha sett for mange indiske filmer.

I likhet med de fleste norsk-pakistanske gutter har ganske mange hatt tidligere "affairs/ potensielle affairs" av forskjellig art, størrelse og nivå før de går inn i et ekteskap. Mannen kan også ha en dobbelt moralistisk holdning og derav er veien åpen for oppløsning. Ellers må jeg si meg enig i Badias begrunnelse.

Erfaringsmessig er de fleste norsk-pakistanske jenter mindre intelligente, mindre opplyste og mer usiklere enn norske jenter. De norsk-pakistanske er også ofte mer usiklere, mindre femine og mer umodne enn pakistanske jenter. Det finnes selvfølgelig unntak fra denne reglen ..he he.

Å finne en livspartner er for mange veldig vanskelig. For en del kan det å beholde en partner også være en stor utfordring.

Kaamil

PS! Thanx GOD at jeg er ferdig med det oppstyret og lever i lykkesus..så lenge det varer 😊

---

¹⁶ leksjon, belæring eller religiøst foredrag, utlegning og kommentar fra koranen (Jacobsen 2002:232).

Kaamil er stort sett enig med Badia og de fleste andres syn på arbeidsdeling, men han benytter likevel anledningen til å formidle sitt syn på norsk-pakistanske jenter som underlegne både pakistanske og norske jenter.

Med dette stiger temperaturen i tråden og det tas i bruk en diskusjonsteknikk som er særegen for dette mediet. Ved å klippe opp meningsmotstanderens innlegg i korte sitater kan man systematisk og presist svare med motargumenter, som i en duell. Ibthajs innlegg er det første eksempelet på den teknikken:

Oi!

Alt i alt har vel gutters holdning til ekteskap ogsaa endret seg, ikke alle gutter er intressert i en religios jente som gaar med hijab, mange krever en jente som kan bevege seg sammen med dem i sosietets livet/ arbeidslivet.

quote:

* Jenter i den postmoderne verden snakker veldig ofte i likestillingens navn og ønsker et egalitetsforhold i et ekteskap - noe som strider med Islam.

Jeg personlig tror ikke de fleste jenter nødvendigvis er ute etter likestilling med mannen, men heller aa faa en likeverd, altsaa bli respektert i ekteskapet, baade av sin mann og av sin svigerfamilie, noe som dessverre ikke alltid er tilfellet!.

quote:

* Jenter skjønner ikke at gutten de er gift med ogsaa har et ansvar overfor sine foreldre, både økonomisk og sosialt.

Alle jenter skjønner at en gutt har foreldre, men det at GUTTEN som har et sosialt og økonomisk ansvar overfor sine foreldre, betyr overhodet ikke at jenta har det!!, det staar ingen steder i sharia (o.l)at man skal bo sammen med svigers, ofte er dette kilde til konflikt, men mannens plikt er derimot forst aa sorge for sin kone og barn, deretter aa sorge for sine foreldre. Krever din kone at hun vil bo for seg selv, er det hennes rett!!, joint-family systemet er kun et produkt av vaar kultur. Selvfølgelig skal man ha respekt for sine eldre, hvis jenta velger aa bo hos dem og gjøre khidmat, faar hun ekstra sawab, men det er ikke hennes plikt, derimot er det guttens plikt. Det er HAN som skal balansere her. Snakker ektefellene sammen, og eier man repsekt for hverandre, kan man sikkert utarbeide en ordning.

quote:

* Jenter viser sine krefter gjennom økonomisk uavhengighet og av den grunn likestiller seg med mannen.

Samfunnet idag har blitt saann!!, jenta maa til syvende og sit ut i arbeid, tror du det er lett aa vaere gift, ha barn, ta seg av all husarbeid i tillegg til at man jobber??, og attpaatil faar moren hore, hvis noe galt skjer med barna.

Det er jo et faktum at jenter som gifter seg med gutter fra feks. Pakistan, maa jobbe for aa forsorge gutten og seg selv i begynnelsen, hvor er mannens "ghairat" da?

quote:

* Utdanning har bidratt at jenter bedre vet om sine rettigheter enn plikter overfor mannen.

Dette var bortimot det største tullet jeg har hørt, her er jeg enig med Rajput sine punkter, det er nok ikke utdanning som bidrar til dette, en jente som har studert islam og følger islamske prinsipper, vet godt hvilke plikter hun har overfor sin mann, og hun vet samtidig hvilke plikter mannen har overfor henne!!

quote:

* Jenter flest vil heller sitte og se på en film enn å dra på en islamsk dars.

Ehhhh..... det gjelder like mye gutter (om ikke mer...)

quote:

Kaamil:

Ellers må jeg si at de fleste norsk-pakistanske jenter sliter med et stort identitetsproblem. Deres opptreden er derav usikker og forvirrende. Usikkerheten gjør at de må prøve seg frem i terrenget. Mange lever i drømmeland etter å ha sett for mange indiske filmer.

Igen, dette gjelder flere norsk-pakistanske gutter ogsaa, selv om jeg ikke vil gaa saa langt som deg og si "de fleste".

quote:

Erfaringsmessig er de fleste norsk-pakistanske jenter mindre intelligente, mindre opplyste og mer usikere enn norske jenter. De norsk-pakistanske er ogsaa ofte mer usikere, mindre feminine og mer umodne enn pakistanske jenter. Det finnes selvfølgelig unntak fra denne reglen ..he he.

Mindre intelligente???, bror naa maa du ta det med ro!!, jeg personlig har em stor omgangskrets av baade norsk og norsk-pakistanske jenter, og jeg har fortsatt til gode aa mote en uintelligent norsk-pakistansk jente!!, stillhet i timene og generell skyhet er IKKE ensbetydende med dumhet!!.

Hvis du serios mener at norsk-paksitanske jenter er usikre og umoderne, bor du seriost ta en tur ut paa byen!!, selv om jeg ikke fremmer klesstilen deres, er den alt annet enn umoderne, og de jentene er alt annet enn usikre!!. Prov aa konversere med en av dem du!

quote:

PS! Thanx GOD at jeg er ferdig med det oppstyret og lever i lykkesus..saa lenge det varer

Hva mener du med saa lenge det varer?

Men Kaamil gir seg ikke. Han begrunner synspunktene ved å forsøke å forklare hvorfor han mener norsk-pakistanske jenter er blitt så usikre:

[...]

Når jeg sier om at flertall av norsk-pakistanske jenter er usikere er det fordi jeg mener at de er veldig opptatt av hva andre skal si istedenfor å gjøre det de selv mener er rett og galt. De klarer ikke å ta valg eller er handlekraftige nok. Dett fordi de er under angrep fra flere fronter:
- Fra norsk-/vestlig media som forteller dem hver dag at de er offere, undertrykkede og de skal tvangiftes snart.

- Fra foreldrene som er omsvøpet av 70-talls pakistansk tenkning fra landsbygda og har veldig tradisjonelle verdier.

- Fra venniner, skolen og de indiske filmene som forvirrer totalt

-...for å ikke snakke om den kjekke gutten på hjørnet som lover gull og grønne skoger.

Resultatet blir at det klemmes ut usikkere og umodne norsk-pakistanske jenter som ikke er trygge på seg selv og forvirrer seg selv og andre. Deres kosmetiske tøffhet fjerner i tillegg feminiteten deres. Sånne kvinner inn i et ekteskap er dømt til å mislykkes før eller siden.

Flere temaer diskuteres parallelt i det videre. Samtidig som Kaamils påstand om norsk-pakistanske jenters dumhet drøftes, argumenteres det for at de sammes høye utdanning gir mannen mindreverdighetskomplekser og skaper ubalanse i ekteskapet.

Ibthaj:

Paastanden om at jenter med høy utdanning overkjører mannen psykisk uttrykker kun en manns mindreverdskompleks og ikke noe annet.

Qaadir:

Helt korrekt! Og etter min mening får veldig mange gutter mindreverdighetskomplekser, hvis kvinnen krever likestilling i hjemmet nettopp fordi hun er bedre utdannet enn mannen – det har jeg flere eksempler på. Men igjen, løsningen her er ikke å kutte ut jentenes utdanning, men å dra gutta opp fra nakken samtidig som både gutter og jenter opplyses i Islam.

Senere argumenteres det for å utdanne kvinner for å gjøre dem til bedre mødre. Først og fremst for å gi dem mer kunnskap om islam, men norsk-pakistanske barns dårlige kosthold og tannhygiene brukes som eksempel på konsekvenser av manglende kunnskap og utdanning blant kvinnene.

Kvinner og menns ekteskapelige rettigheter og plikter i islam er et gjennomgående tema. Generelt er spesielt jentene opptatt av å formidle at mye av de tradisjonelle kjønnsrollene er kulturelle og har ikke dekning i islam. Her er noen eksempler:

Ibthaj:

Islam gir en kvinne rett til skilsmisse(khula), hvis mannen ikke oppfyller sine plikter.

Obaid:

Det er ikke konas ansvar rent islamsk sett å ta vare på guttens foreldre. Hva som gjelder i pakistansk kultur, er sikkert noe annet... allahu alam 🇵🇰

Badia:

Visste du Qaadir som f.eks. at jenter IKKE er pliktig til å lage mat for sine menn ifølge Islam??!

Qaadir advarer mot denne ensidige bruken av islam-argumentet, for hva om menn også skal bruke Tekstene for alt de er verdt:

Den tradisjonelle kvinnen ønsker kjærlighet i et ekteskap, og mannen respekt. Selvfølgelig har kvinnen Guds gitte menneskeverd, men snakker du her om at mannen har som plikt å respektere kvinnen like mye som kvinnen skal gjøre – så tar du feil – Islamsk sett! I følge en hadith så ville Allah sobhana wa ta'ala¹⁷ beordret kvinnen å bøye seg (sujud) foran mannen om Han hadde tillat sujud for noen andre enn Ham selv.

Hvis mannen er en høyere rangs idiot, så er det greit at kvinnen gir ham advarsel om sine rettigheter (som matlaging, husarbeids etc), men hvis kvinnens holdning er å fastholde på sine rettigheter og kreve like mye respekt tilbake som premisser for ekteskapet, så tror jeg det bærer hen galt.

Hvor mange jenter her vil akseptere at alle viktige avgjørelser i hjemmet skal gjøres etter mannens istikhara¹⁸? Hvor mange jenter vil akseptere at kvinnen har plikt til å adlyde mannen i det som er Halaal eller Mandub (tillatt) og som ikke er destruktivt for kvinnen? Hvor mange jenter vil akseptere at de ikke har tillatelse til å gå ut av hjemmet hvis mannen ikke ønsker det? Hvis mennene kom til å bruke deres rettigheter fullt ut, vil man komme veldig dårlig ut av et ekteskap – faktisk en situasjon som er verre enn om kvinnen ber alle sine rettigheter oppfylt.

Haajar bruker det religiøse argumentet mer generelt, uten å referere til bestemte skriftsteder lanserer hun et mer feministisk perspektiv. Hun er den eneste som trekker fram likestilling som noe positivt.

jeg vil si min mening som en jenta av det muslimske samfunn:
i den siste tida er det flere familier som gifter bort dere sdøtre til analfabeter fra pakista, og hvem er det som tar av seg disse latsabbene da, jo det er kvinnemennesket.
og dere sier mye om hva som står i koranen, emn står det ikke også at alle mennsker på jord er likeverd for Ham, Allah. han har skapt oss alle, bare forskjellige kjønn, vel hva har det å si. hva er det jenter ikke kan gjøre som menn kan, og vi bor i norge, HER er i såfall likestillingen aktiv. ja koranene ble skrevet for en leeenge side, ja vi skal holde på de lovene som står, og j atil at ikke no skal forandres. men MYE ER forandret, og hvem forandrer det, det er mennene, ekaller seg muslimer, banker *****en ut av kvinnene, er det rett, vel det mener ikke jeg, og det vet jeg også dere ikke er enig i. jeg er sååå takknemlig for at jeg bor i norge og kan oppnå det jeg vil, ha en god utdanning, bli noe, for det står ikke i koranen at en kvinne skal lage mat hele dagen! unnskyld meg, men det er på tide å la kvinnene hvise hva de kan, for den mannlige rasen har i lang tid undertrykt kvinnene, og nå, nå som kvinnene gjør det de vil (jeg vil ikke at dette skal taas opp som noe galt)føler mennene seg truet. så som sagt kvinner er også skapt av gud, ikke for å undertrykkes, men for å leve i denne verdenen han har lagt. og det er ikke rart flere jenter tar selvmord, og for å ikke nevne andre hedelser, og alt dette skjer fordi mennene blokkerer deres pusterom. kvinner er tross alt mennesker, kan ikke menn få det inn i denstore hjernen gud har gitt dem. 🙄

Et tredje tema som diskuteres ivrig i denne tråden er hvem som er mest religiøse – gutter eller jenter?

Qaadir:

---

¹⁷Gud

¹⁸Bønn om Guds rettledning

Du er sikkert en religiøs jenter Badia, men du snakker dessverre fra en minoritet som befinner seg bak Gallhøpiggen. Min erfaring er at gutter ber mer enn jenter (selv om det er vanskelig å påvise dette). Det er heller et problem at jenter vil sitte og se på HumTum og sminke seg som dokker når de drar ut.

Ibthaj:

Har du en statistikk over at gutter ber mer enn jenter?, bare fordi gutter er mer synlige naar de ber, ber i jamaat, betyr absolutt ikke at de ber mer!. Jeg har opplevd at jenter er mer religiøse generelt sett, ser du?. Du er gutt, tilbringer mer tid blant gutter og har derfor den opplevelsen, mens det er motsatt med meg!

Qaadir:

Som jeg sa er det vanskelig å bevise en slik påstand. Jeg har snakket med flere religiøse jenter, og de selv vedgår at det ikke finnes så mange religiøse jenter (selv om dette kan høres litt motsigende ut 😊). En kamerat av meg har vært på utkikk etter en jente som er beende, men etter en lang granskning fant han ut at han nesten kunne telle slike jenter på hendene sine!

Det argumenteres iherdig fra begge sider men de klarer ikke å overbevise hverandre eller å finne en beskrivelse av virkeligheten som begge parter kan enes om. Utover i diskusjonen blir innleggene mer ”kranglete” og stemningen litt amper. Aaban prøver å gjenopprette harmonien:

Jeg mener Kaamils karakteristikk passer mange norsk-pakistanske gutter også. Sneversynthet, kulturell analfabetisme, dyrking av menneskets aller mest primitive sanser og begjær (fortsatt på bannen av Maslow), darwinistisk oppførsel, ordforråd som en middels intelligent papegøye, refleksjon og selvinnsikt som en ku, kunnskap som en barneskole-elev og fisete ambisjoner.

Og det er jo vi smarte folk her på den norsk-pakistanske nettsiden glade for, fordi vi da i forhold til disse følger oss så uendelig intelligente.

Vi burde heller bruke energi på å snakke om hva vi kan gjøre med den økende andel norsk-pakistanske hønsehjerner (mind my language), enn snakke om åpenbare ting. [...]

Han prøver å balansere kritikken mot jentene ved å inkludere sitt eget kjønn i kritikken. I tillegg prøver han å bygge en bro over spalten som har oppstått i gruppa ved å gjeninnføre det intersubjektive *vi*-et. Dermed forskyver han spalten som skille mellom et *vi* (smarte folk her på nettsiden) og et *dem* (norsk-pakistanske hønsehjerner). Gaith følger opp sporet:

[...]

Noe som IKKE har kommet frem i like stor grad er at også jenter har plikter ovenfor sine foreldre (plikt ovenfor foreldrene er ikke bare forbeholdt gutter!!). Men gutter har et ansvar!

Så til det som blir betraktet som den "morsomme" delen av diskusjonen nemlig hypotesen om at norsk-pakistanske jenter er mindre intelligente, mindre ambisiøse, umodne osv... enn sine norske og pakistanske medsøstre...

Realiteten er desverre slik at både norske-pakistanske JENTER og norske-pakistanske GUTTER er mindre intelligente, mindre ambisiøse, umodne og ligger langt bak i samfunnet enn sine norske og pakistanske medsøstre og medbrødre...

Dette er desverre sant! Selv foreldre- generasjonen vår mener jeg hadde mer GØTTS enn generasjonen vår... Hvor mange av oss (og jeg snakker ikke om alle vi som deltar i diskusjonen på den norsk-pakistanske nettsiden her og er på universitetet, jeg snakker om alle norsk pakistanere selv de 40-50 som går i byen med alt for mye hairgel og gullkjeder som man får lyst til å dra av halsen på dem!!!) hadde greid å flytte til et ukjent land og greid å etablere oss like bra der?...

VI norsk pakistanere representerer desverre en gruppe "tapere", vi er ikke dyktige til å forsvare religion (ta en titt på neste debatt), vi er ikke dyktige innen ulike felt pr. idag... og ikke en eneste en representerer noe av det som kan kalles en "intelligensia" i Norge. JA vi har dyktige enkeltmennesker som prøver, men ingen av disse representerer den gjennomsnittelige pakistaner og ingen av disse er på nærheten av det nivå de bør være på!!!! Vi er bakte de fleste minoriteter...

Dette mener jeg gjenspeiles i private forhold også....

Jeg forstår at Kaamil vår her kan virke provoserende ovenfor Ibthaj, Badia og dere andre som etter all sannsynlighet mener at norsk-pakistanske medsøstre er helt på høyde med alle andre... Men realiteten er at de er ikke det...

[stedsnavn] skole, samt andre skoler (i tillegg til en undersøkelse gjort av aftenposten) viser at tredjengenerasjons innvandrere... PAKISTANERE først og fremst... har en utrolig dårlig helse i forhold til nordmenn... grunnen til dette er at de får alt for mye søtsaker... COCA COLA på skolen til matpakken.... Jeg jobbet en del på [stedsnavn] skole der de fleste mødrene er på min alder eller yngre ... de skjønner ikke at dette ikke er bra... Aftenposten viste at dette var et generelt problem... ikke bare [stedsnavn]altså..

Barneoppdragelse mener jeg å ha lest er morens ansvar innen islam... Når hun ikke vet hva barna skal spise en gang... og hvilke effekt sukker kommer til å ha på barnet vil jeg tro at hun representerer en gruppe som er mindre opplyst enn andre... selv om det er en for enkel slutning...

Jeg vet at Ibthaj, Badia og Laaibah mfl... ikke representerer denne gruppen... men hvis du noen gang skal ha et innblikk i hvilke tilstander det er blant pakistanere i norge ta en titt på pakistanske barn i det norske skoleverket idag... dette er våre barn.... jeg er av oppfatning at jeg vet for lite til å trekke konklusjoner om de jenter virkelig er mindre intelligente, umodne og for opptatt av sminke... men skoleverket viser at pakistanere som oftest ikke vet hva som er bra for barnet... noe som indikerer mangel på kunnskap... dermed har vi et problem... for disse mødrene (OG FEDRENE) er tydeligvis opptatt av noe annet...

HUSK AT ZEE TV I NORGE TJENER MASSE PENGER I NORGE... OG DEN STØRSTE GRUNNEN TIL DET ER AT PAKISTANERE KJØPER DET!!! SPØRSMÅLET ER HVORFOR??? Og hva er det de prioriterer når de får det!!!

De brobyggende innleggende får effekt og nå samler de kritikken ut av gruppa. Det må en slenger til for å kritisere. Omera har bare ti postede innlegg i forumet¹⁹ og definere tydelig ikke seg selv inne i nettfelleskapets vi:

---

19 Til sammenlikning har Kaamil og Qaadir begge over 170 og Ibthaj over 700 postede innlegg.

jeg blir temmelig provosert av disse herrene som sitter bak skjermen og ikke gjør annet enn å kritisere.

Hvis pakistanere ligger etter i mye rart så syns jeg vi skal gjøre vårt beste for å hjelpe de som sliter. Jeg har et inntrykk av at de "intellektuelle" pakistanerne på nettsiden ikke gjør annet enn å kritisere andre pakistanere. Kanskje føler de seg bedre på den måten... [...]

Kaamil prøver å få diskusjonen tilbake i sporet igjen og forsøker seg på en konklusjon:

[...] Løsningen er utdanning, karriere, egen studie av religion og kunnskap, og ikke minst kjempe for deres sak...ikke la dere bøye av tradisjonelle verdier. Neste generasjon blir inshallah i snitt bedre.

Qaadir og Kaamil har fram til nå ikke nødvendigvis vært samstemte, men de har vært en slags allierte i kraft av å utgjøre den angripende part i tråden, men i synet på tradisjon skiller de to lag. Qaadir reagerer ironisk:

gå bort fra tradisjon ja! Endelig har også vi fått en rebell mot tradisjonen slik Kristendommen og det vestlige samfunn har gjennomgått - meget bra oppfordring!

Gaith følger opp med et langt innlegg om tradisjoners dårlige påvirkning på islam i Pakistan men får ikke videre napp, og i kjølvannet av denne passieren dør tråden ut. Badia får siste ord:

Kaamil, jeg forstår liksom ikke hvorfor vi skal diskutere det så mye. Jeg har aldri hatt behov for å diskutere norsk-pakistanske gutter i så stor grad. For jeg veit at alle norske-pakistanere er forskjellige. Det samme gjelder folk som kommer fra Pakistan. Mange gutter og jenter tar helt av når de kommer hit. Det finnes all slags mennesker overalt.

Komplementære eller likestilte kjønn

Bakteppet for denne diskusjonen er møtet mellom to virkelighetstolkninger: tradisjonell, pakistansk og moderne, norsk familieorganisering og kjønnsroller.

De aller fleste pakistanere i Norge har røtter fra det rurale Punjab. Typisk for familieorganisering i dette området er kjønnssegregering og komplementære kjønnsroller – kvinner og menn skal utfylle hverandre på den måten at de gjør ulikt arbeid, opererer på ulike arenaer og generelt oppfattes som helt ulike. Idealene er komplementære: mannens dyder er makt og autoritet, hans skal være foretaksom og utadrettet i streben etter å akkumulere verdier. Kvinnen skal være underdanig og adlydende og alle hennes anstrengelser skal være vendt inn mot hjem og familie (Aase 1991:88f).

Det norsk ekteskapet er derimot ideelt basert på likestilling og individets autonomi. Partene skal begge ha bestemmelsesrett, økonomisk og fysisk frihet, like

muligheter til lønnet arbeid utenfor hjemmet og husarbeidet skal deles. Politikere diskuterer stadig tvungen deling av foreldrepermisjon for å sikre menns deltakelse i oppdragelse og barnestell, og det omtales gjerne som et problem at mange kvinner jobber deltid (Leira 2003: 278ff). Vi kan si at idealer for norsk samliv går mot en modell der to funksjonelt like parter samarbeider om en husholdning

Komplementære kjønnsroller forutsetter hverandre. En mann kan ikke vise makt og autoritet om en kvinne ikke lyder og en kvinne kan ikke være underdanig om mannen ikke vil være autoritær. Den tradisjonelle, pakistanske kvinnerollen har lav status i norsk kontekst: hun blir sett som et offer, isolert og kunnskapsløs. Den tradisjonelle kvinnerollen som Qaadir etterspør er nærmest umulig for en ungdom med en oppvekst i Norge å gå inn i. De norsk-pakistanske jentene har ikke den livsverden og identiteten som skal til for å bekle en slik rolle. Gjennom den norske skolen opererer de allerede på flere arenaer enn den hjemlige og med en stor grad av autonomi, å skulle tre inn i en tradisjonell kvinnerolle ville være et tap av frihet og en innskrenkning av livsverden. Men Badias samarbeidsmodell der ektefellene hjelper hverandre framstår som mer naturlig og ønskelig i forumet.

Badia bedyrer likevel: *Her er det ikke snakk om likestilling...* Haajar er den eneste av dem som bruker ordet likestilling som noe positivt. Ellers er dette et begrep som sammen med ordet feminisme det i forumet er vanlig å vise avstand til. Ibthaj trekker heller fram begrepet *likeverd*. For til tross for at de ikke ønsker å knytte til seg disse begrepene er det tydelig at det pågår en reformering av kvinnerollen.

Islams syn på kjønn forstås som regel slik at menn og kvinner er skapt forskjellig med ulike naturlige egenskaper (Dahl 1997:96). Et samliv etter norsk likestillingsmodell ville dermed innebære å tvinge kjønnene inn i unaturlige mønstre – det ville ikke være hensiktsmessig eller i harmoni med skaperverket. Det ligger ikke noen verdivurdering i det islamske kjønnssynet (Dahl 1997:58) – de to er like verdifulle, men ikke skapt for å gjøre det samme. Det er nok dette som ligger bak Aabans kommentar om at ”feminismen dyrker fram en mindreverdighetsfølelse og man prøver å bøte på denne ved å konkurrere med mannen”. En bivirkning av vestlig feminisme er en nedvurdering av typisk kvinnelig arbeid og kunnskap som gir bare ”mannlige” arenaer og gjøremål verdi som selvrealiserende. Veien til verdighet blir dermed å innta disse. Den tradisjonelle pakistanske kvinnen som kun opererer på ”kvinnelige” arenaer blir på denne måten redusert til et offer uten autonomi (Bredal

2006:31f).

Likestillingsbegrepet tolkes i en *likhetsfeministisk* betydning, altså at kjønnene har like evner og derfor også skal ha like muligheter og rettigheter. Et slikt utgangspunkt er ikke kompatibelt med deres syn på kjønn som bedre kan forstås i en *forskjellsfeministisk* sammenheng. Forskjellsfeminismen hevder at kjønnene *er* forskjellige og krever at det skal gis rom for og status til realisering av kvinnelige egenskaper og verdier (Andersen 2001: 218f). Denne spalten mellom den norske kulturens kjønnsstolkning og islams poengteres ved å vise avstand ordet likestilling.

Når Kaamil hevder det akkurat er jentene, og ikke guttene som gjennomgår en identitetskrise, berører han noe. Det er for jenter at forskjellen på livet i Pakistan og livet i Norge er størst. Det norske samfunnet gir dem utdanning, skolehverdagen lar dem operere på arenaer utenfor hjemmet der de omgås menn. De står ovenfor store utfordringer og må skape nye veier fordi den tradisjonelle kvinnelige kjønnsrollen overskrides. Den tradisjonelle kvinnelige identiteten som Qaadir etterspør er ikke mulig for dem å oppfylle fordi de ikke har den livsverden og den identiteten som er en forutsetning for rollen. En mer norsk kvinneidentitet er heller ikke et alternativ da den ikke har aksept i miljøet, betingelsene for den er heller ikke er til stede. Når Kaamil hevder at de norsk-pakistanske jentene kommer til kort ovenfor både norske og pakistanske jenter er det kanskje fordi han opplever dem som tvetydige: de passer ikke inn i hans tilgjengelige tolkningsskjemaer.

Utdanningens betydning

Utdanning omtales både som problematisk for kjønnsbalansen i samlivet og som ønskelig for å gi dannelse, kunnskap om islam og for å gjøre jentene til gode mødre. Det er åpenbart ulike denotasjoner av utdanning de refererer til, men at det ikke er viktig i diskusjonen å skille mellom disse viser at utdanning i seg selv har en spesiell posisjon.

Utdanning i islam er den ene kategorien. Religiøs utdanning innebærer for de fleste norsk-pakistanske barn en eller annen form for koranskole. Det kan være i moskeen eller i hjemmet med innleid lærer eller en av foreldrene, men felles er at de skal lære å lese eller resitere Koranen på arabisk. En gjennomlesning går de fleste igjennom. Noen fortsetter for å bli *hafiz*- en som kan hele Koranen utenat, og tradisjonelt er det de som fortsetter etter det som begynner å lære om innholdet i

teksten. En innvending mot koranskolene er at resitering uten kjennskap til innholdet ikke er så viktig for muslimer i minoritet som trenger mer kunnskap om innholdet når de blir angrepet av ikke-troende (Østberg 2003:176f).

Ikke bare i møte med norsk kritikk, men også med pakistanske tradisjoner er kunnskap om og kjennskap til islamske tekster et viktig redskap for nettsidebrukerne. Det er denne type kunnskap de mener vil gjøre norsk-pakistanske til bedre mødre og koner og guttene til bedre fedre og menn. Men det er også denne type kunnskap det virker som om Qaadir, som tilhenger av tradisjonen advarer mot når han skriver at ”Utdanning har bidratt at jenter bedre vet om sine rettigheter enn plikter overfor mannen”. Men med unntak av hans kommentar er dette utdanning som omtales som dannende og positiv for kvinnelig identitet og den islamske familien.

Gaith refererer til en annen type utdanning i sitt innlegg. Han mener norsk-pakistanere mangler det man kanskje kan kalle folkeopplysning. Han trekker fram manglende kunnskap om kosthold og tannhygiene som eksempel på hvordan manglende kunnskap gjør jentene til dårlige mødre.

En tredje type utdanning vi kan finne omtalt i tråden er den som gir kvinnen økonomisk uavhengighet ved å gi henne tilgang til lønnet arbeid. Denne beskrives som en potensiell trussel ved at den gjør at kvinner kan kreve likestilling i hjemmet og den kan gi mannen mindreverdighetskomplekser – den kan forskyve balansen i ekteskapet og utfordrer kjønnsrollene. Situasjonen er slik at kvinnelige etterkommere av innvandrere gjør det bra på skolen og er overrepresentert i høyere utdanning (Fjeldseth og Trewin 2006:64). Dette skyldes ikke minst den ulike oppdragelsen kjønnene får som gir jentene frihetsbegrensninger som gjør at de ofte bruker mye tid hjemme med skolearbeid (Dahl og Jacobsen 2005:36). Realiteten for mange av disse nye ekteskapene vil altså være at modellen som Badia forslår blir aktuell: mannen og kona hjelper hverandre, slik de fleste norske familier gjør.

Dels er altså utdanningen en trussel fordi gjennom utdanning overskrides den pakistanske kvinneverollen og forstyrrer det komplementære kjønnsforholdet. Men samtidig gjør forhold ved migrasjonssituasjonen at kosthold og religiøs oppdragelse ikke blir ivarettatt av tradisjonen og miljøet og dermed er utdanning i islam og generell folkeopplysning nødvendig for at migrantkvinnen skal kunne utføre sin rolle som barneoppdrager tilfredsstillende.

Det islamske argumentet

Religion brukes av begge sider som argument, men Qadir sammenstiller tradisjon og islam. De andre skiller mellom islam og pakistanske tradisjoner ved hele tiden å påpeke at de pliktene som pakistanske kvinner vanligvis har, ikke alltid er lovfestet i islam. Qadir ønsker at jentene skal innta en tradisjonell pakistansk kvinneidentitet, men det ønsker tydelig ikke jentene. De lager en ny kvinneidentitet som balanserer ønsker om karriere og rom for autonomi med islamske plikter til familie. De bruker Koranen til å argumentere for seg, og skillet mellom religion og kultur blir viktig. Riktignok har mannen ansvar for foreldrene sine, men som Ibthaj påpeker er å løse dette ved å bo sammen med dem *bare* pakistansk kultur- det er ingen religiøs plikt. Å kjenne tekstene og å kunne bruke dem er et redskap til endring. Selv om islams komplementære kjønnssyn korresponderer med det pakistanske bruker de likevel tekstene for alt de er verdt til å utvide handlingsrommet og gjøre denne virkelighetstolkningen mer tilpasset norske forhold der også kvinner vanligvis har lønnet arbeid og ikke alene har ansvar for hushold og barnepass. Også Christine Jacobsen finner disse tendensene i sitt materiale. Kjønnssroller er under stadig forhandlinger og kvinnene kritiserer tradisjonell praksis med utgangspunkt i et skille mellom ”sann” islam og tradisjon (Jacobsen 2003:229).

Delt kultur, men ikke livsverden

Jeg ble i begynnelsen av mine undersøkelser på siden overrasket over hvor lite kjønnsforskjeller jeg fant i materialet, ofte var det vanskelig å kjønnsbestemme dem. Jentenes frihet reguleres i det pakistanske miljøet for å beskytte seg mot mannens *nafs*- seksuelle lyster og for å unngå fristelser (Lien 1993:109). På nettet er imidlertid kroppene parentessatt og dette problemet utvisket, så omgang mellom kjønnene kan derfor foregå langt friere her enn i deres frakobla liv. Dette gjør at det frakoblede livets kjønnssroller ikke reflekteres tydelig i mitt materiale. Den tette samhandlingen mellom gutter og jenter som dette kroppsløse rommet gir anledning til ville antakelig ikke kunnet la seg gjøre i den frakobla virkeligheten.

I tråden *Jenter og ekteskap* kommer likevel kjønnsforskjellene til syne. Her brytes fellesskapets intersubjektivitet: det blir tydelig at de ikke ser verden likt. Jeg ser dette som hovedårsak til den opphissede tonen. Kaamil og Qadirs tolkning av virkeligheten oppleves som uriktig av jentene. De snakker tilsynelatende om det

samme, men klarer ikke å enes om en felles definisjon av virkeligheten. Selv om deltakerne i diskusjonen er av samme kultur, deler de åpenbart ikke livsverden. Kjønnene skal helst ikke omgås sosialt. Jentene holdes mye hjemme, mens guttene gis frihet. Livene deres utspiller seg på såpass ulike arenaer at de har begrenset innsyn og innsikt i hverandres livsverden. I denne tråden viser det seg i at de ikke gjenkjenner hverandres religiøsitet og dermed undervurderer det andre kjønnnet.

5.2 ”Men det er ikke en liten krig å utkjempe heller” – en diskusjon om pakistanske bryllupstradisjoner

Hvordan vil du at DITT bryllup skal være?

Salaam,

takk for mange gode bidrag til debatten om bryllupsfeiring innen Islam. ²⁰

Det virker som om vi alle er enig om at dagens praksis er litt overdramatisert og sentrert rundt å ha det største, beste, dyreste og flotteste, og at dette ikke er særlig islamsk.

Mitt spørsmål blir nå: Den dagen dere har tenkt å gifte dere, hvordan vil dere at bryllupet skal være? Slik som det er nå, simpelt og rolig slik det bør være, eller en mellomting?

De som eventuelt er gift kan jo komme med innspill til hvordan deres bryllup ble arrangert?

Med dette utspillet inviterer Haaris til en klassisk, ungdommelig forestillings-lek. Han antar at de han kommuniserer med deler hans verdidefinisjon av at bryllup bør være ”simpelt”²¹ og rolig” og legger disse begrepene som premiss for den videre diskusjonen

Badia artikulere straks det som ligger implisitt i Haaris innlegg.

tenker man muslimsk har man ingen valg!

Og Haaris introduserer det kompliserende elementet, nemlig den pakistanske kulturen og foreldreløjaliteten som gjør at det ikke nødvendigvis blir ”slik det bør være”:

---

²⁰ Dette refererer til en tidligere diskusjon om islamsk bryllupsfeiring som inneholder en lenke til en internasjonal, muslimsk side. Lenken er en artikkel som beskriver rett islamsk praksis og advarer mot en del tradisjonelle skikker. Jeg diskuterer den mer inngående senere i kapitlet.

²¹ Ordet ”simpelt” kommer fra den tidligere nevnte lenkede artikkelen som er på engelsk.

Nei, men poenget er at det er veldig mange som lar kulturen bestemme. Oopar seh jeg tror mange foreldre blir skuffet over et simpelt bryllup.

Badia:

Det siste er virkelig et problem!

Haaris:

Spesielt når det er snakk om at 2 stykker skal gifte seg. Så må jo foreldrene til begge to oppføre seg normalt (slik det er forventet kulturelt sett). Det er jo litt følsomt når en skal forenes med bryllup.

Det blir liksom litt kjiipt for de å begynne å snakke om et simpelt bryllup. Tror alle ville freake totalt 😊

Men på den annen side, det er jo NOEN som må begynne å gjøre det slik. Når noen begynner, følger kanskje andre på. Da blir det lettere for de som kommer senere.

Haaris poengterer at heller ikke foreldrene står fritt til å organisere brylupet som de ønsker. Det ligger kulturelle forventninger der som binder dem.

Badia:

Jeg mener hele tiden at det er blant annet snakk om å tørre, å være sterk!

Etter at jeg leser og hører folk ser det utsom at de veit mye, men så lenge ingen begynner kan ikke noe skje. Det hjelper ikke bare å snakke...vi må tørre!!!!

vi kan ikke skuffe andre medmennesker, men vi kan skuffe Allah!

Det kreves mot for å bryte med de kulturelle forventningene, noen må tørre å være først. Deres ordskifte fortsetter og de er enige om at islam må få fortrinnsrett og de må jobbe for å endre bryllupstradisjonenene mot en mer islamsk praksis. Flere stemmer bidrar og det egges opp til en viss kampånd. Badia etterspør handling:

Men haaris tenk sjøl så lenge vi ikke virkelig kjemper for noe tror du det hjepler å preike????

Jeg blir innimellom veldig lei av slike diskusjoner. nemlig fordi vi snakker og snakker...men når tiden er inne gjør vi akkurat som før!!!!

Haaris:

Joda, det er jeg helt enig i. Men det er ikke alltid lett å være en enslig kriger heller da.

Det er ikke bare bare å gifte seg heller. Tenk å begynne ekteskapet med krangel om hvordan bryllupet skal være? En kan jo føle seg som skruken selv hvis en insisterer på å ha et simpelt bryllup. Frykten for at alle gjestene kommer til å kjede vettet av seg. Samvittigheten for at foreldrene ikke får det de hadde drømt om halve livet. Etc etc...

Det er jo snakk om revolusjonerende forandringer i den strukturen som er "opplest og vedtatt" i kulturen vår.

Det er sant, en må gjøre det som Allah er glad med, og en bør jo starte et ekteskap med Allahs velsignelse. Men det er ikke en liten krig å utkjempe heller.

[...]

Aaban:

Det sier seg selv at de å avskaffe disse tradisjoner så godt befestet i vår kultur på en radikal måte er en tabbe i seg selv. Jeg er av den oppfatning at enkelte kulturelle fenomener ikke kan avlives ved hjelp av drastiske mildere, mens noen kan.

Så fra å forandre festivalsirkuset det er idag til et simplere bryllup vil ta noen år. Det å si at vi får gjøre det når det blir vår tur til å ekte barna våres eller lignende er fånyttet. Allerede nå bør denne ideologien spres til bekjente og nærmeste venner slik at vi sakte men sikkert kan snu denne trenden som før eller senere vil få en kraftig rekyleffekt.

Kulturen må endres og det er de som må gjøre det. Det er en spalte mellom nettfellesskapets *vi* og det norsk-pakistanske miljøet forøvrig. *Vi* er her et samlet, enig fellesskap av norsk-pakistanske muslimer som sammen må arbeide for en religiøs vending i miljøet sitt. Men de er klar over at det er seige strukturer å endre. Flere bifaller og kommer med forslag til forbedringer som å feire bryllup i et telt for å spare penger, eller i moskeen for dermed i tillegg unngå uønskede elementer som musikk og dans. Maten kan gjøres enklere og de fattige skal inviteres – noe som praktisk er en utfordring i Norge, men som også lar seg løse:

Na'il:

Folkens....beste bryllup er hvor man også inviterer de fattige.....et bryllup hvor fattige ikke blir invitert....er ingen bryllup i følge Muhammad PBUH

Haaris:

Enig med deg Na'il,

men hvordan bør vi gjøre slikt i Norge da? Hvem skal en invitere? Og hvordan gjør det på en ordenlig måte? Skal en si til vedkommende at min religion påbyr meg å invitere fattige folk, derfor har jeg invitert deg ... uhm... ehm...

Det hørtes litt dramatisk ut. Kan en gå til sosialkontoret og be om et busslass med "fattige" eller alenemødre.... 😊

Tipper du hadde fått et par merkelig blick da ja... 😊

Na'il:

jo...

det man kan gjøre da....er å sende penger til fattige...i andre land....

Badia drar igjen inn realitetene og det kompliserende elementet:

Jeg tror at hvis man snakker ordentlig med sine foreldre med forklaringer kan det hjelpe litt ihvertfall, og vi kan ikke forvente med engang at vi får et helt islamsk shadi²²! Alt tar tid, men det betyr heller ikke at vi skal gi oss helt! vi må begynne et sted!

---

²² bryllup

La meg spørre nå...av alle dere som skriver her...hvor mange av dere vil virkelig stå imot å si at dere ønsker simpel shadi???

Bare Haaris svarer henne og selv han blir litt unnvikende og nølende:

Jeg tror jeg inderst inne ønsker det, men samtidig er jeg jo litt pysete også, samtidig med at jeg føler meg litt dårlig fordi foreldrene mine vil jo sikkert bli skuffet siden de ikke får feire sin ladle pottar ki shadi dhoom dhaam karr...

Får håpe keh meri hone wali woh hjelper meg med det 😊

Til tross for at de alle er enige om at det ikke er noen tvil om at den islamske foreskrevne praksisen er den rette og at den pakistanske tradisjonen inneholder mange uislamske elementer virker det som om de fleste er innstilt på at foreldrenes vilje kommer til å avgjøre og at de heller får endre praksisen når deres barn skal vies. Dette er interessant fordi det forteller oss kanskje noe om nettsiden som rom: om forholdet mellom hva som skjer her inne og hva som skjer i livene deres der ute. Er det sann at de alle blir mer religiøse og prinsippfaste her inne enn de er i sine frakobla liv? Det frakobla livet er fullt av motstand og avveininger som gjør det vanskelig å leve etter islamske prinsipper. Nettsiden derimot gir svar på spørsmål, løsninger på problemer og plausibilitetsstruktur til deres tolknings skjema. Her inne kan de *leve* nypraktiserende islam.

Så kommer de første opposisjonelle utsagnene i denne diskusjonen:

Fadeelah:

Ohhhhhhhh Haaris er det deg... Jeg kjente deg ikke igjen... Nei, så fint... Vel mein abh jawab do gi aap ke spørsmål ka..... ehehe.... Meri jab shadi hogi na, to vo simple nei hogi... Bohot.... 😊 Du skjønner sikkert..... Ååå jeg gleder meg... Eik bara sa haal hoga... Kul musikk, bohot bara fest hoga på en måte.... Skal invitere alle vennene mine.... 😊 Alle kjente.... Kitna fint hoga... Ohhhh..... Gleder meg virkelig til den dagen ass... 😊 ohhh... Nå vil jeg ikke avslutte dette emnet... Vel, må visst avslutte...

Aida:

Salam til alle der som skriver her,

dere sier alle at hume tå bhei chahiye ek simpel si shadi lekin hum buzdil hen, kya muslim ese hâte hen?buzdil??? ap sab k sab ma bap p ghalti dalte hen, k vå ap lågun kâ "achi" simpel shadi nehi karne denge, kya ap ke validen ache låg nehi? jese ap låg hen??...

låg aj kal dhum dham se shadian karte hen tå is me kya burai he, jee me khud manti hun ke nikah masjid me parna chahiye lekin baqi ki shadi dulhan aur dulhe ki marzi ke mutabik hâni chahiye!

Shadi p apne ghar vale, apne dost aur chahne vale låg hâte hen, hvorfor ik ha d kult? agar me kisi shadi p dans karti hun (no j kun har gjort 2 ganger på 18 år!) så gjør j d for å vise bruden el brudgommen hvor glad j r i dem. maqsad dans karne ka nehi hâte, maqsad hâta he kisi

k liye time istmal karna! kisi k itne bare din p rānak lagana dhean khushiyun ki taraf lagana!
varna tā dulhan rāti hi rehe! ²³

hovedpoenget md dette halla gulla r å vise noen et vi bryr oss, synes j.

bra fadeelah, u tør å si din mening 🙌

Fadeelah og Aida er motstrøms på flere måter. Begge skiller seg ut i språkbruk. Fadeelah med sin svært muntlige stil og Aida skriver hovedsakelig på urdu og begge motsier den grunnleggende verdidefinisjonen som har vært premiss for diskusjonen og som ellers er styrende for virkelighetsdefinisjonen i forumet. Når Aida hilser Fadeelah med en tommel opp i sitt innlegg knytter hun dem sammen og det skapes en spalte og et nytt *vi*. Fadeelah og Aida som forsvarer av tradisjon mot de andre tradisjonskritiske muslimene.

Svaret de får forteller mye om at hvert nettfellesskap har klare retningslinjer og at fullverdig deltakelse forutsetter kunnskap om disse:

Haaris:

Salaam fadeelah og aida,

dere er litt nye her, denne tråden er egentlig koblet til en tidligere tråd, hvor følgende link nevnes:

<http://www.themodernreligion.com/family/wed-fatima.html>

Bare nevner det i tilfelle dere ikke har lest den.

Nettsiden er en finitt meningsprovins med en bestemt tolkning av virkeligheten og denne virkelighetstolkningen er grunnlaget for samhandlingen, ved å ikke følge prinsippene for denne stiller de seg utenfor fellesskapet. Haaris prøver å tette igjen spalten ved å tilby dem informasjonen de må tilegne seg for å kunne fungere som

---

23 Salam til alle der som skriver her,

Dere sier alle at vi trenger også simpel bryllup men vi er for feige, skal muslimer være feige? Dere skylder på mor og far som ikke vil la dere ha simpelt bryllup. Hva, er deres foreldre ikke hyggelige mennesker som dere?

hva er galt med at folk har overdådige bryllup? Jeg er for at vigselen skal være i moskeen men resten av sermonien der gutten eller jenta vil.

På bryllup kommer venner, familie og andre vi er glade i, hvorfor ikke ha det kult?

????? (no j kun har gjort 2 ganger på 18 år!) så gjør j d for å vise bruden el brudgommen hvor glad j r i dem. Hvis jeg danser på bryllup er det for å vise glede og more bruden og brudgommen, meningen er ikke å danse for dansens skyld.

medlemmer av viet. Det er ikke en avvisning, men en invitasjon inn i fellesskapet. Det er ikke det Aida er ute etter:

acha, hva sier den oss da?

Haaris:

Uhm...hva med å lese det som står der da?? 🍌

Aida:

🍌blææh! humne tå is side p parh ke likhna hena, ke nehi?

Haaris jee, ap mujhe bataen, agar apki hāne vali biwi ek zara shandar shadi chahe, tå ap kya kahen ge??? 24

Hun avviser invitasjonen, men fortsetter diskusjonen på sine egne premisser. Haaris svarer henne ikke, men Badia går i diskusjon med henne, hun skriver at det vel er viktigere å gjøre Allah glad enn bruden og brudgommen. Diskusjonen går over til å handle om menneskets egen vilje skal underlegges Allah eller om den i seg selv er verdifull:

Aida:

Haaris aur Badia jee, mene ye side parha, veldig interessant.

Lekin badia, shadi kis ki he? lark aur larki ki, matlab k jā lāg ese sāchte hen vā APNI marzi se nehi karte simple shadiyan? balke neki k liye khuda kā khush karne k liye karte hen??²⁵
pytt pytt, alle har sine egne meninger, hena?

Badia:

Aida jeg syns at enhver muslim følge etter Islam så godt en kan. Ingen av oss er perfekte mennesker. Det kan vi heller ikke bli. Men vi kan gjøre alt det vi makter.

Tenk sjøl at når du ofrer dine ønsker overfor Allah. Du elsker Han så høyt at du gjør alt du kan for å tilfredstille Han. Da får du nok masse azzar fra Allah InshAllah ul aziz.

Når det gjelder å ha egne meninger...hvordan kan vi som muslimer ha andre meninger enn meningene til Allah og vår kjære profet (fvmh)?

Aida:

---

24 Blææh! Er det på denne siden jeg skal lese og skrive?

Kjære Haaris kan du fortelle meg hvis din kommende hustru vil ha overdådig bryllup hva gjør du da?

25 men Badia , hvem er det som gifter seg ? Jenta og gutten. Det betyr at de som tenker slik, de har ikke simple bryllup av fri vilje. Men de gjør det for gjorde en god handling, for gud.

J skjønner hvordan De tenker Badia, lekin mujhe bataen, kya ap ne zindagi me kabhi bhi apni marzi se kam neho kiya??

D j likte på den siden var at de fortalte at d ik r jaez i islam k mangni k bad larka larki khuleam sath phiren, ik før nikah! d burde flere av dagens ungdommer visst.²⁶

Uttrykket ”pytt pytt, alle har sine egne meninger” er en velkjent måte å avrunde en uenighet på; man oppfordrer til å innse at uenigheter må aksepteres og at begge kan ha like rett – sannheten er individuell og relativ. Det er Badia imidlertid ikke enig i, for henne finnes det nemlig en sannhet som er gyldig for alle muslimer. Dermed har ikke ”egne meninger” noen verdi. Aidas svar interessant på flere måter: Hun holder på sitt og vil skille mellom egen, fri vilje og Allahs vilje til tross for at Badias ”vi som muslimer” også inkluderer henne. Aidas argumentasjon biter ikke på henne, hun vil ikke underlegge seg de ellers rådende premissene på forumet, men derimot gjør hun det tydelig at hun har vært inne og orientert seg på nettsiden de henviser henne til- hun viser at det ikke er kunnskapsløshet motstanden hennes skyldes, hun vet hvilke regler hun bryter og vil bli tatt alvorlig. Hun tiltaler Badia i høflighetsformen ”De”- er det en ironisk kommentar til Badias hellige alvor? I det videre fortsetter dialogen mellom disse to nettopp slik: Aida blir mer og mer ironisk og omgås religionen trivielt og spøkefullt, mens Badia holder på sitt alvor. Når Badia skriver at hun bare er et syndig menneske som forsøker å følge guds vilje, svarer Aida:

Acha, synes DU d

me tå kehti hun Allah mujhe utha le, take me kam se kam ghuna kar sakun, Amen !!!

Shab-a-kher yara ²⁷

Badia:

Shab bekher til deg også minaxi, men Allah se heller doa karo ke Allah hum sub ko ek achi musulmano wali life de. Life bhi Allah ki khaas nemat hoti he, og man skal ikke be om å få dø toba toba... ²⁸

---

²⁶ Jeg skjønner hvordan De tenker Badia, jeg skjønner, men fortell meg, har du aldri gjort noe av egenvilje?

D j likte på den siden var at de fortalte at d ikke er akseptert i islam at etter forlovelsen skal gutten og jenta henge sammen, ik før vielsen! d burde flere av dagens ungdommer visst.

²⁷ Acha, synes DU d

Jeg håper Gud tar livet mitt slik at jeg unngår å synde, Amen !!!

²⁸ God natt, kompis.

Aidas ironiske fromhet ledsages av smileys som ofte brukes til å signalisere kulhet og triumf og framstår som en provokasjon, men Badia lar seg ikke antenne, men hun går Aida i møte ved å svare henne mildt irettesettende på urdu. Flere av de yngre jentene ber Aida vennskapelig om å unnskyldte og be Allah om et langt liv. Innleggene er på urdu og de er ikke saklige og debatterende, men tullete, fulle av sidespor og interne spøker. Aida avrunder diskusjonene i denne omgang:

Aida:

Badia Jee, Jabalah shero aur Fadeelah beta, ap lág tá ese pareshan há ge jese me asal me marne vali hun 😊 fikar not, vá upr vala meri nehi sunta...

Fadeelah, jan zaher he agar meri shadi hui tá tumhe zarur bulaungi, varna melk ki rasam koun kare gaaaaa? 😊 aur Simi tá he hi æresgjest, k nehi? Badia mera nikah parhen gi 😊 haha bæææææææææææ 29

Aida går tilbake til utgangspunktet for hele tråden: nemlig *Hvordan vil du at ditt bryllup skal være* og lager en karnevalesk variant med Badia i rollen som imam og får dermed siste ordet i denne omgang.³⁰

For kort å oppsummere diskusjonen kan vi si at utgangspunktet for diskusjonene er en spalte mellom de unge norsk-pakistanerne og foreldregenerasjonen. Tematikken er en motsetningen mellom foreldrenes antatte ønske om et storstilt bryllup i pakistansk tradisjon på den ene siden og de unges ønske om en måteholden eller ”simpel” og mer islamsk feiring. Denne spalten kommer også direkte inn i forumet da to av forumistene går i forsvar for foreldrene og pakistanske tradisjoner.

Spørsmålet om hvordan du vil at ditt bryllup skal være kunne også vært stilt i et nettfelleskap befolket av norske majoritetsungdom, men den påfølgende diskusjonen ville sett ganske annerledes ut. Et tydelig trekk ved den pakistanske kulturen er nemlig en sterk og nær familie der respekt for og lojalitet til foreldrene er

---

28 God natt til deg også aida, men du får be om at Gud gir oss et liv som gode muslimer. Livet er en velsignelse fra Gud, og man skal ikke be om å få dø... 😊

29 kjære Badia, Jabalah Løvinnen og Datter Fadeelah, dere bekymrer dere som om jeg skal dø i nær fremtid. Ikke bekymre dere, vår herre vil ikke høre på mine bønner.

Deewani jeg kan ofre livet mitt for deg, hvis jeg gifter meg skal jeg invitere deg, hvem ellers skal holde melkeseremonien. Simi er æresgjest eller hva ? Badia skal vie meg

30 Tråden tas opp igjen en par år seinere i forbindelse med en annen diskusjon om et beslektet tema.

Da følger ingen opp, men i 2004 får diskusjonene liv igjen, men denne gangen med en litt annen karakter. Siden sist har flere av forumistene giftet seg og diskusjonen tar utgangspunkt i disse bryllupene og innleggene vurderer det positive og det negative ved den faktiske praksisen.

Overraskende mange har positive opplevelser å dele.

verdifullt (Østberg 2003b:97). Dette kommer tydelig fram i forumet; enhver kritikk av foreldrene ledsages av påminnelser om alt du skylder foreldrene dine og at dette gjør de bare fordi de elsker deg. Å organisere et bryllup etter eget ønske er dermed ikke noe disse ungdommene selv har mulighet til. Inne på nettsiden er derimot familierelasjonene parentessatt, så her kan de fritt artikulere kritikken. Det kan være nyttig å se på hvilke motsetninger som finnes i de to tradisjonene.

Om det pakistanske bryllupet og de muslimske idealene

En av samfunnsforsker Anja Bredals informanter beskriver et pakistansk bryllup i Oslo slik:

Det var en storslagen fest som varte de tradisjonelle tre dagene til ende og med flere hundre gjester. Familiene hadde virkelig anstrengt seg for at feiringen skulle bli ordentlig pakistansk med alskens pomp og prakt, til tross for at det ikke fantes så mye utstyr i Oslo den gangen [...] Det ble kastet blomster, og der var levende musikk, limousin og bryllupsnatt på hotell. Gjestene kom fra mange land. (Bredal 2006: 196)

Inger-Lise Lien beskriver i sin doktoravhandling mer inngående et tre-dagers tradisjonelt forløp slik det gjerne utspiller seg i Punjab. Bryllupet er en omfattende markering preget av seremonier og opptog med dans og musikk, overflod av mat og søtsaker, gaver som stilles ut og kommenteres, pengeutvekslinger, dekorasjoner og ikke minst beundring av den vakkert pyntede bruden. Lien framstiller bryllupet som en anledning for familien til å synliggjøre egen verdi og for venner og familie å vise relasjonens verdi gjennom gaver. Migranter har ofte et ekstra press på seg til å vise velstand og overflod (Lien 1993: 143ff).

Bakgrunnen for Haaris innlegg er som han nevner en annen diskusjon om islamske bryllupsfeiringer der en lenke til den internasjonale nettsiden www.themodernreligion.com var sentral. Den lenkende artikkelen beskriver Profetens datter Fatimas bryllup konkret og generelt skikker som er anbefalt og skikker som må regnes som uislamske. Det er denne artikkelen det virker som om de i denne sammenhengen henter sin forståelse av islamske bryllup fra, og det er her det litt pussige ordvalget *simpelt* stammer fra. Artikkelen understreker viktigheten av måtehold, at ingen skal sette seg i gjeld for å imponere med store gaver, høy medgift eller ekstravagante fester med slekt innfløyet fra fjerne steder. Videre advarer den mot den ofte manglende kjønnssegreringen og overholdelse av bønnetider med rituell vask. Utstilling av bruden og framvisning av gavene framholdes også som uislamsk.

Bryllup skal i det hele tatt ikke brukes som en anledning for familien til å imponere med materiell standard og overflod. Den avslutter lakonisk med:

In aping Western and Hindu methods sheepishly, Muslims have adopted many customs which are un-Islamic and frowned upon.

(www.themodernreligion.com/family/wed-fatima.html 2007).

Her stilles nettsidebrukerne ovenfor to motstridende virkelighetstolkninger som begge har en plass i deres livsverden. Det som er å vise glede og overskudd i den ene er upassende og uislamsk i den andre. I den forrige tråden om jenter og ekteskap var islam en mediator mellom norsk og pakistansk virkelighetstolkning, men her er islam i kollisjon med den pakistanske kulturen og identitetsarbeidet forhandler mellom religiøse idealer og foreldrelojalitet. Det som motiverer deres ønske om endring av pakistanske bryllupstradisjoner er at sett med en islamsk virkelighetstolkning, slik normen er i nettsidens finitte meningsprovins, framstår skikkene som meningsløs sløsing, forfengelig prestigejakt og usømmelig fokusering på skjønnhet. De er imidlertid også i stand til å se det med foreldrene virkelighetstolkning; der bryllupstradisjonene framstår som mulighet til å vise glede over ekteskapsinngåelsen og forbindelsen til den nye svigerfamilien, kjærlighet til barnet som skal giftes bort og til å bekrefte sin økonomiske og sosiale posisjon og verdi med en stor og ekstravagant feiring. En "simpel" feiring framstår i denne virkelighetsdefinisjonen som tilbakeholdenhet, på grunn av for eksempel manglende verdisetting av barnet og ekteskapsinngåelsen (Bredal 2006:196) eller lav egenvurdering av familiens verdi og posisjon (Lien 1993:149). Et "simpelt" bryllup innebærer antakelig et tap av anseelse for foreldrene og familien. Er lojalitet til familien så viktig at det i praksis trumfer ut de religiøse vurderingene?

Religion trumfet ut?

Pakistanske tradisjoner ønskes, av den dominerende gruppa endret til fordel for Islam. I spalten mellom Aida og de andre kommer det fram at å gi religiøse argumenter trumf er en premiss for meningsfull kommunikasjon på nettsiden. Islam som trumf er altså et grunnleggende trekk i den kollektive identiteten som limer brukerne av nettsiden sammen. Til tross for at de ellers på nettsiden gir islamsk argumentasjon trumf-kraft er det her bare Badia som kanskje er villig til å kjempe for

et *simpelt* bryllup i islamsk ånd. Selv her inne på nettsiden i en hypotetisk diskusjon er foreldreløjaliteten sterkest. Et islamsk tolkningsskjema kan ikke bare direkte adapteres – det er ikke alltid forenlig med betingelsene for deres livsverden. Selv om de vet hva som er *riktig* å gjøre er ikke dette en mulighet innen de rammene de har til rådighet, da ville de måtte *skuffe familien*. I denne situasjonen ville det å gjøre det islamsk rette være å bryte med familiesamholdet og kollektivismen – trekk ved den pakistanske kulturen som ofte framstilles som positive. Det ville framstå som et utslag av individualisme og en fornektelse av familiebåndene. Anja Bredal beskriver i sin doktoravhandling hvordan hennes informanter opplever tilhørigheten til familien som sentral i sine liv. Foreldrenes medbestemmelse i spørsmål om ekteskap er for de fleste selvsagt fordi, som avhandlingens tittel sier: *vi er jo en familie*. Det innebærer ikke at familiene ikke består av individer, men at disse individene er forbundet med hverandre i et felleskap som påvirker deres individuelle prosjekter (Bredal 2006:274f).

Den religiøs orientering vi ser på nettsiden fortøner seg, i denne sammenheng som et individualistisk prosjekt. Ungdommene på nettsiden søker ut av familien på jakt etter rettesnorer for livsførsel og orienteringspunkt for livsverden. I praksis fungerer det ikke som noe brudd med familien da islam allerede finnes som viktig bestanddel av familiens tolkningsskjema, om enn i en annen variant. Det er først når familiens tradisjoner kolliderer med de unges forståelse av islam at den muslimske orienteringen trer fram som et individualistisk prosjekt. I kollisjon med familien blir de religiøse overveielsene omdannet til personlige preferanser. Og det er slik vi kan forstå hvorfor kultur i denne sammenhengen i praksis blir prioritert over religion: Selv om religion trumfer ut kultur i tilkoblet liv, kan de se ut som at i frakoblet praksis trumfer familiens kollektivism ut individualistiske preferanser.

Jeg refererte tidligere Fjord-Jensens deling av kulturbegrepet i konsensuell og ekspressiv. Her kommer denne delingen til nytte. I tråden angriper forumistene den ekspressive kulturen for å være uislamsk og vil endre den, mens det er de seige strukturene i den konsensuelle kulturen som holder de store endringene tilbake. Inne på nettsiden der de seige strukturene er fraværende kan de fritt leve rett islam og søke kunnskap om og plausibilitetsstruktur rundt dette tolkningsskjemaet. Frakoblet liv er imidlertid mer kompleks og gir ikke rom for deres ønsker om endring, men holder dem igjen i pakistanske tradisjonelle skikker.

5.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg analysert den sosiale samhandlingen på nettsiden nært innpå for å se på hvordan identitetsarbeidet utspiller seg. Vi har sett at i situasjoner der gruppa diskuterer behovet for endring i den pakistanske tradisjonelle praksisen bygges et sterkt *vi*. Det var dette som var utgangspunktet i bryllupstråden, og det var dette som til slutt samlet det spaltede fellesskapet i *jenter og ekteskap*. Motsatt ser vi at spaltene oppstår når det råder uenighet om virkelighetstolkningen, slik vi så i *jenter og ekteskap* og når noen som Aida og Fadeelah ikke aksepterer islam som rettsnor som grunnleggende premiss for diskusjonen. Gjennom å undersøke hvordan gruppa spaltes og samles i ulike *vier* blir det tydelig at a) nettfellesskapet er basert på en sterk intersubjektivitet – en tro på at de tolker verden på samme måte og forventer å bli forstått av hverandre og b) at islam og bevisstheten om skillet mellom religion og kultur er sentral for denne virkelighetstolkningen. Vi kan fastslå at det kollektive identitetsarbeidet på nettsiden er av muslimsk art. Vi kan imidlertid ikke gi oss med det all den tid nettsiden defineres både av redaktørene og brukerne som *norsk-pakistansk* og ikke bare muslimsk. I det neste og siste analysekapitlet drøfter jeg hvordan de tre identitetskategoriene norsk, pakistansk og muslimsk har betydning i forumet.

6 Komplekse identiteter

I dette kapittelet ser jeg på hvordan de ulike tilskrevne identitetene leves og forholder seg til hverandre i ulike diskusjoner i forumet for å belyse dem fra ulike vinkler og se dem i ulike sammenhenger.

Identitet lot jeg tidligere i oppgaven Bjarne Hodne definere slik: *det faktum at man er seg bevisst at man er den man er* (Hodne 2002: s.18). En slik bevissthet er ikke innholdsmessig gitt for minoritetsungdommer i post-moderniteten. Også inne på nettsiden fines det et spekter av selv-definisjoner:

Haaris:

Salaam,

jeg foretrekker ”muslimsk nordmann med pakistanske aner”

Badia:

Jeg har vel diskutert det flere ganger med andre hva jeg er. Det er jo ingen tvil om at jeg Alhamdollillah³¹ er muslim. Men utfra nasjonalitet pleier jeg å si: Pakistaner født og oppvokst i Norge. Jeg har heller ikke noe imot begrepet norsk-pakistaner, men liker egentlig pakistaner-norsk, siden jeg føler meg mer pakistaner. Det er også egentlig pga av samfunnet. Når man hele tiden blir spurt hvor man kommer fra blir man mer bevisst på akkurat dette. Derfor pleier jeg å si: jeg er pakistaner som er født og oppvokst i Norge.

Dawud:

Jeg definerer meg selv som muslim, religion har alltid kommet først for meg...Alhamdulillah...

Etter det vil jeg si at jeg er en nordmann (med pakistan nærmest til mitt hjerte 😊) med foreldre fra pakistan, til motsetning for etniske nordmenn som begges foreldre er fra norge.

Jeg er nordmann, pahariye³² er etniske nordmenn.. Det liker jeg best å si...

Chanda:

Jeg blir oxo å si at jeg er norsk-pakistaner. jeg er veldig glad i Pakistan, men jeg har også blitt glad i Norge! Jeg føler at tross alt så er det landet hvor vi har vårt levebrød, hvor vi har vårt hjem og hvor vi sannsynligvis kommer til å dø. [...]

Aaban:

---

³¹ Takket være Gud

³² søte / gilde

Selv om ordet Norsk-Pakistaner blir grammatisk ukorrekt, så er jeg vel en Norsk-Pakistaner for det 🇳🇴🇵🇰 Vi er en egen liten etnisk gruppe vi 😊 Proud of it! 👍

(I:norsk, pakistaner eller norsk-pakistaner Februar 2002)

Badia:

Hva er poenget med å bli norsk? Har aldri ønsket å bli norsk. Hvis noen spør meg hvor jeg kommer fra svarer jeg alltid PAKISTAN, sjøl om jeg aldri har bodd der. Men samtidig forteller jeg at jeg er født og oppvokst i norge. så jeg føler meg norsk/pakistaner...siden jeg ikke er helt lik med en pakistaner fra pakistan. Vi har litt forskjellige verdier. Men jeg føler ikke heller at jeg er norsk.

Det eneste jeg ønsker er å ha like rettigheter fra den norske staten, da jeg også har like plikter som andre borgere av dette landet. Men jeg må nok si at jeg har blitt skuffet flere ganger av Staten Norge (Erna Solberg), holdninger oss enkelte nordmenn (når jeg møter rasister og fordomsfulle mennesker i byen, bussen, trikken osv), jobbmarked (hvor jeg nesten aldri fikk jobb, grunnet sjal på hue) etc etc

Ibaad:

Salamz

Veldig bra tema Jaan,, 👍

Jeg er veldig glad i pakistan, det får meg til å tenke på mine forfedre, mine røtter,,,men jeg kan ALDRI i at pakistan er mitt land ass, jeg kommer ikke fra pakistan, jeg ble født i Norge og oppvokst her i det norske samfunn, jeg har gått på norsk skole,,,osv osv,,

hvordan kan jeg si at jeg er pakistaner? BARE fordi jeg har røtter der? Og at mine foreldre kom fra pakistan??

o yaaro Allah di zamin e, e kakkh wi verken norskeyaan da e ya fër pakistaniaan da,,e sub kuch mere RAB da e!³³

Jeg blir sur når det står i avisen: En gutt med pakistansk opprinnelse ranet en 80 åring,,, mens på den andre siden står det:
Norske Zahid Ali imponerte publikum med sitt nye stand-up show,,,

skjønner?

men men, jeg er kjempe glad i pakistan, norge, india, sri lanka, usa, MEN jeg misliker sterkt noen av personlighetene verden rundt,,,men zamin Allah ki he! Elsker hele verden, hele universet fordi ALLAH MALIK HE har ek chiz ka!³⁴

Jeg skjønner ikke hva som ligger i landet i det hele tatt, vi må representere vår selv jeg mener med vår personlighet og sånt,,
sier jeg at jeg er fra pakistan,,,sorry folks det sier ikke noe om meg selv!
Jeg er ikke oppvokst med å se Ali Haider synge på lokal fjernsyn, men norge kan si MYE om

---

³³ mine venner, det er Allah som er herren over moder jord, verken nordmenn eller pakistanere eier en halmstrå. Alt tilhører min gud.

³⁴ men moder jord tilhører Allah!. Elsker hele verden, hele universet fordi Allah eier alt!

meg. Akkurat som hvis jeg sier at jeg bor på Holmenkollen eller Grunerløkka, det sier mye om mer om hvilken miljø jeg kommer fra,,, skjønner??

Jaja, men først og fremst er jeg glad for å være muslim, og det sier mye om meg som person. Og det andre er at jeg er stolt av å være norsk statsborger.

Hadde jeg vært i pakistan, hadde det vært vanskelig for meg å kunne gjøre alt jeg har klart pga Norge!

TUSEN TAKK NORGE! 🇳🇴

OG JEG VET DU VIL TAKKE MEG FOR Å GJØRE NORGE MER FARGERIK, FÅTT EKSOTISK FRUKT HER, MOTER, RELIGION, TRADISJONER, KULTUR!

Jeg har gitt deg mye, men det har du og! 🇳🇴

(I:Kjære Kjell-Magne. November 2003)

Disse sitatene viser et mangfold av identifikasjonsmåter, men de er alle varianter over samme tema: de knytter identitet til Norge, Pakistan og Islam. I dette kapittelet analyserer jeg materialet tematisk på tvers av trådene og går nærmere inn på disse tre identitetskategoriene for å se på hva som ligger i dem og hvilken plass de har i identitetsarbeidet. I forbindelse med etterkommere av innvandrere snakkes det ofte om hybride identiteter eller kreolisering for å understreke at det ikke er sånn at de har flere separate identiteter, men at det er snakk om sammenvevde helheter. Dette er også et oppgjør med synet på kultur som avgrensede gjenstander. Sissel Østberg mener likevel at disse begrepene ikke er dekkende for norsk-pakistanere, men ser dem heller som kulturelle pendlere og bruker begrepet *integrerte, plurale identiteter*. De har tilhørighet til ulike grupper med ulike kulturelle trekk og identiteten later til å skifte i vekslingen mellom disse uten at dette gjør dem til splittede personer (Østberg 2003b:103). Dette rimer godt med synet mitt på kultur og identitet slik jeg har presentert det tidligere. Ulike kulturer vil medføre ulike virkelighetstolkninger og idet jeg knytter identitetsarbeid til virkelighetstolkning er det relevant og fruktbart å behandle norsk, pakistansk og muslimsk kultur hver for seg, selv om dette kanskje til en viss grad er en analytisk konstruksjon av enheter.

6.1 Norsk identitet

Bjarne Hodne definerer norskhet slik i sin bok om norsk nasjonalkultur:

Å være norsk innebærer en tilslutning til et sett særegne nasjonale kulturelle verdier som gir den enkelte følelse av tilhørighet og identitet til land og felleskap. (Hodne 2002: 12)

Disse verdiene har opphav i en nasjonalkultur som ble konstruert på 1800-tallet av og som var en av de viktigste forutsetningene for oppbyggingen av en norsk nasjonalstat. Som hovedelementer i denne kulturen nevner Hodne naturen, språket, felles historisk hukommelse, religion, bondekulturen, symboler og finkulturelle elementer. Ingen nye elementer har kommet til siden den gang, men det som særlig aksentueres i senere tid er kongehuset, idretten og særlig naturen (Hodne 2002: 121). Dette er elementer som alle er godt representert i forumets stikkordassosiering omkring norsk kultur.

Aaban:

Den norske kulturen

Si noen stikkord!! Ikke setning, men korte stikkord!

Let me begin:

- No mindgames

Da'wud:

brunost 😊

Kaamil:

Selvgodhet, ski, best.....flere kommer.

Labeeb:

lutefisk

Daania:

vafler, pepperkaker, Freia sjokolade, Melk grønn natur, og sprudlende vakre bekker og vann. Troll, askeladden... hmm alt dette assosiere jeg med Norge og norsk kultur.

Ma'mun:

Øl, vin, fulle folk, utro, skildsmisser, røyking, kreft :S:

Eiliyah:

POTETER!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

Na'il:

Ivo Caprino, Brødrene Dahl, Jan Teigen, Melkesjokolade, Kvikkklunsj, Fjell, Fisk, Samer, Vintersport, 17. mai, Vafler, Olje, Bunad, Edvard Grieg, Edvard Munch, Ole Bull, Henrik Wergeland, A-ha, Fridtjof Nansen, Roald Amundsen, Thor Heyerdahl, Cowboy Laila, Sputnik

Qabala:

Dere har tatt de fleste jo.... Ehhhhh, 17.mai!!!!!! Mette Marit, Prinsesse Martah.... Må ta med Ari også , Aking, Bæ bæ lille lam...., Makrell i tomat, Tran.....

[...]

Aaban:

Natur!!!

Gazala:

Bjørn Dæhlie, Johann Olav Koss, alle fugler små de er, kommer nå tilbake...
(bare om hvite nasjonalisten ikke skremmer dem), snø, kulde, glatt, blondiner, Gro Harlem
Brundtland. peis, aftenposten, kule norskpakistanere som oss , hmmm...

Saadia:

abort hver måndte- he...he....

Raameen:

hytte på fjellet, ski, janteloven, forferdelig mat, å tro at man er bedre enn alle andre, fred og ro, privatliv, sosialdemokrati, at alle skal være så like som mulig

(Norsk kultur. Februar 2003)

Denne listen forteller om en fortrolighet med og kunnskap om norsk kultur. Det norske språket er deres eget, de kjenner norske kulturelle referanser og koder og har et forhold til og kunnskap om norsk nasjonalkultur. Men vi aner likevel en distanse i denne stikkordsflommen: det er ikke et *vi* som beskriver et *oss*. Privatliv, fred og ro, hytte på fjellet, alkohol, utroskap, abort og at alle skal være så like som mulig er stikkord som ikke tilhører norsk-pakistanske verdier. Men stikkordsassosieringen er heller ikke et *vi* som beskriver et *de*; ”Gazala inkluderer kule norskpakistanere som oss” i den norske kulturen, men også skikker og atferd, klima, samfunnsstrukturer, natur, steder, medie- og sportspersoner, mat, finkultur og historie er alle ting som er en del av deres livsverden – *the human and material environment where meaning is created in a continous activity* (Frykman og Gilje 2003: 36f). Elementer som brunost, melkesjokolade og Aftenposten er også de ivrige konsumenter av, og norsk klima og natur utgjør også deres materielle livsverden. Norsk skolegang har gitt dem tilknytning til og kunnskap om norsk historie, folkløse og norske kulturpersonligheter.

Det er ting de har kunnskap om og en relasjon til – det er den verden de lever i. Det er et *vi* som beskriver et *det* som de kjenner og forholder seg til.

Den norske tilknytningen er vel så dannende for nettsidens profil som den pakistanske er. Sidens visuelle utforming er preget av pakistansk flagg og farger og artikler om pakistansk historie og geografi ligger tilgjengelig. Men det er en norskspråklig side, orientert fra Norge, preget av norske nyheter og temaer. Norsk kultur og identitet diskuteres mindre enn pakistansk, men den ligger hele tiden under som en immanent forutsetning. Det norske språket er brukernes språk, norsk offentlighet og media er ofte grunnlag for diskusjoner. Norsk hverdag er deres hverdag.

Hodnes ord *tilslutning* behøver ikke bety oppslutning om, men kan også bety tilknytning til (Bokmålsordboka 1997). Tilhørighet og identitet trenger heller ikke bety at man uvilkårlig setter likhetstegn mellom seg og fellesskapet. Tilhørighet og identitet til et land innebærer at man er knyttet til det på den ene eller andre måten. At norsk-pakistanere har en tilknytning til særegne kulturelle verdier som gir dem en følelse av identitet og tilhørighet til Norge og nordmenn er det liten tvil om. Det norske samfunnet er strukturert etter norsk kulturs virkelighetstolkning og de må nødvendigvis forholde seg til den. Deres livsverden er en norsk livsverden med klima, sosiale forhold og norske verdier som uunngåelige komponenter. Følelsen av å være norsk er likevel ikke helt ukomplisert:

Jaan:

Kjære Kjell-Magne

Hvordan kan Kjell-Magne og resten av Norge regne meg som en utlending i statistikkene, og samtidig be meg dø for Norge?

Statistisk Sentral Byrå (www.ssb.no) sier at hvis du er født i NORGE av en forelder som er opprinnelig fra utlandet, er du en utlending. Hvis begge foreldrene er fra utlandet er du også en utlending. (Det sier seg selv) Kjell-Magne gir oss Norsk pass automatisk hvis en av våre foreldre har norsk pass, men han regner meg i "utlending" kategorien.

Det er akkurat disse statistikkene som "herr" Carl bruker til å si at det er alt for mange utlendinger i dette landet.... "Stopp innvandring, Færre flyktninger inn i Norge"

Det får meg til å lure..... jeg føler at ordet utlending (eng; Alien) er et lite positivt ord. Det er ikke negativt, men ikke et ord jeg hadde brukt for å satse på integrering. Hvordan kan man få en gutt/jente som er født i Norge, har f.eks en norsk far og pakistansk mor, til å føle seg integrert i det norske samfunnet når man kaller han/hun utlending?? hmmm...

På den andre siden, når f.eks den utlending gutten blir 18 og er ferdig vg. skole, DA er han plutselig veldig viktig for fedrelandets sikkerhet og må inn og avtjene førstegangstjeneste i Hans

Majestes Forsvar. DA må den utlendingen være klar for å dø i strid for Norge. Alt for Norge og Kjell-Magne.

Ps! Vi som blir kalt utlendinger av den norske staten, må stå opp og si ifra at vi er NORSK-PAKISTANSKE / PAKISTANSK-NORSK.

Ikke kall meg en utlending, fordi dette er tross alt mitt hjem. Jeg er født her, jeg har ofret et år av mitt liv for fedrelandet. Ikke kall meg norsk heller, fordi du (den norske staten) kommer alltid til å se annerledes på meg.

PPS! Ramzan Mubarik mine brødre og søstre. Til mine norske venner, God Jul på forhånd 😊

(I: Kjære Kjell-Magne. November 2003)

Jaen påpeker at den norske identiteten han selv mener seg berettiget til ikke støttes fra det norske samfunnet. Staten krever integrering og deltakelse, men vil ikke gi anerkjennelse for tilhørigheten han føler. Dette er også antropolog Marianne Gullestad sitt poeng. Hun hevder at et norsk statsborgerskap ikke har stor betydning for å bli oppfattet som norsk. Mye viktigere enn sivile rettigheter og plikter er kultur og avstamning. Dette skaper usynlige sosiale barrierer og et statsborgerskap er lite verdt med hensyn til innlemmelse i samfunnslivet (Gullestad 2002:21).

Egalitær individualisme sies å være kjennetegnende for hele den vestlige kulturen, men denne hevdes å ha fått spesielle trekk i Norden. Skillet mellom *equality* og *similarity* finnes ikke på norsk. Ideen om likeverd fører lett til ideer om likhet og det finnes en likhetsideologi som innebærer at mennesker må oppfatte seg som like for å føle seg likeverdige. Dermed fokuserer samvær på det vi har felles, mens det som skiller oss holdes taktfullt utenfor. Først når likheten er etablert gis det rom for individuell forskjellighet. Når likheten er det som konstituerer en gruppe blir forskjellighet det man tegner grensene opp etter. Gullestad har analysert den norske diskursen om innvandring og hevder innvandrere er blitt et *de andre* som det norske vi et skapes og styrkes i kontrast til. I motsetning til i USA der bindestreksnasjonalitet ofte er grunnlag for stolthet og ikke gjør deg mindre amerikansk, er bindestreksnordmann ikke en verdsatt kategori i den norske nasjonale orden (Gullestad 2002:79ff). Som Jaans sitat ovenfor viser kommer dette til stadig til uttrykk som små drypp av eksklusjon fra det norske. Badia har et annet eksempel:

Jeg hadde praksis i en hel norsk barnehage...selfølgelig skilte jeg ut...ingen av ungene hadde reagert på det, men når praksisen min var mot slutten spør en jente til hun andre norske jenta som jeg hadde praksis med: Er du norsk??? ja svarer studenten...lille jenta sier videre ja men Badia er ikke norsk!

Haaris:

Badia,

spørsmålet er da: Hvordan har hun fått det for seg at nordmenn bare er hvite? Det er ikke medfødt kunnskap. Det er noe som hun har lært av sine søsken/foreldre eller omgivelser.

[...]

Aaban:

hehe...diskusjonene her har så lett for å spore av

fra å snakke om pakistansk kultur så hopper diskusjonen over på hvordan barn oppfatter oss

utlendinger

(I: Deler av pakistansk kultur er noe DRITT!!. August 2001)

Denne sekvensen er interessant. Badia og Haaris reagerer på at selv et lite barn har en oppfatning av norskhet som noe som har med avstamning og kultur å gjøre. Mellom Haaris og Aabans innlegg følger flere slike historier og betraktninger om viktigheten av at barn skal lære om multikulturalitet og mangfold på et tidlig tidspunkt, for nettopp å unngå den trange forståelsen om etnisitet som kriterium for norskhet. Det er symptomatisk at ingen allikevel reagerer når Aaban i sin oppsummering bruker uttrykket *oss utlendinger*, til tross for at akkurat dette ordet jo i seg selv utelukker norskhet. Den norske identiteten er omgitt av en viss ambivalens både utenfra i signalene de får fra omverdenen og innenfra i deres egen språkbruk.

Jeg har tidligere vært inne på begrepet intersubjektivitet og hvordan livsverden avhenger av plausibilitetsstruktur fra omgivelsene. Vi er i verden med andre, de andre former vår livsverden som vi former deres. Det innebærer at identitet ikke er noe vi kan utvikle eller shoppe fritt, men at identitet er en prosess i stadig dialog med omgivelsene. En norsk-pakistaner som føler seg norsk og vil være norsk vil allikevel ikke kunne oppnå en utvetydig norsk identitet fordi han ikke vil bli oppfattet som norsk i det norske samfunnet, men vil stadig oppleve å bli spurt hvor han kommer fra. Han vil stadig bli påmint sin annerledeshet og kan ikke annet enn å inkorporere annerledesheten i identiteten sin.

Hvordan kan norsk-pakistanerne på nettsiden da likevel velge å kalle seg norske? Det kan de, og det gjør de fordi identitet ikke er noe man velger, men et orienteringspunkt for livsverden. Norskhet er ikke til å unngå når man vokser opp i

Norge. Ibaad formulerer det treffende:

TIL NORGE!

I DON'T CARE WHAT YOU THINK ABOUT ME,
I'M STILL YOUR CHILD!! 🤖

FRA IBAAD!!

PROUD 2 PE A PAKI AND NÅRSKA!

(I: Kjære Kjell-Magne. November 2003)

Ibaad framstiller seg som en løsunge Norge ikke vil vedkjenne seg men som likevel insisterer på tilknytningen. Norskheten er ikke et spørsmål om å velge identitet eller orientere seg mot verdier, den er et uomtvistelig faktum, en konsekvens av oppveksten her.

6.2 Pakistansk identitet

Å definere pakistanskhet med Hodnes formulering om norskhet og si at å være pakistansk *innebærer en tilslutning til et sett særegne nasjonale kulturelle verdier som gir den enkelte følelse av tilhørighet og identitet til land og felleskap* (Hodne 2002: 12) vil kanskje i utgangspunktet være litt for enkelt. Pakistan er et land bestående av ulike regioner med ulike språk og kulturtrekk, store forskjeller på by og land, og en befolkning inndelt i et kastesystem. Urdu har ikke faktisk ikke et ord for nasjonalitet, men bruker ordet *quam* som egentlig referer til kaste. De fleste norsk-pakistanere har opprinnelse i Punjab – en provins som går på tvers av den pakistansk-indiske grensen. Å snakke om en nasjonal pakistansk identitet er derfor ikke helt uproblematisk (Alavi 1991:163ff).

Allikevel er det slik at det i Norge udifferensiert snakkes om det pakistanske miljøet og norsk-pakistanere som en gruppe, og selv forholder de seg til hverandre som det (Døving 2005:153). Det er også, som sagt tilknytningen til Pakistan som er grunnleggende for nettsidens profil. Det pakistanske flagget er gjengitt i sidens logo og flaggets farger dominerer utforminga. Nettsiden inneholder også artikler om Pakistans historie og geografi og nyheter om Pakistan legges ut fortløpende. Også i forumet er det pakistanske tydelig. Urduinnslagene i postene er hyppige og fungerer som en distingverende kompetanse mellom de egentlige norsk-pakistanerne og de av andre etniske opprinnelser som frekventerer forumet. Pakistansk bakgrunn er ofte et

nødvendig kriterium for å kunne hevde meninger i diskusjonene. Vi kan si at forumets intersubjektivitet er norsk-pakistansk; man antar at den andre deler den pakistanske bakgrunnen og det den fører med seg av kulturelle kompetanser, forståelser og orienteringer fram til han gjør noe som bryter med forventningene.

Det finnes mange ulike nettsider for innvandrerungdom og for norske muslimer. At noen ungdommer velger å bruke den norsk-pakistanske nettsiden framfor disse andre må i seg selv kunne tolkes som et uttrykk for at det finnes en pakistansk identitet³⁵ og at behovet for norsk-pakistansk intersubjektiv forståelse er sterk nok til at denne nettsiden har berettiget ekistens. Jeg har ikke kunnet registrere at verken kastesystemet eller regional tilhørighet har noen betydning i forumet, så om det er usikkert i hvor stor grad pakistanske pakistanere føler tilknytning til nasjonen som viktig, er det i hvert fall tydelig at norsk-pakistanerne gjør det. Thomas Hylland Eriksen skriver at identitet er relasjonell, situasjonell og kontekstuell (Eriksen: 2003:105). I minoritetssituasjonen i en norsk kontekst der de behandles og omtales som en gruppe og i relasjon og kontrast til norsk kultur blir kaste og regional identitet mindre viktig.³⁶ Slik den pakistanske identiteten framstår i forumet er Hodnes ord om tilslutning til et nasjonalt verdisett relevant og en pakistansk nasjon framstår som et identifikasjonsaktuelt forestilt felleskap og pakistansk kultur omtales som en enhet.

Den pakistanske identiteten er likevel ikke entydig eller alltid like viktig. Tilhørigheten til den pakistanske kulturen diskuteres sjelden som et nøytralt tema, men den dukker ofte opp på forumet når noen opplever å være på kant med den. Et provoserende innlegg som gjerne setter ting på spissen ledsages da ofte av forsvar for den pakistanske kulturen, eller i det minste for deler av den. Et eksempel er denne tråden:

Haaris:

Deler av den pakistanske kulturen er noe DRITT

Salaam,

---

35 Her må det selvfølgelig gjøres unntak for de etnisk norske og andre marginale som frekventerer siden. Hvorfor de velger å bruke tid i forumet kan det ikke sies noe generelt om.

36 Jeg vil gjøre oppmerksom på at det her er en forskjell mellom 1. og 2. generasjonen. Foreldrene er gjerne opptatt av kaste når ekteskap skal inngås og det pakistanske miljøet er inndelt med ulike mosketilhørighet og i to ulike muslimske tradisjoner. Se feks Bredal 2006

beklager for at jeg med overskriften min trækker på mange tær nå. Det er endel av hensikten i grunn, håper ikke admin sensurerer altfor mye 😊

Bakgrunnen for mine uttalelser er:

Vår kultur inneholder elementer fra Islam og elementer fra hedensk tradisjon og kultur. Hvis vi tar vekk det som tilhører Islam, da sitter en igjen med det hedenske. Det vi har av Islamsk kultur og regelverk fra Pakistan, det finner vi også i andre muslimske samfunn, da Islam er ett og alle muslimer er søsken. Derfor, det som særegner den pakistanske kulturen i forhold til andre muslimske lands kulturer, er jo den hedenske delen.

Akkurat på samme måte er det som særegner et annet muslimsk lands kultur i forhold til andre muslimske land, hedensk og ikke-Islamsk.

Derfor sier jeg at pakistansk kultur er noe dritt, la oss konsentrere oss om vår Islamske kultur istede!

Dette utspillet var nok ment som en provokasjon, for Haaris modererer selv utsagnet sitt senere i tråden. Det ble også oppfattet som en provokasjon. Det var imidlertid ikke noen bred uenighet om poenget hans: nemlig det at mye av den pakistanske kulturen er hedensk og uislamsk. De som var uenig med ham mente derimot at han var for kategorisk fordi store deler av pakistansk kultur ikke er uislamsk og at det finnes rom i islam man kan fylle med denne kulturen. Badia beskriver balansen mellom den pakistanske og den muslimske identiteten med rommet sitt som metafor:

Haaris det var noe jeg tenkte angående kultur...om hvor mye pakistaner jeg er og hvor mye muslim jeg er.

Det er bare et eksempel jeg fikk lyst til å ta med når det gjelder kultur. I rommet mitt kan du se en svær, tung paranda³⁷ henge på veggen, du kan se en liten madani³⁸ ligge på rommet mitt, du kan se typisk pakistansk vase med speil og pynt. videre kan du se en choryan³⁹ beholder med masse choryan i (fra pakistan). Ser vi videre på den islamske delen av rommet...henger det 2 bilder av Kabaen + ayat ul Korsi!⁴⁰

Det første jeg har nevnt har ingen ting med islam og gjør men for meg har det stor verdig, og alle de tingene jeg har nevnt er der bevisst..Jeg vil at rommet mitt skal se pakistansk ut, men du finner ingen menneskelig bilder hengende på vegger. Jeg ser da rommet mitt som både Islamsk og veldig pakistansk som også er med på å skape min identitet.

Hver gang jeg er i pakistan kjøper jeg typiske pakistanske ting fordi jeg liker pakistansk kultur. Jeg har hatt norske venninder på besøk og har vist frem rommet mitt veldig stolt og de har blitt veldig imponert. Du ser tydlige trekk av islam både på rommet mitt og i hele vårt hus..muslimske bilder som kalligrafi, muslimsk teppe/bilde med ayat fra Qoran ul Karim⁴¹ osv....hva med mosalla⁴²???

---

³⁷ tradisjonell hårpynt fra provinsen punjab

³⁸ Enkel innretning til å lage smør og kefir av melk, som regel er det dekorert med masse stæsj og dermed egner de seg som pyntegenstand

³⁹ choryan er armbånd laget av glass i forskjellige farger og er dekorert med glitter og annet stæsj

⁴⁰ bilde av mekka + Koranens såkalte tronvers (vers 255, sure 2)

⁴¹ sura fra den ærverdige Koranen

⁴² bønnneteppe

Hensikten med å fortelle det er at vi har en kultur som vi kan være veldig veldig stolt over!!!
(selfølgelig så lenge det ikke kolliderer med islam!!!
Livet mitt er svært avhengig av mitt pakistanske kulturen i tillegg til Islam!
Håper du forstod hva jeg mente 😊

(Deler av pakistansk kultur er noe DRITT, september 2001)

Det pakistanske er noe positivt så lenge det utfoldes innen islamske rammer og de to
behøver ikke være motsetninger. Som en reaksjon på Haaris utspill åpner Badia
tråden *Pakistans rikelige kultur*:

Siden det i det siste har vært masse kritikk rundt ”pakistansk kultur er *****” vil jeg åpne en
tråd hvor vi kan komme med alt det positive pakistansk kultur har, og som IKKE kolliderer med
islam!

La oss ramse litt opp her
Jeg begynner med en ting

MAT 😊

Kom igjen folkens

 Pakistan Zindaabad ⁴³

(Pakistans rikelige kultur. September 2001)

I de følgende postene nevnes mat, klær, poesi, håndverk og litt nølende litteratur. Den
pakistanske kulturen siles gjennom islam og det som kommer gjennom maskene er
kulturelle artefakter fra den ekspressive delen av kulturbegrepet. At den pakistanske
kulturen må utsettes for en siling som dette, kan vi kanskje forstå dit hen at pakistansk
kultur utgjør det tolkningsskjemaet som er hjemstedsprovins fra fødselen og
barndommen av som siden utfordres av andre tolkningsskjemaer.

Men om den ekspressive kulturen er under stadige vurderinger er det tydelig at
trekk ved den konsensuelle kulturen betraktes som positive verdier som det knyttes
mye identitet til. Familiebåndene er som vi så i tråden om bryllup av stor betydning.
Den pakistanske familie- og kollektivorienteringen settes ofte opp som positiv motpol
til den vestlige individualismen. Men det er ikke entydig; det er gjerne som svar på
enkeltpersoners frustrasjon at temaet artikuleres, som her:

Raid:

---

⁴³ Leve Pakistan

Pakistansk kultur...

Rar kultur, samholdet tærer på privatlivet...

Får seriøst lyst på egen leilighet, frihet og fred fra den pakistanske familie...

Noen andre her som er møkka lei pakistansk mentalitet, kultur og det fredsforstyrrende samholdet...

Han får bare samtykke fra en annen. De andre er raskt på pletten med å snu opp ned på Raids argumenter:

Pakeeza:

Husk ikke se alt det negativet hos den pakistanske kulturen grit at du kanskje føler at u ikke har privat liv men dte er bare fordi menneksene som ikke lar dge få privat liv bryr seg om deg. bare se i dne paksitanskie kulturen lærer vi fra da vi er småe å respektere de eldre og det er en kjempe fin ting vi har i kulturen vår tenk på all den gode maten du og tenk på alle som bryr seg om deg..... Jeg mener at den paksitanske kulturen er kjempe fin og er kjempe fornøyd med det og trur at jg aldri kommer til å bli lei av den 😊😊😊😊😊;

Du har lyst på en leilighet nu og vil ha frihet men når du skaffer deg leilighet og får for frihet kommer du til savne alt det der da er dte ingen som kan lage god mat til deg faren kan ikke tulle med deg på den måten har gjorde når du var hjemme. Du har ingen som spør deg hvor du skal når du skal komme hjem igjen. Og da er det ingen mor som er oppe hele natten til klokka 02:00 for vente på sønnen sin du har ingen søske du kan tulle med som kan kannskje plage deg når du er i dårlig humor og få deg i godt humør igjen..... Og det er ikke bare du om kommer til miste alt dette her...men hvis du flytter ut vil en far savne sønnen sin og moren vil bli kjempe lei seg og savner sønnen sin hele tiden og søskene vil savne å plage broren sin.....så tenk igjen på det du har skrevet...jeg anbefaler dge det 😊😊😊😊😊); 😊:

Det Raid påpeker som invaderende ser Pakeeza som positive tegn på omsorg. Hun understreker også ansvaret han har for de andres følelsesliv; de vil bli lei seg om han flytter fra dem, familien vil bli svekket uten ham.

Raid:

Jeg er på en måte lei det det pakistanske nå, individualitet er noe jeg liker, men det er ikke noe som er vanlig blant pakistanere ser det ut til...Jeg har et riktig poeng ikke sant?

Pakistanere er folk som liker samhold, det er veldig positivt, men noen klarer det ikke (jeg)... [...]

jeg er enig med deg, jeg liker kulturen jeg også, men jeg er av en eller annen grunn en som liker privatliv, og jeg ser at det ikke er så vanlig i pakistanske hjem...jeg elsker pakistan og kultur og familie, ikke misforstå meg, men det er bare det at jeg vil utforske litt, få utfolda meg i priten som det heter...

men gode poeng det du her skriver...respekt til det...

(I: pakistansk kultur...desember 2004)

Han tar til seg de andres perspektiver. Det er ikke lengre den pakistanske kulturen som er problemet, det er han som er annerledes. Han passer ikke inn i den. Den

norske kulturens individorientering nevnes ikke som mulig påvirkning, han er bare *av en eller annen grunn* en som liker privatliv. Til tross for at det er bred enighet om at den pakistanske kollektivismen er positiv forteller flere om perioder med ønsker om selvstendighet og privatliv seint i tenårene. Det beskrives det som å være *lei av den pakistanske kulturen*. I en diskusjon om hvorfor folk ønsker å flytte hjemmefra skriver Naeemah:

Vel, var j atten en gang jeg og 😊 Husker jeg fikk sånn intenst lyst til å flytte hjemmefra den gangen. Plutselig folte jeg meg ikke trygg lenger hjemme, og syns alt var så forferdelig rundt meg.

Rart det var saann da, men heldigvis kom jeg meg fort over den tankegangen. Er kjempe taknemlig til Allah swt at jeg ikke gikk i fotspor av norveg-jinnene⁴⁴. Foler meg godt naar jeg er hjemme naa, og kjempetrygg naar jeg ser fjeset av min mor 😊

”BORTE ER BRA, MEN HUSK HJEMME ER ALLTID BEST” 😊

(Flytte hjemmefra? Mai 2004)

Hun knytter det å bryte opp fra hjemmet til nordmenn. Hun overvant lysten til å gjøre som nordmennene og kan nå kategorisk slå fast at *hjemme alltid er best*. Badia forklarer sin vei ut av kultur-trøttheten slik:

Salam...var veldig lei jeg også, men har lært nå at vi ikke har så verst kultur egentlig 😊 For tiden trives jeg kjempe som en pakistaner 🇵🇰 Pakistan zindabad...[...]

Tidligere var jeg mye enig i at pakistansk kultur er sånn sånn og sånn, men jeg må si at det er ikke kun pakistansk kultur som er slik. Arabisk, somalisk, tyrkisk, marrokansk etc kultur er ikke noe bedre. Jeg har sett religiøse marrokanere som håndhilser det motsatte kjønnnet (altså marrokanere i mellom) Kan ikke huske at jeg har håndhilst pakistanske uncle ji. Håndhilse fenomen er ganske utbredt blant arabere.

[...]Det blir kjempe feil å kritisere den pakistanske kulturen, men om man kritiserer kultur, tradisjoner osv generelt er det mer forståelig. Jeg har i de siste årene blitt godt kjent med folk fra andre muslimske kulturer, og har aldri før hatt så mye respekt for pakistanre enn nå! Jeg er kjempe glad for at jeg er pakistaner, for i alle folkeslag finnes det noe dumt og noe bra. Vi pakistanere duger til masse. Det er masse positive sider ved oss.

(Flytte hjemmefra? mai 2004)

I komparasjon med andre kulturer som viser seg å ikke være noe bedre enn hennes egen gjenfinner hun den pakistanske identiteten. Attenårsalderen som Naeemah peker ut som tidspunkt for denne perioden er nettopp myndighetsalderen. På dette

---

44 norske troll/ånder. Jinn er et åndevesen i pakistansk folktro.

tidspunktet flytter mange av deres etnisk norske jevnaldrende hjemmefra og frigjøres mer eller mindre fra foreldrenes kontroll. I den pakistanske kulturen finnes det ikke noe tilsvarende frigjøringstidspunkt – et individ er alltid innvevd i kollektivet og svarer aldri bare for seg selv (Bredal 2006:274). Det er ikke underlig at 18-årsalderen er tidspunkt der de to tolkningsskjemaene kommer i klar konflikt og den pakistanske identiteten er under press. De eldre rapporterer som vi ser å ha kommet ut av det og omtaler det som en fase.

Så langt har jeg vist hvordan indre prosesser som kultur og familieband knytter forumistene til den pakistanske identiteten. Men som jeg viste i drøftelsen av norsk identitet påpekes deres pakistanskhet også stadig vekk utenfra, som ikke-norskhet. Både indre og ytre mekanismer spiller inn i identitetsarbeidet. Det blir tydelig at nasjonal og etnisk identitet er en dialog mellom ytre tilskrivning og indre identifikasjon. På den ene siden dras mot det pakistanske gjennom tilknytning til familie og kultur. På den andre dyttes de mot det gjennom definering som *utlending* i norske miljøer.

Om verken den norske eller den pakistanske identiteten er noe de selv har indre kontroll over tilknytningen og tilskrivningen til, skal vi i det videre se at den muslimske identiteten har en annen karakter.

6.3 Muslimsk identitet

Sosialantropologen Christine Jacobsen hevder i sin bok *Tilhørighetens mange former* at muslimsk identitet ikke er noe statisk, men en kontinuerlig tilblivelsesprosess. Det handler mer om å bli muslim enn å være muslim. Hun deler det religiøse identitetsarbeidet som framtrer i hennes materiale inn tre tendenser: *den etniske, den privatiserte og den nypraktiserende*.

I den første tendensen framtrer muslimsk identitet først og fremst som et aspekt ved den etniske og kulturelle identiteten og en selvfølgelig del av livet man tar med seg fra barndommen og inn i det voksne livet. Den er noe som er knyttet til familie og tradisjoner. Den religiøse identiteten kan ha stor følelsesmessig betydning, men den kan også først og fremst ha karakter av en identifikasjon med og bort fra andre.

Den andre tendensen knytter hun til privatisering og individualisering av religiøsitet. Religion er her et indre anliggende og har plass i et privat rom løsrevet fra

familie og etnisk gruppe. Den er et personlig valg den enkelte må ta. Den religiøse plikten har mindre betydning, det er viktigere hvordan *jeg* forstår religionen. I denne sammenhengen kan den muslimske identiteten ha mest symbolsk betydning, men den kan også danne basis for personlig religiøs praksis.

Den tredje tendensen beskriver hun som *fremveksten av en ny, norsk-muslimsk subjektposisjon som grunnlag for livsstil og kollektiv identitet*. (Jacobsen 2002:81). Denne tendensen er tydelig i de muslimske ungdomsorganisasjonene Jacobsen har undersøkt. Her distanserer de unge seg fra foreldrenes tradisjoner og vender seg mot det de kaller ”den egentlige islam”. Også her finnes det trekk av individualisering, men viktigere er islam som et grunnlag som skal prege alle aspekter av hverdagen og ikke reduseres til den private sfære. Den er grunnlag for ny praksis og revitaliserer gamle. Jacobsen mener denne siste tendensen framstår som en form for identitetspolitikk knyttet til håndtering av det å være muslim i den norske konteksten. (Jacobsen 2002:80f).

Alle disse tendensene finnes på nettsiden, men det er helt klart den tredje tendensen – nypraktiserende, som er styrende og dominerende for samhandlingen på nettsiden. En personlig oppfattelse av et tema vil aldri kunne få gjennomslag i en diskusjon dersom den konfronteres med tekster fra ”den egentlige islam”. Men å dermed gjøre alle til representanter for denne tendensen vil være å generalisere. Det er særlig blant de eldste denne formen for religiøst identitetsarbeid er dominerende. De nypraktiserende på den norsk-pakistanske nettsiden vil alltid gjøre religiøse overveielser for å løse et presentert problem. I denne sammenhengen fungerer nettsiden som et verktøy eller en ressurs til å diskutere problemer og utfordringer og mer prinsipielle religiøse problemer. Mange av de mest beleste benytter seg også av en rekke internasjonale muslimske nettsider og annen litteratur der de selv er usikre. Kvaliteten av disse kildene er også ofte under diskusjon. De slår seg ikke lett til ro med et svar; informasjonen må komme fra en kredibel kilde og gi mening for dem for at de skal kunne godta den.

Denne nypraktiserende tilnærmingen til islam gjennomsyrrer riktignok ikke hele forumet:

Maisah:

Hei 🙋

Det har vært mye snakk om at det har blitt kjedelig med alle seriøse innlegg..

derfor for vi unge brukere..så har vi useriøs gap-shap PÅ ET sted..sånn at ingen andre blir irritert...her kan vi snakke om seriøse temaer..!

De som ikke liker useriøs gap-shap—kan la vær å komme her ..Ikke frekt ment 😊

også har det vært mye snakk om at vi øddlegger alle andre trådene..så hvis vi har et sted der vi kan snakke ..så kommer vi ikke til å øddlegge andre tråder(HÅPER IKKE DENNE BLIR LÅST) 😊

Enjoy... 😊

Towadi apni paki 😊😊⁴⁵

(I: Useriøs Gap-Shap August 2004)

Denne tråden har vokst til å bli den mest omfattende på nettsiden med over 2400 innlegg. Her diskuterer de unge brukerne alt mulig fra hverdagslige ting som skole og media, men også mer seriøse diskusjoner om hypotetiske og reelle problemer. Det interessante med diskusjonene her er at islam som tema er nesten fraværende. Med unntak av urduinnslagene er det lite som skiller kommunikasjonen på *Useriøs Gap-Shap* fra den man kan lese på andre norske tenåringssider. Kommunikasjonene preges tydelig av slang, symboler og forkortelser som ellers er vanlig i synkrone kanaler. Det normative aspektet som alltid er tilstedeværende på resten av nettsiden finnes ikke her. Om noen ikke liker Bollywood-filmer her er det et personlig spørsmål om smak, ikke en konsekvens av religiøse overveielser. *Useriøs Gap-Shap* er nærmest en egen finitt meningsprovins som tydelig kontrasterer og synliggjør betydningen av muslimsk identitetsarbeid på resten av forumet.

Det interessante er at de som deltar på denne siden ofte også er med i de ”seriøse” debattene, men da etter forumets vanlige etikette; blant annet krav til saklighet og mer normalisert språkbruk og da med den muslimske orienteringen som ellers er kjennetegnende for nettsidens tolkningsskjema.

Dette kan tyde på at selv om mange av brukerne selv ikke har internert den nypraktiserende måten å bli muslim på ser de på den som en rett og ønskelig vei å gå, som et ideal. Det er helt umulig å utifra det materialet som finnes på nettsiden å få en oversikt over hvor mange av brukerne som ber fem ganger om dagen, som gjør hijab og overholder hygienelover. Men man kan fastslå at det er konsensus at alle disse tingene er ønskede idealer som det uimotsagt kan oppfordres til. Den nypraktiserendes

---

⁴⁵Deres egen pakkis

holdning til islam er den som ser ut til å peke framover i det miljøet som finnes på den norsk-pakistanske nettsiden. *Useriøs Gap-shap* tydeliggjør kompleksiteten i enkeltmenneskets identitetsarbeid. Kanskje kan man være etnisk muslim med foreldrene, privatisert med jevnaldrende venner, men nypraktiserende i en debatt i forumet. Som identiteten skifter med situasjon og omgivelser (Oring 1986:28) gjør også tolkningen av virkeligheten det. Den delte kunnskapen som mennesket i følge Niedemüller bruker som essens i sin livsverden (Hodne 2002:18) er ikke statisk, men skifter i ulike situasjoner og ulike miljøer – eller, om du vil: i ulike finitte meningsprovinser.

At alder spiller en rolle for det muslimske identitetsarbeidet kommer også til uttrykk gjennom at flere av de eldre forteller om en omvending i slutten av tenårene. Obaid gir en beskrivelse av utviklingen i sin muslimske identitet som er like personlig som den er typisk:

Salaam!

Lærte å lese Koran osv. på moskeen, men der jeg lærte jeg ikke å "tenke i islamske baner". Følte at man bare fikk beskjed om å lese, men ble ikke forklart hva det var vi leste.....visste faktisk ikke at Koranen sa noe om hvordan man skulle leve, og oppføre seg ovenfor andre og ovenfor samfunnet før jeg var ca.9-10 år gammel. Trodde faktisk at det å lese Koranen var noe man gjorde fordi det var tradisjon....visste ikke at man også kunne reflektere over innholdet.

Akkurat slik var det med urdu-undervisningen, som også foregikk i moskeen. Resultatet av det er at jeg er analfabet når det gjelder urdu. Moske-undervisningen gjorde at jeg fikk et bilde av Islam blandet med den pakistanske kulturen. Dette førte til at jeg ubevisst distanserte meg mot Islam.

Jeg hadde en "personlig jahilia⁴⁶-periode" inntil 11.september 2001. Før det trodde jeg at alt ved den pakistanske kulturen var en del av Islam. Etter 11.september begynte en norsk, ikke-muslimsk gutt i klassen min om å spørre om Islam, og jeg oppdaget at jeg faktisk ikke hadde noen gode svar til ham. Dette førte til at jeg oppsøkte mer kunnskap om Islam, mesteparten på Internett. Når han så spurte om noe nytt (gutten i klassen), måtte jeg tenke og lete etter svar. Det fortsatte slik, og jeg fikk et nytt bilde av Islam. Et Islam som på noen områder skilte seg fra det jeg tidligere oppfattet som en del av Islam, nemlig kulturen jeg var oppdratt i.

Det kan virke som om jeg ikke lærte så mye av foreldrene mine, men jeg må understreke at selve grunnlaget for troen ikke hadde vært der uten foreldrene mine. Det som gjorde at jeg følte meg som muslim, var foreldrene mine. Selv om jeg hadde noen misoppfatninger om Islam.

(I: Husker du hvor du lærte om islam? Juni 2003)

Den norske konteksten de unge muslimene lever i krever at de stadig forsvare

---

⁴⁶ dum, uintelligent

og redegjør for sin tro. De oppdager at de mangler kunnskap og går selv til litteratur og ressurssteder for å lære mer om islam. I denne prosessen opplever de ofte at tradisjon og kultur som praktiseres hjemme ikke har grunnlag i islam. Den samme tendensen kommer til syne i en diskusjon i forumet om forskjellen på å være muslim i Norge og å være det i Pakistan:

Da'wud:

[...] De i pakistan tar alt for gitt, greit at islam er lettere tilgjengelig der, med at man har masjid på hver "chappa" og at man hører azan ⁴⁷ og blir obs på at det bønnetid nå og at hele pakistan blir snudd på hodet i ramadan, når det gjelder masjid's, bazar og dagliglivet, for alle gjør nøyaktig det samme som deg, og føler deg ikke alene, men jeg vil påstå at de i pakistan vet mye mindre om islam fordi de aldri blir spurt om det, eller at islam aldri blir sett på med kritiske øyne slik vi opplever det her, og vi må hele tiden forsvare oss og forklare oss etc... Bare tenk på 11/9, muslimer blir spurt om vi var for eller imot Osama, ble, noe de i pakistan aldri opplevde....

Jeg vil si at jeg er blir/er en bedre muslim her enn det jeg ville kanskje vært i pakistan. Jeg er iallefall mer opplyst 😊

Men som jeg pleier å si, hjertet mitt er i pakistan...

Badia:

hmm er enig med Da'wud her...

Jeg tenker også ofte at om jeg hadde vært i Pakistan ville jeg kanskje ikke vært så obs på Islam..kanskje det var en av grunnene til at jeg ble født i Norge...Allah knows best 🇵🇰

For eksempel når det gjelder mat..i pakistan kjøper de alt de får i ute, uten å tenke på om det er halal⁴⁸ kjøtt eller ikke...faktisk så er ikke kjøtte alltid halal slik de slakter i Pakistan...De banner og jeg veit ikke hva annet når de slakter et dyr...

For eksempel da jeg dro til Pakistan første gang etter at jeg hadde begynt med å gjøre hijab⁴⁹...skjønnte de ikke hele konseptet..ifølge dem trengte jeg ikke å gjøre hijab foran fetterne (siden woh to apne hi the⁵⁰), og at det var nok å ha en dupatta⁵¹ på hue gjerne gjennomsiktig...

Men kanskje man skal vokse opp i Norge, og bli bevisst på sine muslimske identitet, deretter flytte til et muslimsk land 😊

Ibthaj:

Badia, I agree with u 😊

⁴⁷ moske på hvert hjørne og at man hører bønnerop

⁴⁸ tillatt (I denne sammenhengen: tilberedt etter islamske forskrifter)

⁴⁹ Ordet refererer gjerne til hodeplagget som dekker kvinnens hår og bryst, men her snakker de om å gjøre hijab, det er som Christine Jacobsen også viser knytter til en måte å være på. (se Jacobsen 2002:172f).

⁵⁰ de var våre egne

⁵¹ tradisjonelt sjal/skjerf

Det er utrolig mange "misoppfatninger" og "egentolkninger" av Islam i Pakistan, noe som egentlig merkes her i Norge også, blant pakistanske muslimer. Men flere og flere av oss har faktisk begynt å stille oss litt på siden og oppdage den virkelige Islam!., kjernen altså.

Jeg mener at det er en grunn til at Allah har gjort det slik at nettopp jeg og alle dere er i Norge!, vi er her som formidlere av Allahs deen, på den måten Mohammad(saw) har forklart oss. Dermed er det ikke uten grunn vi "havnet" her!. Vi er litt ekstra privilegert. [...]

(I:Hvor er det lett å praktisere islam? Oktober 2001)

Her ser vi tydelig Jacobsens skille mellom etniske og nypraktiserende muslimer. Muslimene i Pakistan slik de fremstilles her er muslimer i kraft av å være født som det. De gjør ikke religiøse anstrengelser eller refleksjoner utover det som finnes i rammene av kulturen. Majoritetsmuslimer har plausibilitetsstruktur til sitt tolkningsskjema fra alle hold i samfunnet. De blir ikke spurt om noe og ikke kritisert, de behøver dermed ikke å reflektere og det gjør det lett å være en dårlig muslim. Muslimer i minoritet gjøres motsatt stadig oppmerksom på at verden kan tolkes på ulike måter - de konfronteres stadig med alternative tolkningskjemaer. Uten en massiv plausibilitetsstruktur tvinges de til å reflektere over sin livsverden og kan ikke ta de kollektive tolkningene for gitt. Minoritetssituasjonen blir dermed en fordel for den som ønsker å være en god muslim. Minoritetssituasjonen viser kulturen som relativ og gjør dermed det viktige skillet mellom kultur og religion mulig å opprettholde. Den gjør det usynlige synlig og dermed krever refleksjon og søken etter svar. "Det er en grunn til at Allah har gjort det slik at nettopp jeg og alle dere er i Norge!", skriver Ibthaj i sitatet ovenfor. Det å bli plassert i minoritet har gjort dem til nypraktiserende muslimer som leter etter den rette veien, det har gitt dem en mulighet de ellers ikke ville ha hatt. Det jeg tidligere presenterte som en truende krise i livsverden snus her til en unik ressurs; den blir meningsfull. Ikke bare for deres egens frelses skyld, men for en revitalisering av islam slik Profeten ønsket den.

Europeisk islam

Denne orienteringen mot islam er ikke særegen for brukerne av denne nettsiden. Over hele Europa ses det en vending mot religion i andre- og tredjegerasjons europeiske muslimer. Denne kan ta ulike former som ekstremisme, tradisjonisme, tilpasning til vestlig livsførsel eller som vi har sett på nettsiden; en vending bort fra tradisjonene og til tekstene og *sann* islam. At vi finner styrket religiøs identitet der vi kunne forventet sekularisering forklarer statsviter Peter Mandaville som en respons på den sosiale

eksklusjonen og mangelen på medlemskap de unge muslimene opplever i Europa. De blir stadig minnet på sin annerledeshet og selv de sekulariserte blir identifisert som muslimer og annerledesgjort. Mandaville ser omfavnelsen av islam som en sosial protest og som en måte å selv differensiere seg fra majoriteten på (Mandaville 2002:219ff).

Den norsk-pakistanske nettsidens Islam er også gjenkjennelig i kulturhistoriker Safinaz-Amal Nagiubs betraktninger. Hun påpeker at det at religion i vesten er en privatsak gir de unge muslimene frihet i organisering og praktisering av sin tro. Gamle tradisjoner forsvinner og nye, mer boklige former for islam utvikles. De unge velutdannede muslimene forfekter retten til selv å tolke. Naguib mener denne formen for islam, til tross for sin minoritetsstatus, vil få betydning for hele den muslimske verden. Hun nevner også internett som viktig redskap for utviklingen av nye former for religiøs identitet (Naguib 2002:358ff).

6.4 Oppsummering:

Ved å drøfte hvordan henholdsvis norsk, pakistansk og muslimsk identitet diskuteres og leves i forumet på tvers av trådene har jeg belyst disse fra ulike vinkler og fått innblikk i identitetsarbeidet som foregår på nettsiden. Det blir tydelig at identitet ikke bare er en indre prosess, men også en ytre tilskrivelse. Selv om de fleste omtaler seg som norske, er fortrolige med det vi forbinder med norsk nasjonalkultur, er født i Norge og snakker norsk, får de ikke plausibilitetsstruktur for sin norskhet. Derimot opplever de å bli sett på som pakistanere, som ikke-norske. Norskheten deres diskuteres sjeldent direkte i forumet slik pakistansk identitet og kultur gjør. Der de opplever seg som fremmede for foreldrenes pakistanske kultur begrunnes forskjellen i Islam, ikke som norskhet. Når Raid ønsker individualistisk utfoldelse forklares dette enten som en fase han går igjennom eller som særheter ved hans personlighet, ikke som et utslag av norsk individualisme.

De gjør krav på en norsk identitet, men er ikke spesielt opptatt av å fylle den med mening. Den pakistanske identiteten er derimot under stadig forhandling, både kollektivt og individuelt. Jeg har vist at den er en kilde til stolthet, identitet og samhold men også et problem fordi den tilslører og forvrenger islam. Å skille kultur fra religion for å balansere den pakistanske identiteten opp mot den muslimske er et stadig pågående prosjekt på nettsiden. At en ungdomsgenerasjon med etterkommere

av innvandrere forholder seg kritisk til foreldrenes virkelighetstolkning er ingen overraskelse. Men i dette tilfellet vanskeliggjøres kritikken av de sterke familiebandene og kollektivismen i den pakistanske kulturen. Ved å velge seg islam som redskap til kulturell endring kommer kritikken innenfra, for islam er allerede akseptert som verdifull i miljøet og får kanskje lettere aksept (Jacobsen 2002:221).

Nasjonale identiteter blir tvetydige for minoritetsmedlemmer, den indre identifiseringen samsvarer ikke alltid med den ytre. En religiøs identitet derimot defineres innenfra, den har de selv en viss kontroll over. Ved å først og fremst leve en muslimsk identitet får identitetsarbeidet på nettsiden karakter av en søken etter kunnskap og etterstrebelser etter rett praksis, og dermed blir minoritetssituasjonens utfordringer en meningsfull ressurs. Den gir brukerne en unik mulighet til å rendyrke et muslimsk tolkningsskjema rensket for uislamsk tradisjon og kultur.

Avslutning

7 Oppsummering og konklusjoner

Utgangspunktet for denne oppgaven var en problemstilling fundert i Alfred Schutz livsverdenbegrep og teori om multiple virkeligheter og hjemstedsprovins. Før jeg drøfter denne problemstillingen konkluderende vil jeg gi først diskutere kilden, metoden og gi en oppsummering av oppgavens analyser.

Om kilden

Innledningsvis skrev jeg at jeg ønsket at oppgaven i tillegg til å behandle problemstillingen hadde som målsetting å utforske nettfellesskapet som kilde. Jeg har drøftet utviklingen av nettfellesskap og humanistisk internettforskning, etiske betraktninger og kildekritikk. Empiri fra et nettfellesskap blir ikke til ved et møte mellom et individ og en forsker, men i et møte mellom et individ og et kollektiv. Kunnskap om dette kollektivet er dermed en forutsetning for analyse av materialet. Som kildekritisk utgangspunkt utarbeidet jeg en liste med fem spørsmål jeg mener man bør ha besvart for å kunne håndtere kilden fruktbart. Disse dreide seg om limet i gruppa, identitetsfellesskapets tetthet, rådende sjargong, grad av anonymitet og eventuelle tredje nærværende. Ved å reflektere over disse spørsmålene får vi kunnskap om forutsetningene for materialets tilblivelse. Vi får vite hva som former stoffet og dermed hva det kan besvare og hva det kanskje ikke kan besvare.

Materialet jeg har hentet fra den norskpakistanske nettsidens forum har vært svært godt egnet til å fortelle om gruppas identitetsarbeid. Det har latt meg følge individets vurderinger og identitetsprosesser i brytning med kollektivet, og motsatt; den kollektive identitetsbyggingen i møte med individet. Materialet har latt oss se hva som samler og hva som splitter identitetsfellesskapet inne på nettsiden.

Dette fellesskapet finnes bare inne på denne nettsiden, i en finitt meningsprovins der elementer som har stor betydning for identitetsarbeidet deres i hverdagsvirkeligheten er parentessatt. Inne på nettsiden er de ikke i minoritet, de har ikke kropper, foreldrene er ikke tilstede og deres handlinger får lite eller ingen

konsekvenser i andre finitte meningsprovinser. Nettsiden gir et eget rom med egne forutsetninger og egne muligheter for meningsbrytning og identitetsarbeid. Vi kan ikke anta at det nettsiden forteller om gruppas tankegang leveres på samme måte i de andre virkelighetene de lever (i), men vi vet at dette er verdier og tenkemåter som er viktige nok for dem til at de engasjerer seg og bruker tid og ressurser på å delta i et nettfellesskap som samler seg om dem. Viktig nok til å skape og leve i et eget rom med helt særegne betingelser og muligheter både for dem, og for den heldige kulturhistorikeren som måtte finne veien dit.

Om metoden

Anne Eriksen skriver i en introduksjonsbok om folkloristikk at etter hvert som ulike kildetyper har blitt tatt i bruk i faget fører fagets empirinærhet til at *de fleste folkloristiske undersøkelser i dag er basert på en empiri som virker sterkt førende på analyse og teoribruk[...]* (Eriksen 1999:172). Denne oppgaven er ikke noe unntak i så måte. Ved å velge en kilde som har blitt lite studert, til å besvare en problemstilling på den komplekse feltet andregenerasjonsidentitet, har jeg måtte søke til ulike hold etter analytiske og metodiske redskaper.

I Schutz begrep finitt meningsprovins fant jeg redskap til å se nettsiden som skilt ut fra hverdagen, men samtidig integrert i livsverden. Selv om vi kan betegne frakobla og tilkobla liv som ulike virkeligheter er det kontinuitet mellom dem – de er en persons ulike innfallsvinkler til å forstå verden. Schutz teorier ga også redskap til å beskrive norsk-pakistaneres identitetsarbeid som en forhandling mellom to meningsprovinser som begge hevder å utelukke tvil og dermed konkurrerer om status som hjemstedsprovinser. Fenomenologiens understreking av det kollektives grunnleggende betydning for menneskets eksistens ga teoretisk bakgrunn for å utvikle begrepene spalter og vier. Dette var begreper som var nyttige i næranalysene for å forstå dynamikken i det kollektive identitetsarbeidet. Jeg tok i bruk dobbel hermeneutikk for å klargjøre fagets og informantenes bruk av begrepene kultur og religion. Kombinert med hermeneutisk kontekstualisering og del/helhet-blikk ga denne metodesammensetningen et fruktbart utgangspunkt for å analysere materialet og drøfte problemstillingen.

Om analysen

Analysedelen innledet med en redegjørelse for bruken av begrepene *kultur* og *religion* i materialet mitt. Her viste det seg at der kulturhistorikeren ser religion som en underkategori av kultur, er nettsidebrukerne svært opptatt av å skille disse to, og ser dem som helt ulike fenomener. Det kommer også fram at å godta islamsk tenking som trumf er premiss for meningsfull samhandling på nettsiden.

Videre gjorde jeg to nedslag i materialet. For å forstå den pågående kollektive identitetsprosessen som utspiller seg i diskusjonene bruker jeg begreper som intersubjektivitet, *vier* og spalter. Gruppa spaltes når a) den grunnleggende premissen for samhandling ignoreres, altså at det er enighet om hva som er islamsk, men noen likevel insisterer på det motsatt slik vi så i diskusjonen mellom Aida og Badia om bryllupstradisjoner, eller b) når intersubjektiviteten brytes ved at det blir tydelig at virkeligheten defineres ulikt som vi så i diskusjonen om *jenter og ekteskap*. I begge de analyserte trådene oppsto det spalter mellom nettsidebrukerne og det pakistanske miljøet for øvrig. I det første tilfellet, *jenter og ekteskap* ble dette brukt som et redskap til å overvinne spalten og gjeninnføre *viet*. I det andre tilfellet var denne spalten implisitt utgangspunkt for diskusjonen. Når spalten vendes ut av gruppa styrkes *viet* inne å forumet, i kontrast til andre framstår igjen intersubjektiviteten som sterk.

I kapittel 6 angrep jeg materialet på tvers av trådene for å se på ulike betydninger av norsk, pakistansk og muslimsk identitet på forumet. Ved å se hvordan de snakker om disse kategoriene i ulike sammenhenger fikk jeg se mange fasetter. Den norske identiteten er på et indre plan selvfølgelig og uunngåelig for dem; de er oppvokst i Norge, snakker og kanskje tenker på norsk, har levd i norsk skolehverdag og beveger seg naturlig i norske omgivelser. Men utenifra påpekes stadig annerledesheten deres, og i de sjeldne omtalene av norsk kultur stiller de seg utenfor som betraktere. De tar til seg en tvetydig nasjonal identitet der de på samme tid omtaler seg selv som nordmenn og *utlendinger*. Den pakistanske identiteten er mindre tvetydig da den på sett og vis utgjør rammene om nettfellesskapet. Det er ikke dermed sagt at den ikke inneholder en viss ambivalens, for også den stiller de seg utenfor i den pågående prosessen med å avdekke og renske ut *hedenske* og uislamske elementer. Skillet mellom ekspressiv og konsensuell kultur viste seg å være nyttig i drøftelsen av pakistansk identitet i forumet; å kritisere den pakistanske ekspressive

kulturen var konsensuelt, mens å kritisere den konsensuelle pakistanske kulturen fungerte marginaliserende, det ble omtalt som noe man gjorde i en kort fase av ungdomstida. Det dominerende muslimske identitetsarbeidet i materialet definerte jeg med Jacobsens termer som nypraktiserende. Flere av de eldste omtaler en religiøs nyorientering sent i tenårene og begrunner den i minoritetssituasjonen – å stadig konfronteres med en annen kultur gjør det mulig for dem å *stille seg litt på siden* og se det nødvendige skillet mellom religion og kultur.

Svar på problemstillingen

Jeg funderte problemstillingen min i to teoretiske utgangspunkt. Det første var teorien om at når to finitte meningsprovinser konkurrerer om status som hjemstedsprovins vil det føre til en eller annen form for krise i livsverden. Det andre utgangspunktet var at identitet og livsverden er to parallelle prosesser. Å styre unna en krise i livsverden som den skisserte kan da betraktes som et identitetsarbeid og problemstillingen min var: *Hvordan kommer dette identitetsarbeidet til uttrykk på nettsiden?*

For å ta det korte svaret først: Det kommer til uttrykk ved en søken etter, og utprøving av religiøst begrunnede vurderinger, verdier og levereregler framfor kulturelle.

Norsk-pakistanerne på forumet har vokst opp i en verden der (minst) to tolkninger av virkeligheten har status som den *virkelige virkeligheten*. Både virkelighetstolkningen i det pakistanske hjemmet og i det norske samfunnet har bred plausibilitetsstruktur og begge setter de tvil i parentes. Det er imidlertid bare plass til en slik som hjemstedsprovins. Dermed slipper tvilen ut av parentesene og begge tolkningsskjemaene framstår som uegnet som basis for hjemstedsprovins. Kultur framstår som relativ, uautentisk og ustabil og identiteten kan ikke fullt ut konstitueres i noe slikt. Utifra materialet jeg har drøftet i oppgaven kan vi lokalisere en slik prosess til siste halvdel av tenårene. Både den forbigående *kulturtrøttheten* som ble omtalt i kapittelet om pakistansk identitet og den religiøse reorienteringen ble av flere knyttet til denne alderen. For når tvilen er sådd i disse meningsprovinsene starter en søken etter en annen virkelighetstolkning der tvilen igjen kan parentessettes. For ungdommene på nettsiden er islam et slikt sted. Islam har rom i begge virkeligheter: Den finnes som en viktig verdi også i foreldrenes virkelighet, så å orientere seg mot

dette representerer ikke noe direkte brudd. Samtidig gir den norske stat rom til, og tilrettelegger på ulike måter for religiøs utfoldelse i minoriteter (Leirvik 2005:2f).

Det kan også se ut som om 11. september har fungert som en slags katalysator ved at majoritetsbefolkningen har blitt mer opptatt av og kanskje mer kritisk til islam enn før og de unge muslimene har måttet reflektere over og søke kunnskap om sin religion og i den prosessen blitt opptatt av diskrepansen mellom pakistansk tradisjonell religionsutfoldelse og Islam slik den finnes i Tekstene. Gjennom møtene med norsk islam-skepsis blir de paradoksalt nok trukket nærmere den muslimske identiteten.

Viktigheten av å understreke forskjellen mellom kultur og religion blir forståelig når vi ser den muslimske orienteringen som konstitueringen av en ny hjemstedsprovins. De kulturelle skjemaene har vist seg som relative og for at det skal bli mulig å igjen parentessette tvilen så må virkelighetstolkningen nødvendigvis være tuftet på noe som er kvalitativt annerledes enn kultur. Noe som ikke er ustabil og uautentisk, men noe varig og fast. Islam er et slikt byggemateriale. Ved å søke islamske svar kan de igjen bygge opp en solid hjemstedsprovins og en sterk identitet. Den islamske identiteten er uavhengig av ytre identifikasjoner; tvetydighet i nasjonal og kulturell identitet spiller ingen rolle – en muslim tilhører et større, indre felleskap, et ummah⁵².

Ved å se nettsiden som en finitt meningsprovins får vi redskaper til å beskrive den som et rom atskilt fra hverdagsvirkeligheten, men allikevel ikke mindre virkelig. Nettsidens meningsprovins er et rom som ikke kunne eksistert uten teknologien. Teknologiens kroppsløshet tillater fritt samvær mellom kjønnene. At siden er åpen for alle tillater at den fungerer som et vindu ut, som redaktørene skriver, eller en kontaktflate mellom medlemmene av gruppa og mennesker som har interesse av å samhandle med dem eller iaktta dem. Aller viktigst er kanskje at dette rommet er et sted der de som ellers er i minoritet her er en majoritet. De har fått et eget rom der de i kraft av sin ellers ekskluderende bindestreksidentitet har fullt medlemskap. I dette rommet kan de forvente å bli forstått med selvfølgelighet.

Det grunnleggende premisset for samhandlingen på nettsiden er den

---

⁵² Det islamske verdensomspennende fellesskapet (Jacobsen 2002:234).

nypraktiserende tilnærmingen til islam. Christine Jacobsen skriver at *de unge distanserer seg selv fra foreldrenes tradisjoner og velger å lære det de kaller "den egentlig islam"* (Jacobsen 2003:81). Hun kaller det utviklingen av en ny subjektposisjon. Det er dette identitetsarbeidet vi ser på nettsidens forum. Forumet er en arena for utprøving av argumenter og tanker. Her kan man søke plausibilitetsstruktur eller få korreksjoner fra fellesskapet i et rom atskilt fra hverdagsvirkeligheten der utsagnene deres kan forventes å bli forstått og tolkes i beste mening. Nettsiden blir et laboratorium der dette tolkningsskjemaet prøves ut og konsolideres ved å få plausibilitetsstruktur i et identitetsfellesskap løsrevet fra både det pakistanske og det norske samfunnet.

Appendix

Litteratur

- Aase, Tor Halvdan. 1991: *Punjabi practices of migration. Punjabi life in Pakistan and Norway*. Bergen
- Ahlberg, Nora. 1990: *New challenges Old strategies. Themes of Variation and conflict among Pakistani Muslims in Norway*. Helsinki
- Alavi, Hamza. 1991: Nationhood and the Nationalities in Pakistan I: Hastings, Donnan og Pnina Werbner (red): *Economy and Culture in Pakistan. Migrants and Cities in a Muslim Society*. Basingstoke.
- Andersen, Per Thomas. 2001: *Norsk Litteraturhistorie*. Oslo
- Bastani, Susan. 2001: *Muslim Women Online*.
<http://www.chass.utoronto.ca/~wellman/publications/muslimwomen/MWN1.htm>
Toronto
- Bengtsson, Jan. 1993: *Sammanflätningar. Husserls og Merleau-Pontys fenomenologi*. Göteborg
- Bergquist, Magnus, Malin Svenningsson og Mia Lövhelm . 2003: *Att fånga Nätet. Kvalitative metoder för Internetforskning*. Lund
- Bredal, Anja. 2006: "Vi er jo en familie..." *Arrangerte ekteskap. Autonomi og fellesskap blant unge norsk-asiater*. Oslo
- Brochmann, Grethe og Halvard Tjelmeland 2003: *I globaliseringens tid 1940- 2000*. Bind 3 i Knut Kjeldstadli (red): *Norsk innvandringshistorie*. Oslo
- Brouwer, Lenie 2004. Dutch muslims on the internet: A new discussion Platform. I: *Journal of Minority affairs*. 47-55
- Dahl, Margrethe og Vibeke Jacobsen. 2005: *Køn, etnisitet og barrierer for integration. Fokus på utdanning, arbeid og foreningsliv*. København
- Dahl, Tove Stang. 1997: *The Muslim Family. A Study of Women's Rights in Islam*. Oslo
- Dahlberg, Karin, Nancy Drew og Maria Nyström. 2001: *Reflective Lifeworld Research*. Lund
- Daun, Åke og Billy Ehn (red) 1996: *Bland-Sverige. Kulturskilnader och kulturmöten*. Stockholm

- Daun, Åke og Barbro Klein (red) 1996: *Alla vi svenskar*. Stockholm
- Donath, Judith S. 1999.: Identity and deception in the virtual community. I: Smith, Marc A. og Peter Kollock (red.): *Communities in Cyberspace*. London/New York s.29-59
- Dundes, Alan 1989: *Folklore matters*. Knoxville
- Døving, Cora Alexa. 2005: *Norsk-pakistanske begravelsesritualer – en migrasjonsstudie*. Oslo
- Eriksen, Anne. 1999: Dialog og egenart. I: Aukrust, Knut og Anne Eriksen (red): *Kunnskap om kultur. Folkloristiske dialoger*. Oslo s. 169-183
- Eriksen, Thomas Hylland. 2003: *Kulturforskjeller i praksis. Perspektiver på det flerkulturelle Norge*. Oslo
- Eriksen, Thomas Hylland. 2005: Innledning: Nettets mangfoldighet I: Eriksen, Thomas Hylland (red): *Internett i praksis. Om teknologien uregjerlighet*. Oslo. 7-22
- Fjeldseth, Trude og Cassie Trewin. 2006: Utdanning I: *Innvandere og innvandring* http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/
- Forgaard, Tanja Seland og Minja Tea Dzamarija. 2006: Innvandrerbefolkningen. I: *Innvandrere og innvandring*. http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/sa83/kap2.pdf,
- Frykman, Jonas og Nils Gilje. 2003: *Being there. New perspectives on Phenomenology and the Analysis of Culture*. Lund
- Frykman, Jonas og Orvar, Löfgren. 2004: Hur känns kultur? I: Jacobsen, Roger (red): *Kulturella Perspektiver* nr. 4. Umeå s. 2-21
- Furseth, Inger og Pål Repstad 2003: *Innføring i religionssosiologi*. Oslo
- Gilje, Nils og Harald Grimen. 1995: *Samfunnsvitenskapelige forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapens vitenskapsfilosofi*. Oslo
- Gullestad, Marianne. 2002: *Det norske med nye øyne*. Oslo
- Gustavsson, Anders. 1999: Folklig religiositet. I: Aukrust, Knut og Anne Eriksen (red): *Kunnskap om kultur. Folkloristiske dialoger*. Oslo 109-131
- Goel, Urmila 2006: The virtual second generation. http://www.urmila.de/UDG/Forschung/texte/own_space.html
- Hannemyr, Gisle. 1999: Begynnelse på en historie om internett. I: Braa, Kristin, Per Hetland og Gunar Liestøl (red): *Netts@mfunn*. Oslo s.9-28

- Hansen, Kjell. 2005: *Livsvärldsperspektiv*. Upubliserte notater. Lund.
- Hauan, Marit Anne. 1999: Det var vi som oppfant folket eller folkloristikk og kulturbegrepet. I: *Kulturforståelser i fagene*. Kristiansand. s. 31-48
- Hodne, Bjarne. 1981: Overføring av muntlig stoff, I: (red) Hodne, Bjarne, Knut Kjeldstadlid og Göran Rosander: *Muntlige kilder. Om bruk av intervjuer i etnologi, folkeminnevitenskap og historie*. s. 34-44
- Hodne, Bjarne. 2002: *Norsk nasjonalkultur – En kulturpolitisk oversikt*, Oslo
- Honko, Lauri. 1988: Studies on tradition and cultural identity. I: Honko, Lauri (red.): *Tradition and cultural identity*. Helsinki s.7-26
- Jacobsen, Christine M. 2002: *Tilhørighetens mange former. Unge muslimer i Norge*. Oslo
- Jacobsen, Christine 2006: *Staying on the straight path*. Bergen
- Jensen, Johan Fjord. 1988: ”Det dobbelte kulturbegrep – den dobbelte bevidsthed” I: Hauge, Hans og Henrik Horstbøll: *Kulturbegrebets kulturhistorie*. Århus s. 155-190
- Katz, Jack. 1992: *How emotions work*. Chicago
- Leirvik, Oddbjørn 2005: Christianity and islam in Norway: Politics of Religion and Interfaith Dialogue I: *Canadian Diversity* vol 4, s. 7-10
- Lien, Inger-Lise. 1997: *Ordet som stempler djevlene. Holdninger blant pakistanere og nordmenn*. Oslo
- Liestøl, Gunnar og Terje Rasmussen. 2003: *Digitale medier. En innføring*. Oslo
- Mandaville, Peter P. 2002: Muslim Youth in Europe. I: Hunter, Shireen T.(red): *Islam, Europe's Second Religion*. Washington
- Naguib, Safinaz-Amal 2002: Fra islam i Norge til norsk islam? I: Lønning, Inge (red): *Kirke og kultur* nr 4. Oslo s. 353-361
- Naguib, Saphinaz- Amal. 2003: Møter i det midte rom I: Hodne, Bjarne og Randi Sæboe (red): *Kulturforskning*. Oslo s.112-125
- O'Brien, Jodi. 1999: Writing in the body: gender (re)production in online interaction. I :Smith, Marc A. og Peter Kollock (red.): *Communities in Cyberspace*. London/New York s.76-104
- Oring, Elliott. 1999: ”Ethnic Groups and Ethnic Folklore” I: Elliott Oring (red.): *Folklore Groups and Folklore Genres – An Introduction*, Utah, Utah State University Press s. 23-44

- Pedersen, Ragnar. 1999: Kulturoppfatningen i etnologi. I: *Kulturforståelser i fagene*. Kristiansand. s. 19-30
- Pripp, Oscar. 1999: Refleksjon och etik I: (red): Kaijser, Lars & Magnus Ölander: *Etnologiskt fältarbete*, Lund s.41-53
- Ramadan, Tariq. 2004: *Western Muslims and the Future of Islam*. Oxford
- Rheingold, Howard. 1995: *The Virtual Community. Surfing the Internet*. London
- Sander, Åke. 1988: *En tro - en livssvärld. En fenomenologisk undersökning av religiøs erfarenhet, religiøst medvetande och deras roller i livssvärldskonstitusjonen*. Filosofiska meddelendan Røda serien nr 27. Göteborg
- Schutz, Alfred. 2005: *Hverdagslivets sociologi. En tekstsamling*. København
- Stuedahl, Dagny. 1999: I am a barbie girl – in a barbie world? Om identitet og kjønn i en kroppsløs verden. I: Braa, Kristin, Per Hetland og Gunar Liestøl (red): *Netts@mfunn*. Oslo s.205-218
- Svenningsson, Malin 2001: *Creating a Sense of Community. Experience from a Swedish Web Chat*. Linköping
- Sissel Østberg. 2003a: *Pakistani Children in Norway: Islamic nurture in a secular context*. Leeds
- Sissel Østberg. 2003b: *Muslim i Norge. Religion og hverdag blant unge norsk-pakistanere*. Oslo
- Vikør, Knut S. 2002: *Islam. Ei faktabok*. Oslo

Diverse nettkilder og oppslagsverk

- Bokmålsordboka 1997. Universitetsforlaget Oslo
- www.etikkom.no/retningslinjer/internett 2003
- <http://www.hf.uio.no/ikos/studier/fag/kulturhistorie/index.html>
- <http://www.muslim-names.co.uk>
- <http://www.themodernreligion.com/family/wed-fatima.html> 2007
- <http://www.storenorskeleksikon.no>

Oversikt over materialet

Deler av den pakistanske kulturen er noe DRITT! (2001) Haaris provoserer med dette utspillet om at alt som er bra med pakistansk kultur er Islam og resten er hedenske rester, men de fleste er enig i argumentasjonen.

Den norske kulturen (2003) En stikkordsutveksling om hva norsk kultur er.

Desiungdom på villspor (2004) En av guttene er bekymret for utenomekteskapelige forhold og lykkesøken hos desiungdom og han får ros for velskrevet post og støtte fra de andre.

Ekteskap tvers over nasjonaliteter! (2002) Positive, men tydelig uerfarne om ekteskap mellom muslimer av ulike nasjonalitet.

Finne rishte for ekteskap i Norge (2004) En diskusjon om fordeler, ulemper og muligheter til å finne en egnet ektefelle i Norge framfor i Pakistan.

Flytte hjemmefra? (2004) Utgangspunktet er nysgjerrighet: hvorfor vil folk dette.

Temaet er tydelig ladet, men det er sterke oppfordringer til å bli boende hjemme, av plikt, økonomiske hensyn og fordi det er der man har det best.

Homofili (2003) En diskusjon om homofile er akseptabelt eller ikke, men den sporer av til å handle om den svært unge Aishas ekteskap med Muhammed da islamkritisk gjest bringer det på bane.

Hva vil du gjøre annerledes når du blir forelder? (2002) Her drøftes hva de vil videreføre av den pakistanske arven til sine barn og hva de vil gjøre annerledes.

hvem lider når begge er yrkesaktive (2004) En diskusjon om arbeidsdeling i hjemmet med utgangspunkt i en aftenpostendebatt.

Hvordan vil du at ditt bryllup skal være? (2001) Om pakistanske bryllupstradisjoner uheldige kollisjon med islam og forumistenes egne ønsker.

Hvor langt...? (2004) Denne diskusjonen tar opp hvor mye hets muslimer skal tåle og om maktesløsheten de føler ovenfor det.

Hvorfor Vesten og Islam ikke passer sammen (2004) Islamkritisk innlegg besvares og diskuteres.

Hvor er det lett å praktisere islam? (2001) Her eller i Pakistan, spør Badia og de enes om at de er mer bevisste muslimer i Norge.

Husker du hvor du lærte om islam? (2003) Her diskuterer de personer og bøker som

har vært viktige i deres muslimske oppdragelse.

Jenter og ekteskap (2005) Qaadir legger skylden på jentene for at så mange norsk-pakistanske ekteskap oppløses. Han møtes med store protester.

Kjærlighet (2001) En tråd om hvorvidt de har tro på kjærligheten og hva slags betydning den bør ha.

Kjære Kjell-Magne, Er jeg utenlending eller norsk? (2003) En integreringsdiskusjon- hvor norsk må man bli for å bli behandlet som nordmann?

Lydighet ovenfor foreldre (2002) Badia oppfordrer til å huske på at foreldrene bare vil dem vel, det diskuteres generasjonskonflikt vs respekt og kjærlighet.

Norsk, pakistaner eller norsk-pakistaner (2002) Her diskuteres hvilke identiteter de føler seg fortrolig med.

Norske jenter har pakistaner-kompleks (2002) Kommentarer til en dagsavisen-artikkel om at norske jenter i innvandrertette strøk tilpasser seg pakistanske kjønnsideal.

Oppvekst i to kulturer (2003) En lærerstudent spør dem ut om temaet i forbindelse med en skoleoppgave.

Overtro i Islam (2001) Da'wud presenterer noen eksempler på ting han lurer på om er overtro eller ikke og det diskuteres overtro og hvordan få bukt med den generelt.

Pakistanere- en gruppe som liker å holde seg for seg selv? (2003) Tråden diskuterer om pakistanere er en for lukket gruppe.

Pakistans rikelige kultur (2001) Badia svar på *Deler av Pakistansk kultur er noe DRITT!*- en oppfordring til å ramse opp alt det som er bra med Pakistansk kultur som ikke kolliderer med Islam.

Pakistansk kultur... (2004) Det diskuteres om det er et problem med den pakistanske kulturen at det gis for lite rom til privatliv.

Pakistanske gutter... (2002) Her får pakistanske gutter som lever som nordmenn gjennomgå.

Respekt (2004) Om viktigheten av respekt og mangelen på den.

Skrytetråd for pakistanere (2003) Her trekkes alle bemerkelsesverdige pakistanere fram for å skrytes av.

Til alle i forumet: masteroppgave om dere. (2005) Dette er min tråd der jeg presenterer infoskrivet mitt og svarer på spørsmål.

To a westernized woman (2004) Et dikt om at den hijabklede muslimen kan være vel

så fri som den seksualiserte, dobbeltarbeidende, vestlige kvinnen er utgangspunkt for en diskusjon om hva feminisme er.

Useriøs-Gap Shap (2005) Utdrag fra 6-20. april. Her har ”fjortisene” på siden laget seg en egen tråd for internt tulleprat og skravling for ikke å ”ødelegge” de andre diskusjonene.

Ung, mamma og lurt (2004) Badia har sakset inn en artikkel fra aftenposten der frustrerte yrkesaktive småbarnsmødre klager over tidsklemme og dårlig samvittighet, denne diskuteres og islamske likeverdprinsipper trekkes fram som bedre ideal enn norsk likestilling.

Om informantene

Aida, kvinne, sporadisk bruker

Aaban: mann, aktiv bruker som har vært med helt fra starten, ca 25 år

Bahir: mann, sporadisk bruker

Badia: kvinne, aktiv bruker som har vært med fra starten, over 20 år

Chanda: kvinne, aktiv bruker de første årene, over 20 år

Daania: kvinne, sporadisk bruker

Da’wud: mann, aktiv bruker over flere år, over 20 år

Ehan: mann

Eiliyah: kvinne

Faaiz: mann, aktiv bruker, under 20 år

Fadeelah: kvinne

Gaith: Mann, sporadisk bruker over lang tid, ca 20 år

Gazala: kvinne aktiv bruker, over 20 år

Haaris: aktiv bruker, over 20 år

Haajar: kvinne, sporadisk bruker

Ibaad: mann, aktiv bruker

Ibthaj: kvinne, aktiv bruker

Jaan: mann, sporadisk bruker, ca 20 år

Kaamil: mann, aktiv bruker, ca 20 år

Labeeb: Mann (litt usikkert), aktiv bruker

Mathias: mann, etnisk norsk, aktiv bruker en periode

Ma’mun: mann, sporadisk bruker

Naeemah: kvinne, sporadisk bruker

Nail: mann (litt usikkert), aktiv bruker

Obaid: mann, aktiv bruker

Omera: kvinne, slenger

Pakeeza: kvinne, aktiv bruker, under 20 år

Parsa: mann (litt usikkert) aktiv bruker

Raameen: Kvinne

Qaadir: mann, aktiv bruker, vært med fra begynnelsen, under 20 år(?)

Qabala: kvinne

Sa'd: Sporadisk bruker, under 20 år

Saadia: kvinne

Sammendrag

Denne oppgaven er en studie av identitetsarbeid på en norsk-pakistansk nettside. Filosof Alfred Schutz hevder mennesker stadig veksler mellom ulike virkelighetstolkninger, men at en av disse har status som hjemstedsprovins, som den *virkelige* virkeligheten. Etterkommere av innvandrere vokser opp omgitt av flere kulturer og virkelighetstolkninger som konkurrerer om hjemstedsprovins. Identitetsarbeid hos disse kan vi se som søken etter et orienteringspunkt å tolke virkeligheten fra.

Ved å undersøke bruken av ordene kultur og religion på forumet finner jeg at mens jeg som kulturhistoriker naturlig vil se religion som kultur er disse to sett på som helt forskjellige fenomener på nettsiden. Kultur omtales som uautentisk og vilkårlig, mens religion, nærmere bestemt Islam ses på som autentisk og sann. Å skille ut de kulturelle elementene for å finne fram til den sanne islam er et pågående prosjekt på nettsiden.

Videre i analysen nærleses to diskusjoner. Gjennom å undersøke hvordan gruppa spaltes og samles i ulike *vier* i diskusjonene blir det tydelig at nettfellesskapet er basert på en sterk intersubjektivitet – en tro på at de tolker verden på samme måte og forventer å bli forstått av hverandre og at islam og bevisstheten om skillet mellom religion og kultur er sentral for denne virkelighetstolkningen.

I siste kapittel av analysen diskuterer jeg hvordan norsk, pakistansk og muslimsk identitet omtales og leves på nettsiden. Både norskhet og pakistanskhet omtales som tvetydig. De opplever seg som norske og har statsborgerskap, men opplever å omtales som utlendinger. Den pakistanske kulturen er noe de er knyttet til, men også skeptisk til fordi den forvrenger og tilslører islam. Det blir tydelig at nasjonal og etnisk identitet er en dialog mellom ytre tilskrivning og indre identifikasjon.

Den muslimske identiteten er av en annen karakter. Ved å koble identitetsbegrepet til livsverden kan vi se identitet som et utgangspunkt for tolkning av virkeligheten. Både norske og pakistanske virkelighetstolkning mister troverdighet i det at de stadig motsier hverandre. Islam er annerledes. Tekstene er ikke i endring, Gud er den samme og det finnes faktisk svar med to streker under. Å velge islam som navigasjonsutstyr gir redskaper til selv å kunne lete etter svar og løsninger i en kulturell kompleks verden. Nettsiden er et ressurssted i så måte. Et sted der de i fellesskap kan lete etter svar og få støtte som en del av et muslimsk identitetsfellesskap.

